

OBLICZA BEZPIECZEŃSTWA

1/2015

Redakcja

Tomasz Cichoń

Witold Mazurek

Anna Suchoń

Wojciech Węglarz

KRAKÓW 2015

ISBN 978-83-62139-86-6

Copyright by Wydawnictwo ATTYKA

Redakcja naukowa/Scientific Editorial

dr Tomasz Cichoń
dr Witold Mazurek
mgr Anna Suchoń
dr Wojciech Węglarz

Recenzenci/ Reviewers

doc. PaedR. Emilia Janigova PhD, m. prof. KU
prof. zw. dr hab. Arkadiusz Letkiewicz

Pozycja wydana przez Wydawnictwo ATTYKA w Krakowie

Projekt okładki/Cover design

Wydawnictwo ATTYKA

ISBN 978-83-62139-86-6

Druk: Wydawnictwo ATTYKA
ul. W. Żeleńskiego 29, 31 – 353 Kraków
tel. 784-017-143; e-mail: biuro@attyka.net.pl

SPIS TREŚCI

Tomasz Cichoń, Witold Mazurek, Anna Suchoń, Wojciech Węglarz

Wprowadzenie 5

CZĘŚĆ PIERWSZA

Zagrożenia zewnętrzne a bezpieczeństwo społeczne

Witold Mazurek

Typologia zjawiska terroryzmu 9

Anna Suchoń, Robert Paszkowski

Współczesne źródła finansowania terroryzmu oraz przeciwdziałanie finansowaniu przestępczości zorganizowanej i terroryzmu 32

Andrzej Skowroński, Tomasz Cichoń

Zintegrowana polityka bezpieczeństwa – zagadnienia wybrane 48

CZĘŚĆ DRUGA

Dzieci i młodzież wobec problemów bezpieczeństwa

Kinga Orzeł – Dereń, Witold Mazurek

Mniejszości narodowe i etniczne - bezpieczeństwo dzieci i młodzieży w kontekście polskich Romów 64

Elżbieta Czop - Łanoszka

Współczesne zagrożenia dzieci i młodzieży w Sieci 82

Elżbieta Tokarczyk

Idol – zagrożenia dla współczesnej młodzieży 89

CZĘŚĆ TRZECIA

Varia

Izabela Wrzozczyk

Przyczyny osobowościowe i środowiskowe uzależnienia od narkotyków 102

Wojciech Węglarz

Centrum Współpracy Policyjnej i Celnej w Trstanie i jego rola w zakresie wymiany informacji pomiędzy Polską a Republiką Słowacji 114

Tomasz Cichoń

Motywacja wyboru zawodu funkcjonariusza Policji. Raport z badań. 123

Wprowadzenie

Niniejszym przekazujemy do rąk Czytelnika kolejną książkową pozycję o charakterze naukowym, której celem jest przybliżenie zagadnień powszechnego bezpieczeństwa i zagrożeń społecznych jakie mogą wyniknąć w wyniku rozpowszechniania się sytuacji konfliktowych w wymiarze rodziny, środowiska oraz w skali globalnej. Zagrożenia dzisiejszego świata odnoszą się przede wszystkim do środowisk młodego pokolenia i stanowią podłoże do konstruowania światopoglądu i modeli zachowań.

Jak wszystkie poprzednie tak i ten zbiór publikacji składa się z trzech części, z których pierwsza skupia się na zagrożeniach w skali światowej i omawiają problem, który najbardziej doskwiera społeczeństwom krajów kultury Zachodu – terroryzmowi oraz sposobom na budowanie światowej polityki bezpieczeństwa. Druga część to przedstawienie problemów młodzieży w dzisiejszym świecie, ich tożsamości etnicznej w kontekście środowiska polskich Romów, budowania świadomości dzieci i młodzieży względem zagrożeń, jakie pojawiają się w Internecie oraz skupia się na omówieniu zjawiska społecznego, odnoszącego się przede wszystkim do młodego pokolenia jakim jest idol, w kontekście wzorca zachowań i nieuchronnych, negatywnych skutków bezkrytycznego wzorowania się na postaci medialnej, przerysowanej i wykreowanej przez źródła prasowe oraz telewizyjne. Trzecia część to zróżnicowane tematycznie publikacje, które omawiają problem uzależnienia od narkotyków, w zakresie przyczyn i skutków. Omówieniu i przybliżeniu poddano zagadnienie współpracy policyjnej w relacjach międzynarodowych oraz określeniu motywacji młodych osób przy podejmowaniu decyzji o wstąpieniu w szeregi Policji.

Zakres rzeczowy pierwszego rozdziału skupia się na omówieniu podłoża i zróżnicowaniu zjawiska terroryzmu jako zjawiska złożonego w aspekcie politycznym i społecznym. Omówieniu poddano kwestie strategii budowania struktur terrorystycznych, zróżnicowanie ideologiczne poszczególnych organizacji ich charakterystykę i sposób

dominowania na arenie światowej i od względem budowania wpływów i nacisków na sfery rządzące i struktury społeczne. Można stwierdzić, że kontynuacją tej publikacji jest drugi artykuł skupiający się na omówieniu kwestii finansowania struktur terroryzmu, które uznaje się za działalność przestępczą w zakresie nielegalnego pozyskiwania kapitału oraz metod wykorzystywania tych środków do prowadzenia i rozwoju działań terrorystycznych. Jednocześnie Autorzy wskazują sposoby na diagnozowanie procederu nielegalnego obrotu środkami materialnymi oraz opisują metody przeciwdziałania finansowaniu przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Autor trzeciej publikacji w tej części skupia się na omówieniu wybranych zagadnień w zakresie Zintegrowanej Polityki Bezpieczeństwa jako projektu, którego celem jest wprowadzenie w życie społeczeństw metod i modeli kompleksowego międzynarodowego współdziałania na poziomie instytucji zobowiązanych do ochrony ładu i porządku publicznego, na przykładzie bezpiecznej przestrzeni zbudowanej w Holandii oraz możliwości formalnych i finansowych przeniesienia tego projektu na polski grunt.

Druga część to szerokie omówienie problemu dzieci i młodzieży w dzisiejszym świecie. Na uwagę zasługuje artykuł omawiający problem środowisk romskich mieszkający na terenie Polski, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii wychowania, kształcenia ale też podatności na negatywne wpływy kulturowe i społeczne w tych środowiskach, a więc ich bezpieczeństwa wewnątrz społeczności jak i częstej stygmatyzacji w ogólnych społeczeństwach. Bezpieczeństwu dzieci poświęcony jest również drugi artykuł w tej części. Autorka opisuje różnorodność i rozwój zagrożeń istniejących w Sieci, których ofiarami są dzieci. Wirtualny świat stanowi jeden z nowszych metod przestępczej aktywności w kontekście komunikacji on-line. Autorka wskazuje na konieczność podnoszenia świadomości społecznej, propagowania modeli bezpiecznego korzystania z nowinek technologicznych oraz konieczności wprowadzanie na bieżąco zmian prawnych, które powinny mieć na celu zagwarantowanie użytkownikom, zwłaszcza tym nieletnim, bezpieczne korzystanie z Internetu. Ciekawym materiałem do rozważań w zakresie świadomości dzieci i młodzieży jest artykuł odnoszący się do zjawiska idola, wpływy tego zjawiska na wartości edukacyjne i poznawcze przyswajane przez nieletnich, zagrożeń dla budowania prawdziwego obrazu świata oraz tworzenia więzi międzyludzkich z uwzględnieniem ryzyka transmisji negatywnych wzorców i aspektów destrukcji emocjonalnej i prawdopodobieństwa dysfunkcji społecznych i psychologicznych w tworzeniu autorytetów i wzorców w życiu.

Część trzecia to wskazanie na zróżnicowane zagadnienia, które odnoszą się do zachowań społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem w pierwszym artykule problemu

narkomanii. Autorka wskazuje i omawia kwestie osobowościowych, społecznych oraz środowiskowych przyczyn wpadania w nałóg narkotykowy. Omówione zostają tutaj kwestie podłoża środowiskowego, warunków społecznych, cech indywidualnych, które mogą indukować skłonności patologiczne. W drugim artykule Autor omawia relacje formalne i praktyczne w zakresie współpracy policji Polski i Słowacji, instytucji celnych oraz ochrony granic oraz konieczności utworzenia instytucji, które po wejściu Polski do Układu z Schengen, będą realizowały zadania w zakresie zwalczania przestępczości transgranicznej i utrzymaniem porządku publicznego wewnątrz państw, po zniesieniu formalnych dotychczasowych kontroli na granicach państwowych. Autor przywołał w swoim artykule placówkę Centrum Współpracy Policyjnej i Celnej w Trstenie jako przykład priorytetowych działań i porozumień bilateralnych w zakresie ochrony bezpieczeństwa i praworządności. Zostały tu przywołane przepisy i zalecenia formalne, które miały wspomagać funkcjonowanie i realizację zadań w relacjach transgranicznych. Autor ostatniego artykułu omawia efekt swoich badań w przestrzeni motywacji, hierarchii wartości oraz sprecyzowaniu orientacji kandydatów do służby w Policji. Praca jest efektem badania ankiet, rozmów z kandydatami na policjantów, którzy podjęli kroki do wstąpienia do służby w garnizonie małopolskim oraz SP w Katowicach. Porównaniu zostają również poddane zmienne motywacje z uwzględnieniem różnicy czasu przyjęcia do służby, wysługi oraz doświadczenia zawodowego policjantów będących w służbie oraz tych, którzy rozpoczynają służbę.

CZĘŚĆ PIERWSZA

Zagrożenia zewnętrzne a bezpieczeństwo społeczne

Typologia zjawiska terroryzmu

Abstract: Typology of terrorism

Terrorism is a complex phenomenon for policy makers and so are the responses. Some strategies are more usefully for dealing with specific types of terrorism than others. It is common today for people to hear the word terrorism and immediately think of al-Qaeda or other Islamic extremists. While Islamic extremism does contribute to certain types of terrorism, there are many other forms as well, all with their own characteristics and challenges for policy makers. These types commonly overlap to describe single terrorist organizations but are useful in providing a way of differentiating what these groups will target and what motivates them.

Defining these groups helps us to understand necessary responses to each form of terrorism. Here are several of the most common types of terrorism, examples of each, and countermeasures that can be used to combat them.

Key-words: terrorism, hooking,

Słowa-kluczowe: terroryzm, werbunek,

Wprowadzenie

Problem terroryzmu stał się bardzo istotny w dzisiejszym świecie szczególnie, iż obawy przed tym zjawiskiem nasiliły się w społeczeństwach kręgu cywilizacji zachodniej po atakach z 11 września 2001. Data ta stała się swoistym momentem zwrotnym dla

postrzegania kwestii terroryzmu na forum międzynarodowym. Geneza samego zjawiska, jak i motywy podejmowania działań terrorystycznych są bardzo złożone. Choć do głównych przyczyn terroryzmu możemy zaliczyć nierównomierny podział bogactwa („biedne Południe – bogata Północ”), nasilającą się dominacją USA i cywilizacji zachodniej na świecie, konflikty etniczne, narodowościowe, religijne i ideologiczne, postępujący proces globalizacji czy działalność przestępczą, to jednak często te powody nakładają się na siebie, uniemożliwiając częstokroć wymykają się jednoznaczemu zaszeregowaniu do konkretnego typu.

„Należy jednak podkreślić, iż mimo słuszności niektórych powodów, dla których podejmowane są działania terrorystyczne, same skutki działań terrorystycznych są karygodne, dlatego też terroryzm jednoznacznie należy potępiać”¹.

Celem artykułu jest analiza zjawiska terroryzmu, ukazanie jego złożoności i odmian z uwagi na ideologiczno-polityczne powody działalności, źródła finansowania. Nie można zaprzeczyć tezie, że terroryzm stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, oraz wywiera ogromny wpływ na funkcjonowanie państwa, choć często mniejsze znaczenie ma sam atak terrorystyczny, gdyż jego celem jest wzbudzenie powszechnego lęku w społeczeństwie.

W pracy jako metodę badawczą wykorzystano analizę źródeł otwartych, przede wszystkim pozycji książkowych oraz artykułów prasowych poruszających tematykę genezy różnych rodzajów terroryzmu.

Pojęcia „terror“ i „terroryzm“

Rozróżnienie zjawisk terroru i terroryzmu jest niezwykle trudno. W literaturze przedmiotu nie dokonano takiego zabiegu. Warto przedstawić jednak poglądy kilku ekspertów z zakresu bezpieczeństwa, traktując je jedynie jako propozycje wynikające z założeń przyjętych przez poszczególnych badaczy.

Paul Wilkinson dla przykładu przeciwstawia niezorganizowaną, niekontrolowaną i chaotyczną przemoc masową, nazywając ją terrorem, polityce zorganizowanego terroru, czy to ze strony państwa, ruchu, frakcji, czy małej grupy jednostek, uznając ją za terroryzm. Zdaniem Wilkinsona, „terroryzm jest pewnym rodzajem terroru, ale usystematyzowanym,

---

¹ R. Kamiński, R. Pleśniak, V. Krasnowska, M. Kowalski, Szkoła zbrodni, (w:) Wprost 2001, nr 983, s. 33.

poddanym kontroli i ujętym w strukturalne ramy za pomocą swoistej ideologii przemocy”².

Kolejnym znawcą przedmiotu, który rozróżnia oba te pojęcia jest Grant Wardlaw. Przyjmuje on, iż „terror jest stanem skrajnego zastraszenia, powodowanym tak przez kryminalistów, jak i terrorystów. Z kolei terroryzm traktuje jako terror stosowany w osiąganiu celów politycznych. Wardlaw twierdzi, iż terroryzmem nie można nazwać tego, co robią pospolicci bandyci terroryzując swoje ofiary, gdyż jest to jedynie terror”³.

W Encyklopedii Powszechnej PWN „terror jest określany jako strach, groza, stosowanie przemocy oraz okrutne, krwawe rządy”⁴. Również Władysław Kopaliński za terror uważa „strach, grozę, trwogę, zastraszenie, gwałt, ucisk, represje, prawo pięści, miecza, proponuje on jednak, aby dla większej przejrzystości stosować dwa pojęcia na zastraszenie i terror”⁵.

Wspomniany powyżej Paul Wilkinson jasno definiuje terror, jako niekontrolowana przemoc masowa, typowa dla przewrotów, rewolucji, czy zamieszek. Historia pokazuje, iż terror jest zjawiskiem łatwym do zainicjowania, jednakże niezwykle trudno nad nim zapanować, czego najlepszym dowodem były doświadczenia Rewolucji Francuskiej. Po przejściu władzy przez rewolucjonistów terror przerodził się w politykę terroru.

Polityka terroru jest zjawiskiem stosowanym przez państwo świadomie, realizowanym poprzez wyspecjalizowane agendy, to także dokładnie przemyślana i długofalowa taktyka, mająca określone cele polityczne. Swoje aspiracje realizuje poprzez szczególne dla tej polityki elementy jak masowe aresztowania, tortury czy egzekucje, a łamanie praw człowieka przybiera często skalę, którą określa się mianem zbrodni przeciwko ludzkości, czyli czynów skierowanych przeciwko ludności cywilnej, popełnionych w masowym, systematycznym i świadomym ataku. Państwa totalitarne stosują terror jako część strategii zastraszania, w celu likwidacji oporu oraz zmuszenia społeczeństwa do bezwzględnej posłuszeństwa.

Odmienne terror definiują autorzy „Leksykonu Politologii”, określając go jako „sposób działania państwa; określona praktyka polityczna oparta na wykorzystaniu przez aparat państwowy różnorodnych form oraz metod stosowania przemocy łącznie z fizyczną eliminacją przeciwnika, której celem jest szerzenie grozy, czy też strachu wśród członków społeczeństwa i wywoływania w efekcie psychozy niepewności i zagubienia. Wydaje się jednak, że cele te pozostają instrumentalnymi wobec zasadniczego, a mianowicie utrzymania

---

²K. Karolczak, Encyklopedia terroryzmu, Wydawnictwo SPAR, Warszawa 1995, s. 9-12.

³G. Wardlaw, Terror as an instrument of foreign policy, Journal of Strategic Studies 12/1987, nr 4 s. 237-259

⁴Mała Encyklopedia PWN, Warszawa 1971, s. 345

⁵W. Kopaliński, Słownik Wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych, Warszawa 1990, s. 509.

się przy władzy grupy stosującej terror.⁶

W przeciwieństwie do terroru, terroryzm ma pozaprawną, zorganizowaną formę działania opartą na politycznie uzasadnionej przemocy. Stanowi zjawisko odrębne od terroru oraz od polityki terroru⁷. Należy jednak zaznaczyć, że polityka terroru bardzo łatwo przechodzi w terror, bądź terroryzm. Dzieje się tak często w państwach o niejasnym i nie arbitralnym systemie prawnym, a także w przypadkach działania na granicy prawa służb specjalnych państwa.

Odmienne poglądy prezentuje Jerzy Muszyński, który nazywa „politykę terroru terroryzmem legalnym”⁸. Z kolei Robert Moss umiejscawia politykę terroru w obrębie szerszego zjawiska terroryzmu, które nazywa terroryzmem represyjnym.

Pokreślić należy, iż terroryzm nie zawsze jest związany z próbami wymuszenia zmian. Polityka terroru bywa skierowana na zablokowanie procesów transformacji, choć są sytuacje kiedy polityka terroru zmierza do skrajnie radykalnych przekształceń społecznych.

Julian Karczmarek natomiast rozgranicza terror od terroryzmu w oparciu o kryterium nieproporcjonalności siły: przez terror rozumie gwałt i przemoc silniejszych (na przykład organów państwa, wobec obywateli), był on narzędziem władzy w państwach komunistycznych, za pomocą którego władza utrzymywała wśród obywateli poczucie lęku i wzajemnej nieufności. Terroryzm natomiast to gwałt i przemoc „słabszych” obywateli wobec „silniejszych” organów państwa⁹.

Definicje terroryzmu

„Definiowanie pojęcia terroryzmu jest bardzo trudne i skomplikowane, o czym świadczy mnogość powstałych definicji, jednak żadna nie wydaje się oddawać w pełni tego zjawiska. Bartosz Bolechów twierdzi nawet, że problem ten jest nierozwiązywalny”¹⁰.

Termin „terroryzm” wywodzi się z greckiego słowa *tereos*, które w języku łacińskim zostało przekształcone w *terror* - przyswojony przez języki nowożytne w XVI wieku. Słowo *terror* oznaczało, podobnie jak jego grecki źródłosłów, pewien stan cielesnej ekspresji, który w języku polskim określany jest mianem czasownika „drżeć”. Pojęcie „terror” nabrało

⁶ A. Antoszewski, R. Herbut (red), *Leksykon Politologii*, Wydawnictwo Atlas, Wrocław 1996, s. 409

⁷ B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, Wydawnictwo Adam Marszałek Toruń 2002, s. 28.

⁸ J. Muszyński (red.), *Terroryzm polityczny*, PWN, Warszawa 1981, s. 23.

⁹ J. Kaczmarek, *Problemy współczesnego świata: terroryzm i konflikty zbrojne a fundamentalizm islamski*, Wydawnictwo atlas, Wrocław 1999, s. 20-21.

¹⁰ B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, Wydawnictwo Adam Marszałek Toruń 2002, s. 31.

nowego znaczenia, w czasach Rewolucji Francuskiej – gdzie regime de la terreur stanowił instrument zarządzania państwem, mający na celu skonsolidowanie władzy nowego rządu przez zastraszenie i likwidację kontrrewolucjonistów. „Na przełomie XIX i XX wieku zaczęto określać tym pojęciem inne, gwałtowne formy walki politycznej wykorzystujące przemoc. Stosowanie terroru stało się charakterystyczne dla grup politycznych i organizacji, które w przemocy widziały środek walki z przeciwnikami politycznymi”¹¹.

Główną przeszkodą w wypracowaniu powszechnie akceptowanej definicji współczesnego terroryzmu są względy polityczne, ideologiczne, kulturowe oraz indywidualne interesy, przeważające nad rzeczywistym podejściem merytorycznym, jak również wprowadzenie do dyskusji kwestii etycznych, zamiast obiektywnie weryfikowalnych czynników oraz niemożliwych do powszechnego uzgodnienia ocen takich jak: słuszne/niesłuszne, prawidłowe/nieprawidłowe, czy usprawiedliwione/nieusprawiedliwione.

Środowiskach akademickie wielokrotnie tworzyły definicje pojęcia terroryzmu, jednakże żadna nie oddawała w pełni złożoności tego zjawiska. Warto przytoczyć wyniki badań, jakie przeprowadzili Alex Schmidt oraz Albert Jongman, które dotyczyły „wyodrębnienia najczęściej powtarzających się elementów w 109 definicjach terroryzmu”¹². Zauważyli oni, iż do najczęściej wymienianych cech należały „przemoc i siła (83,5%), polityczny jako atrybut (65%), strach (51%), groźby (47%) oraz efekt psychologiczny i oczekiwane reakcje (41,5%)”¹³. Na podstawie tych badań można wyciągnąć wniosek, iż jedynie trzy elementy, które znalazły się w ponad połowie definicji to należy je określić jako elementy konstytutywne terroryzmu. „Fakt, że pojęcie terroryzmu jest bardzo trudne do zdefiniowania, świadczy o jego złożoności i dynamice, nie można go umieścić w sztywnych ramach, gdyż podlega on ciągłym, nieustannym transformacjom”¹⁴.

Znaczący jest również fakt, iż poszczególne formy terroryzmu, przedstawiane poniżej, nie mają ze sobą zbyt wiele wspólnego. Adrian Guelke zastanawia się nawet, jak można zdefiniować „zjawisko terroryzmu, które ma tak rozmaite oblicza i czy stworzenie jednorodnej koncepcji niejednorodnego fenomenu jest w ogóle niemożliwe”¹⁵.

Na potrzeby artykułu przyjęta zostanie definicja terroryzmu przedstawiona przez

---

¹¹Z. Cesarz, *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000, s. 349

¹²B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, Wydawnictwo Adam Marszałek Toruń 2002, s.38.

¹³Zob. szerzej: Schmidt A.P., Jongman A.I., *Political Terrorism: Research Guide*, SWIDOC, Amsterdam 1988

¹⁴Tamże, s.33.

¹⁵ B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, Wydawnictwo Adam Marszałek Toruń 2002, s. 34; A. Guelke, *The New Age of Terrorism and the International Political System*, I.B. Tauris London 2009

Bartosza Bolechowa, według której „terroryzm jest formą przemocy politycznej, polegającej na stosowaniu morderstw oraz zniszczenia w celu wywołania szoku i ekstremalnego zastraszenia jednostek, grup, społeczeństw lub rządów, czego efektem mają być wymuszenia pożądanych ustępstw politycznych, sprowokowanie nieprzemyślanych działań, bądź nagłośnienie własnych politycznych przekonań. Zauważyć należy jednak fakt, iż działania terrorystyczne nie muszą być próbą realizacji wyraźnie wyznaczonych celów politycznych, lecz mogą być również wyrazem niezadowolenia lub buntu przeciwko określonej sytuacji”¹⁶.

Podsumowując dotychczasowe rozważania można stwierdzić, iż to, co wyróżnia terroryzm na tle innych przestępczych działań to cele, jakie stawiają sobie organizacje terrorystyczne. Najczęściej priorytetowym celem dla organizacji terrorystycznych jest zmiana statusu polityczno-społecznego, a środki służące do osiągnięcia tego celu, sprzeczne są z obowiązującym prawem. Rozróżnienie to pozwoli nam na postawienie wyraźnej granicy między organizacjami terrorystycznymi a przestępczymi. Organizacje przestępcze często posługują się środkami charakterystycznymi dla ugrupowań terrorystycznych (na przykład branie zakładników czy podkładanie pod samochody bomb), ale nie czyni to z nich terrorystów, gdyż czynią tak jedynie w celu zdobycia pieniędzy czy innych gratyfikacji materialnych. Natomiast dla organizacji terrorystycznych pieniądze są zasadniczo środkiem służącym do realizacji określonych celów społeczno-politycznych.

„Obecnie istnieje ponad 100 różnych definicji terroryzmu”¹⁷, jednak możemy wskazać główne cechy tego zjawiska:

- „celem działań organizacji terrorystycznych jest dążenie do realizacji celów polityczno-społecznych poprzez wywołanie lęku i strachu,
- terroryści traktują stosowanie siły wyłącznie jako metody lub techniki działania (odcinają się od etycznych konsekwencji stosowania przemocy),
- działania terrorystyczne są nastawione na uzyskanie rozgłosu, a nie na fizyczną eliminację przeciwnika czy zniszczenia aparatu władzy (tzw. efekt medialny)”¹⁸.

---

¹⁶B. Bolechów, Terroryzm w świecie podwubiegunowym, Wydawnictwo Adam Marszałek Toruń 2002, s.35.

¹⁷Terroryzm – czym jest. 2003, w: Internet: blindson.fm.interia.pl/page.html. (dostęp: 03.03.2015)

¹⁸ Za: Z. Cesarz, Problemy polityczne współczesnego świata, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000, s. 251-283.

Terroryzm i jego odmiany

Jednym z głównych sposobów wyodrębniania rodzajów terroryzmu jest podział na nurty ze względu na ich ideologiczne zabarwienie:

- „Terroryzm anarchistyczno-lewacki, np. Czerwone Brygady (Włochy), Frakcja Czerwonej Armii (Niemcy), Akcja Bezpośrednia (Francja).
- Terroryzm separatystyczno-narodowościowy, np. IRA (Ulster), ETA (Hiszpania).
- Ekstremizm komunistyczny, np. Tupamaros (Urugwaj), Rewolucyjna Armia Ludowa (Argentyna), Japońska Armia Czerwona.
- Terroryzm narodowyzwoleńczy, np. Ludowy Front Wyzwolenia Palestyny.
- Terroryzm neofaszystowski, np. Nowy Ład (Włochy).
- Terroryzm skrajnej prawicy, np. Stowarzyszenie Obrony Ulsteru - UDA, Ochotnicze Siły Ulsteru – UKF.
- Terroryzm religijny, np. fundamentaliści islamscy, sekta buddyjska Najwyższa Prawda”¹⁹.

Klasyfikacja może również przebiegać ze względu na obszar działań danej grupy (terroryzm wewnętrzny i zewnętrzny), źródła finansowania (państwowy i sponsorowany) oraz ze względu na sposób prowadzenia działań bojowych (terroryzm i guerilla).

Podział na terroryzm międzynarodowy i wewnętrzny nie budzi wątpliwości. Terroryzm międzynarodowy angażuje obywateli więcej, niż jednego kraju, a jego zasięg ma charakter międzypaństwowy, natomiast terroryzm wewnętrzny angażuje obywateli i terytorium jednego państwa. Podkreślić należy, iż zasadnicze różnice istnieją między państwowym terroryzmem wewnętrznym, a państwowym terroryzmem międzynarodowym. Państwowy terroryzm wewnętrzny jest stosowany przez państwa i skierowany przeciw własnym obywatelom na własnym terytorium - zmierza on do zastraszenia społeczeństwa co służy wzmocnieniu legitymizacji władzy oraz usprawiedliwieniu nasilonych represji i obostrzeń prawnych. Z kolei państwowy terroryzm międzynarodowy jest wymierzony przeciwko państwom czy organizacją międzynarodowym, z którymi jest konflikcie państwo terrorystyczne.

Kolejnym wymienionym powyżej rozróżnieniem jest podział na terroryzm państwowy i sponsorowany. Terroryzm państwowy to zjawisko, gdy państwa stosują terroryzm

---

¹⁹Tamże.

bezpośrednio lub pośrednio przez różnego rodzaju grupy ludzi (na przykład służby specjalne czy organizacje przestępcze powiązane z organami państwa). „W ramach terroryzmu sponsorowanego możemy natomiast wyróżnić dwie jego odmiany:

- Państwa zlecają działania i kontrolują organizacje terrorystyczne (autonomia organizacji terrorystycznych jest ograniczona).
- Państwa wspierają organizacje terrorystyczne, jednak ich nie kontrolują (wsparcie wynika z sympatii ideologicznych lub ma charakter wyłącznie taktyczno-strategiczny)²⁰.

Do państwowych sponsorów terroryzmu zalicza się Kubę (zapewnia bezpieczne schronienie dla wielu terrorystów, szczególnie wywodzących się z Ameryki Południowej i Środkowej), Iran (wspiera terrorystów libańskich), Sudan (centrum szkoleniowe terroryzmu międzynarodowego) czy Syrię (wspiera palestyńskie organizacje terrorystyczne).

„Tak terroryzm państwowy, jak i sponsorowany mają różne oblicza, a zaangażowane się państwa może obejmować planowanie akcji, ich wykonywanie, kierowanie nimi czy też udzielanie schronienia terrorystom²¹.

Typologie terroryzmu

Najistotniejsza dla potrzeb niniejszego artykułu jest typologia opierająca się na kryterium głównego czynnika, wokół którego powstaje konflikt skutkujący przemocą terrorystyczną. Typologia ta uwzględnia istotę konfliktu, a owa istota jest najważniejsza dla dokonania wnikliwej analizy poszczególnych przypadków. Wyróżniamy tu:

- „terroryzm nacjonalistyczny - odnosi się do organizacji, które powodowane są walką o uzyskanie autonomii czy niepodległości dla swojego narodu; konflikty te są z reguły bardzo trwałe, gdyż kwestia suwerenności terytorium jest często kwestią przekazywaną kolejnym pokoleniom,
- terroryzm religijny i trwały konflikt religijny – podłoże konfliktów ma charakter religijny, światopoglądowy, sfera sacrum odgrywa niesłychanie ważną rolę dla funkcjonowania jednostki i społeczeństwa; ugrupowania walczące z pobudek religijnych chcą z reguły zaprowadzić w swym kraju porządek teokratyczny²²,
- „terroryzm sekt religijnych o celach politycznych - zjawisko bardzo

---

²⁰B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, Wydawnictwo Adam Marszałek Toruń 2002, s. 49-51.

²¹A. Antoszewski, R. Herbut. (red), *Leksykon Politologii*, Wydawnictwo Atlas, Wrocław 1996, s. 490.

²²Tamże, s. 52.

niebezpieczne, gdyż fanatyzm członków zgromadzeń tego typu, znajduje swe odbicie w lojalności wobec obdarzonego charyzmą przywódcy,

- terroryzm nacjonalistyczno-religijny - konflikty powstają przez nałożenie czynnika narodowościowego na religijny, przebiegają na granicy dwóch lub więcej zantagonizowanych społeczeństw;
- terroryzm „czystej ideologii”,
- terroryzm lewacki,
- terroryzm skrajnej prawicy”²³.

W literaturze naukowej spotykamy również podział terroryzmu w oparciu o kryterium metod i sposobów działania, gdzie wyróżnia się:

- terroryzm klasyczny - polega na atakowaniu jasno wybranych celów za pomocą środków konwencjonalnych, jak na przykład: ataki bombowe, ataki za pomocą moździerza czy wyrzutni granatów (np. RPG), ataki snajperskie czy ostrzał z broni maszynowej; ten typ terroryzmu dominuje, ale sukcesywnie zostaje wypierany przez nowe odmiany, powstające na skutek postępu technologicznego,
- superterroryzm - wiąże się z postępem technologicznym i tworzeniem coraz bardziej doskonałych środków rażenia, jak broń chemiczna czy jądrowa,
- cyberterroryzm.

Formy i metody terroryzmu i jego finansowanie

Jedną z charakterystycznych cech współczesnych organizacji terrorystycznych jest ich brak hierarchizacji, mała zwartość organizacyjna, płynność oraz zmienność struktur jak również duża mobilność ich członków. „Dawne organizacje były tworzone w ramach opartych przede wszystkim na marksistowskiej ideologii oraz jej pochodnymi, lecz okazały się przestarzałe i stosunkowo nieefektywne i nieadekwatne do warunków, w jakich działają współcześni terroryści”²⁴. Tradycyjne wzorce organizacyjne przypominały struktury partyjne czy biurokrację państwową, były mocno zhierarchizowane oraz scentralizowane.

Grupy działające od lat osiemdziesiątych XX wieku posiadają już odmienną cechy, są słabiej zhierarchizowane i w mniejszym stopniu sformalizowane. W efekcie członkostwo w nich jest płynne, choć przeważnie składają się z rdzenia (tzw. hard core), tworzonego przez

---

²³ B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, Wydawnictwo Adam Marszałek Toruń 2002, s.50.

²⁴ M. Madej, *Międzynarodowy terroryzm polityczny*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2001, s. 34.

wyszkolonych profesjonalistów oraz luźno związanych z organizacją sympatyków, którzy nieregularnie, a czasem jednorazowo udzielają jej wsparcia. Zorganizowana w taki sposób grupa jest bardzo trudna do przeniknięcia, wyśledzenia i zneutralizowania przez grupy dochodzeniowe.

Zmniejszonej formalizacja struktur współczesnych grup terrorystycznych wpływa również na zmianę procesów decyzyjnych i działania kanałów komunikacji, odbywających się wewnątrz organizacji.

Tradycyjny model „piramidy”, w których wszelkie informacje musiały dotrzeć do centrum podejmującego wszystkie decyzje, został zastąpiony strukturą przypominającą koło, gdzie poszczególne elementy organizacji komunikują się między sobą, z pominięciem ośrodka centralnego. Natomiast centrum zarządzania pełni funkcje koordynującą działania poszczególnych komórek i zapewnia dostęp do źródeł finansowania oraz szeroko pojętego wsparcia logistycznego. Zdarza się również, iż tworzone są hybrydy łączące oba wzorce oraz wykorzystujące ich zalety.

Przy tak rozproszonej strukturze organizacyjnej możliwa jest efektywna kooperacja, jak również przepływ członków między różnymi ugrupowaniami terrorystycznymi, szczególnie jeśli stawiają sobie podobne cele. „Współpraca polega głównie na wspólnym przygotowaniu i przeprowadzeniu operacji oraz wymianie informacji, jak również udzielaniu sobie wzajemnego wsparcia materialnego, udostępnianiu baz czy kryjówek. Płynność organizacyjna grup terrorystycznych powoduje, że współpraca między nimi przypomina wspólny front zazębiających się organizacji”²⁵.

Powyżej omówione zmiany w największym stopniu odnoszą się do fundamentalistycznych grup islamskich. „Modele współpracy między organizacjami terrorystycznymi, jakie kształtują się na Bliskim Wschodzie, będącego nadal osią terroryzmu międzynarodowego, rozpowszechniają się również w innych regionach świata, na przykład w Azji”²⁶.

Zwiększona mobilność ludności współczesnego świata skutkuje także tym, że wiele współczesnych organizacji terrorystycznych ma swoje komórki organizacyjne w rozlicznych państwach świata, a ich uczestnikami są często członkowie miejscowej społeczności emigranckiej. Dzięki rozluźnieniu związków wewnątrz organizacji, komórki istniejące za granicą mogą przetrwać w uśpieniu przez długi czas, aby potem się uaktywnić.

---

²⁵ www.abw.gov.pl (dostęp: 03.03.2015)

²⁶ A. Górski, Pseudonim: Emir, (w:) *Polityka* 1999, nr 41, s. 49.

„Internacjonalizacja struktur organizacyjnych pierwotnie nie miała na celu rozszerzenia obszaru działań operacyjnych na nowe kraje, lecz w przypadku części grup islamskich, które działają zgodnie z przekonaniem o nieuniknionym starciu pomiędzy islamem, a wrogą mu cywilizacją zachodnią, do tego właśnie doszło. Regułą stało się już rozszerzanie struktur organizacji na inne państwa w celach odmiennych, niż tylko przeprowadzenie ataków na nowym obszarze (dla przykładu Al-Kaida atakuje cele amerykańskie na całym świecie, jednocześnie ma swoje przedstawicielstwa w Europie, Afryce i Azji, które zapewniają zamachowcom wsparcie logistyczne i finansowe)”²⁷.

Struktura transnarodowa daje szansę na skuteczniejsze wsparcie logistyczne operacji terrorystycznych, znajdowanie nowych źródeł finansowania, budowanie poparcia i lobbingu na rzecz celów grupy, poszerzanie grona sympatyków i rekrutacji nowych członków, tworzenie baz na potrzeby ataków w innych państwach lub kryjówek czy bezpiecznych schronień dla poszukiwanych terrorystów.

Dzięki luźniejszym oraz mniej bezpośrednim związkom pomiędzy elementami organizacji terrorystycznych, pewna ich część przybiera nawet legalne formy instytucji kulturalnych, bądź charytatywnych, służąc finansowaniu działań grup terrorystycznych i prowadzeniu kampanii propagandowych. Paradoksalnie organizacje terrorystyczne mają często status instytucji kulturalnych konkretnych grup etnicznych, korzystając tym samym z pomocy finansowej i organizacyjnej państwa w którym działają.

Finansowanie terroryzmu i jego główni sponsorzy

Źródła finansowania organizacji terrorystycznych można podzielić na trzy podstawowe rodzaje:

- Pomoc finansowa państw wspierających terroryzm.
- Uzyskiwanie środków przez działalność kryminalną.
- Wykorzystywanie legalnie działających organizacji i ich funduszy oficjalnie przeznaczonych na inny cel.

Wsparcie finansowe organizacji terrorystycznych działających na arenie międzynarodowej przez państwa, rządy i instytucje rządowe oraz przyzwolenie na działalność organizacji

są zjawiskami znanymi od momentu powstania terroryzmu międzynarodowego. „Istnieją

---

²⁷M. Madej, Międzynarodowy terroryzm polityczny, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2001, s. 36.

państwa, dla których terroryzm jest jednym ze sposobów prowadzenia polityki zagranicznej, jak również istotnym narzędziem realizacji szeroko pojętych interesów. Odnosi się to głównie do państw słabych politycznie i militarnie, aspirujących do odgrywania znaczącej roli w polityce międzynarodowej”²⁸. Wsparcie dla terroryzmu służy także swoistej misji państwa, polegającej na propagowaniu własnej ideologii państwowej i modelu ustrojowego poprzez użycie przemocy. Bywa również środkiem umacniania stabilności rządów w państwie i walki z opozycją, szczególnie działającą z terytorium innych państw.

Sponsoring państwowy terroryzmu międzynarodowego może przyjmować formę zaangażowania bezpośredniego funkcjonariuszy państwowych lub działaniach pośrednich, polegających na zróżnicowanej pomocy dla organizacji. Wsparcie terrorystów następuje nie tylko przez pomoc finansową, lecz również militarną, organizacyjną, logistyczną czy nawet dyplomatyczną - oferowanie przez państwa schronienia dla poszukiwanych członków organizacji terrorystycznych, umożliwianie utrzymywania struktur organizacyjnych, central dowodzenia, czy baz, gdzie mogą przygotowywać operacje, jak również. udostępnianie sieci przedstawicielstw dyplomatycznych, służących jako skrzynki kontaktowe i dostarczających niezbędnych informacji.

„Pomoc państw może więc przybierać różne formy i znacznie zwiększać możliwości organizacyjne oraz efektywności działań ugrupowań terrorystycznych. Raport amerykańskiego Departamentu Stanu na temat terroryzmu wymienia obecnie siedem głównych państw, którym zarzuca się wspieranie terroryzmu międzynarodowego: Kuba, Irak, Iran, Libia, Korea Północna, Sudan oraz Syria”²⁹.

Pozyskiwanie środków z działalności przestępczej jest głównym źródłem „samofinansowania się“ grup terrorystycznych. „Skrajnym przykładem są grupy kolumbijskie, dla których aktywność kryminalna stała się wręcz podstawowym obszarem działań, a walka polityczna została zepchnięta na dalszy plan i stanowi jedynie grę pozorów. Najczęściej jednak działania przestępcze o charakterze kryminalnym służą zdobyciu funduszy na walkę polityczną”³⁰.

Podstawową formą finansowania terrorystów jest produkcja i przemyt narkotyków oraz handel nimi, związki takie istnieją pomiędzy terrorystami i handlarzami narkotyków w Kolumbii, Azji Środkowej oraz większością grup terrorystycznych i rebeliantów w Azji

---

²⁸Tamże, s. 54.

²⁹www.abw.gov.pl (dostęp: 03.03.2015)

³⁰M. Madej, Międzynarodowy terroryzm polityczny, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2001, s.70-73.

Południowej. „Powszechnie stosowaną metodą są porwania dla okupu, a tu preferowani są obcokrajowcy, by uzyskać nie tylko środki finansowe, ale także przewagę nad rządami państw czy rodzinami. Terrorysty bardzo często dokonują również napadów rabunkowych, choć się też ataki na banki, lecz nie w celu zdobycia funduszy, a wyrządzenia szkód ekonomicznych rządowi zwalczanym przez terrorystów”³¹. Nierzadko stosują szantaż i wymuszenia haraczy od prowadzących działalność gospodarczą w rejonie aktywności danej grupy, żądają wsparcia finansowego od osób znanym, należących do elit finansowych czy społecznych. Źródłem dochodów bywają też fałszerstwa i handel podrobionym towarem.

„Od początku lat dziewięćdziesiątych nastąpił wzrost finansowania działań terrorystycznych poprzez wszelkiego rodzaju organizacje publiczne, a szczególnie instytucje kulturalne i charytatywne. Sposób ten stał się podstawowym źródłem uzyskiwania środków finansowych współczesne grupy islamskie, gdyż charytatywność jest obowiązkiem religijnym w kulturze islamu”³².

Wzrosło również znaczenie fundacji i stowarzyszeń emigranckich w finansowaniu terroryzmu. Celnie obrazuje tę tendencję fakt, iż zwiększyła się popularność fundamentalistów islamskich wśród arabskich emigrantów przebywających we Francji i Anglii, a wspierają oni działalność grup terrorystycznych właśnie poprzez istniejące fundacje i stowarzyszenia.

Środki i metody działania

Terrorysty stosują głównie broń konwencjonalną, przede wszystkim automatyczną broń ręczną i ładunki wybuchowe. Niechętnie poszukują nowych broni oraz taktyk, ponieważ wiąże się to z koniecznością zdobywania nowych umiejętności oraz opracowywania nowych metod działania. Nie znaczy to jednak, że terrorysty nie modyfikują arsenału wykorzystywanych broni, ale zmusza ich do tego przede wszystkim doskonalenie środków i metod działań antyterrorystycznych.

Rozwój elektroniki pozwolił na dokładniejsze planowanie i synchronizowanie akcji oraz efektywniejsze wykorzystanie posiadanych przez terrorystów środków. Współcześnie często używane są tzw. bomby samochodowe czyli samochody wyładowane materiałami wybuchowymi posiadające dużą siłę rażenia, co daje realną szansę na maksymalizację liczby

---

³¹Tamże 77.

³² Tamże s. 29.

ofiar. Ogromne znaczenie ma w tym przypadku również łatwość wytworzenia i ulokowanie tego typu bomby.

Pomimo tego, iż zmiany na przestrzeni lat są niewielkie, to daje się zauważyć coraz większą złożoność oraz zaawansowanie technologiczne i organizacyjne akcji terrorystycznych. Współcześni terroryści opracowują coraz bardziej skomplikowane plany operacji.

„Doskonałym przykładem dostosowywania się grup terrorystycznych do współczesnego pola walki jest wykorzystywanie przez nich cyberterrorizmu, co oznacza używanie do celów terrorystycznych technik informatycznych, a definiowany jest jako działanie blokujące, niszczące lub zniekształcające w stosunku do informacji przetwarzanej, przechowywanej i przekazywanej w systemach teleinformatycznych oraz niszczące te systemy”³³. W pojęciu tym mieści się także wykorzystywanie systemów teleinformatycznych do dezinformacji oraz walki psychologicznej. Celem ataku jest często informacja przetwarzana, a nie system sam w sobie. „W literaturze przedmiotu coraz częściej pojawia się także określenie cyberterrorizmu jako nowego rodzaju broni masowego rażenia (WMD – Weapon of Mass Destruction) lub też określa się go mianem broni „masowego zakłócenia” (Mass Disruption)”³⁴.

Możliwość dostępu terrorystów nie tylko do cyberterrorizmu, ale także do klasycznej broni masowego rażenia (biologicznej, chemicznej i jądrowej) powoduje powstanie nowych problemów w walce z terroryzmem. „Na razie głównym środkiem w osiąganiu przez terrorystów swoich celów było wywołanie zainteresowania opinii publicznej, stąd też spektakularność ich akcji”³⁵, lecz dostęp do broni masowego rażenia może zmienić taktykę działań terrorystów. „Celem ich może stać się, nie tylko wywoływanie jak najszerszej reakcji wśród opinii publicznej, ale fizyczna eliminacja jak największej ilości osób, a przykład takiego działania był atak w tokijskim metrze”³⁶.

Terroryzm lewicowy i jego podwaliny

Terroryzm lewicowy wywodzi się z ideologii anarchizmu, doktryny i ruchu społeczno-politycznego, który powstał w XIX wieku, jako wyraz negacji kapitalizmu i dążenia

---

³³Terroryzm – czym jest. 2003, w: Internet (dn. 3 kwietnia): blindson.fm.interia.pl/page.html.

³⁴Tamże.

³⁵K. Duszkiewicz, Bioatak, (w:) Rzeczpospolita, 2001, nr 224, s. 3.

³⁶Tamże.

do zbudowania społeczeństwa sprawiedliwego, w którym jednostka będzie cieszyła się wolnością. Twórcami anarchizmu byli: Joseph Proudhon, Michał Bakunin i Piotr Kropotkin, za najwyższą wartość uznawali oni wolność każdej jednostki, a warunkiem osiągnięcia tej wolności jest zniesienie władzy państwa, kapitału i religii. Państwo jako instytucja wyklucza bowiem wolność i równość, dlatego trzeba je zniszczyć. Społeczeństwo anarchistyczne miało być bezpaństwową, wolną od wyzysku formą kooperacji, opartą na zasadach moralnych, rozumie i harmonijnych stosunkach międzyludzkich. Ofiarami zamachów anarchistów padło w przeszłości wielu polityków, między innymi francuski prezydent Marie Francois Carnot, król włoski Humbert I czy prezydent Stanów Zjednoczonych William McKinley.

„Największy rozkwit ruchu anarchistyczne przeżyły na przełomie XIX i XX wieku, ich zwolennicy aktywnie działali podczas rewolucji w Rosji w 1905 roku i rewolucji lutowej w 1917 roku jak też w czasie wojny domowej w Hiszpanii (1936–39). Po II wojnie światowej anarchizm nie stanowił istotnej siły politycznej, choć pod koniec lat 60 nastąpiło jego krótkotrwałe odrodzenie; szczególnie w Niemczech, Francji i niektórych krajach Ameryki Łacińskiej. Wpływy anarchizmu można dostrzec w powstałych w tym czasie ruchach określanych jako Nowa Lewica, skąd przeniknął do ruchów terrorystycznych”³⁷.

Drugą ideologią, która dostarczyła podwalin dla tworzenia lewicowych grup terrorystycznych był maoizm, oparty na myśli i życiu politycznym Mao Tse-tunga, przywódcy Komunistycznej Partii Chin, która wprowadziła rządy komunistyczne w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XX wieku. Maoizm od lat sześćdziesiątych, aż do czasu śmierci przywódcy w 1976 roku, był uznawany za oficjalną państwową doktrynę komunistycznych Chin i zyskał wielu zwolenników w krajach Trzeciego Świata, Europie Zachodniej i USA, głównie wśród ugrupowań młodej ultralewicowej inteligencji. Ideologia kształtowała się pod wpływem tradycyjnej filozofii chińska, zdominowaniem społeczeństwa

---

³⁷ W ramach anarchizmu wyróżniamy cztery nurty: 1) anarchizm indywidualistyczny, który neguje wszelką władzę państwową, funkcjonowanie instytucji społecznych i prawa, ma na celu stworzenie sprawiedliwego ustroju, opartego na drobnej własności prywatnej i bezpiecznym zakupie towarów (proponowano bony wymiany); 2) anarchizm kolektywistyczny, który odrzucał państwo jako aparat zbrodniczy, postulował masową, terrorystyczną rewolucję anarchistyczną skierowaną przeciwko władzy państwowej oraz ludziom sprawującym ważne funkcje w państwie, a zwycięstwo miało doprowadzić do całkowitego zniesienia własności prywatnej i zastąpienia jej kolektywną; 3) anarchizm komunistyczny (anarchokomunizm) zakładał, że rewolucja to spontaniczny, bezkrwawy i długi proces przekonywania ludzi do idei anarchistycznej, w efekcie miała stworzyć społeczeństwo oparte na absolutnej wolności jednostek połączonych zasadą komunizmu ekonomicznego, tj. związku wolnych stowarzyszeń, w których wspólną własnością byłyby środki produkcji i konsumpcji; 4) anarchizm syndykalistyczny (anarchosyndykalizm lub syndykalizm zakładał, że związki zawodowe powinny całkowicie zastąpić państwo i stać się głównym źródłem powstania społeczeństwa bezklasowego, w którym własność środków produkcji i kontrola nad podziałem dóbr przekazane zostałyby związkom zawodowym – zob. A. Sylwestrzak, Historia doktryn polityczno-prawnych, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1995.

chińskiego przez chłopstwo, doświadczenia długotrwałej wojny domowej i wyzwolenczej, imperialnych interesów Chin i dyktatorskich celów przywódcy. Ideą naczelną maoizmu była wojna ludowa biednego Południa, „światowej wsi”, z Północą, czyli „światowym miastem”. Maoizm stał się ideologią państwową w Albanii, KRLD, a w najczystszej formie został wprowadzony w Kambodży przez Czerwonych Khmerów, doprowadzając do masowego ludobójstwa.

„Ugrupowania odwołujące się do anarchizmu czy maoizmu zaliczane są do ekstremizmu politycznego czyli ideologii politycznej opartej na skrajnych poglądach. Ekstremizm cechuje terror indywidualny i zbiorowy (zabójstwa, podkładanie bomb, podpalenia), przemoc, zamachy wojskowe (pucze), mające na celu zastraszenie, sparaliżowanie bądź wyeliminowanie przeciwników politycznych”³⁸.

Terroryzm prawicowy – uwarunkowania, inspiracje ideowe

W sensie ideologicznym do grup terrorystycznych o charakterze prawicowym należą ugrupowania nacjonalistyczne i neofaszystowskie.

„Nacjonalizmem określa się ideologie i ruchy polityczne podporządkowujące interesy innych narodów interesom własnego. Zgodnie z założeniami tej ideologii wszelkie działania polityczne podejmowane są w celu podniesienia siły własnego narodu, a oceniane przez pryzmat jego dobra i interesów. Nacjonalizm ukształtował się w XIX wieku (pojęcie nowoczesnego narodu zdefiniowane zostało po raz pierwszy w czasie Rewolucji Francuskiej), a nacjonałiści rozumieją naród jako wspólnotę duchową i moralną. Jednakże dążenie do rozwoju kosztem innych narodów prowadzi do ksenofobii i uprzedzeń etnicznych, wrogości i nietolerancji, tzw. etnocentryzmu. Niejednokrotnie składnikiem nacjonalizmu jest elitaryzm kreujący na przywódców bardziej świadomą narodowo elitę”³⁹.

Faszyzm natomiast to kierunek polityczny powstały po I wojnie światowej jako opozycja wobec działalności socjalistów i komunistów. Był wynikiem ogólnego kryzysu kapitalizmu, gdy wzrost fali rewolucyjnej zagroził bezpośrednio panowaniu burżuazji, wśród której zarysowała się tendencja do przejścia od form ustrojowych demokracji parlamentarnej do jawnej dyktatury. „Przybierał różne formy, wynikające ze społeczno-gospodarczej struktury danego kraju - we Włoszech związany był głównie z kapitałem finansowym,

³⁸ zob. A. Sylwestrzak, *Historia doktryn polityczno-prawnych*, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1995, s. 45.

³⁹ www.abw.gov.pl (dostęp: 03.03.2015)

w Niemczech z przedstawicielami przemysłu ciężkiego, a w Hiszpanii ze sferami feudalno-obszarniczymi. Faszyci głoszą hasła skrajnie nacjonalistyczne, antydemokratyczne i antyliberalne, a ich podstawowym celem jest stworzenie państwa totalitarnego i monopartyjnego⁴⁰. Podstawowym celem terroryzmu prawicowego jest zniszczenie państwa liberalno-demokratycznego, by doprowadzić do odrodzenia państwa narodowosocjalistycznego czy nawet faszystowskiego.

Terroryzm separatystyczno-niepodległościowy

Terroryzm niepodległościowy powstał jako przejaw dążeń emancypacyjnych poszczególnych narodów lub grup etnicznych. W globalizującym się świecie jest to najczęściej występujący typ terroryzmu obok terroryzmu religijnego. „Należy zaznaczyć, iż rodzaj ten wiąże się z globalizacją, gdyż wiele narodów i grup etnicznych obawia się zagubienia swych tożsamości narodowych w procesie globalizacji. Do przyczyn powstania terroryzmu separatystyczno-niepodległościowego zalicza się dominację jednego państwa lub narodu nad innym oraz nierozwiązane spory terytorialne między dwoma państwami lub narodami⁴¹. Terroryzm ten wraz z terroryzmem religijnym badają prawdopodobnie najczęściej nękającymi społeczność międzynarodową w XXI wieku.

Terroryzm o podwalinach kulturowo – religijnych

Przedmiotowy rodzaj terroryzmu jest bardzo niebezpieczny z powodu podstaw konfliktów na tle kulturowym i religijnym. Terroryści są od dzieciństwa infiltrowani, przyzwyczajani, uczeni, że najwyższym zaszczytem jest stracić życie w obronie wartości, kultury czy religii. Organizacji tego typu jest bardzo wiele, najczęściej bronią starych tradycji i praw, nie dopuszczając do wprowadzenia nowoczesnych i obcych w ich przekonaniu zasad na terytorium swojej aktywności.

Fundamentalizm religijny

„Mianem ugrupowań fundamentalistycznych określa się te, które w swoim programie

---

⁴⁰www.encyklopedia.pwn.pl (dostęp: 03.03.2015)

⁴¹www.abw.gov.pl (dostęp:03.03.2015)

politycznym odwołują się do określonej, religijnej wizji świata i wykorzystują ją jako usprawiedliwienie swoich celów politycznych, a do ich osiągnięcia często używają przemocy⁴². Wynika to z przekonania tego typu ugrupowania o posiadaniu tzw. prawdy objawionej, co w mniemaniu członków organizacji daje usprawiedliwienie dla stosowania przemocy.

Arabski socjolog i myśliciel działający w Niemczech Bassam Tibi, jako cechy fundamentalizmu wymienia:

- „przez upolitycznienie religii dąży się do ustanowienia władzy Boga, która powinna zastąpić zsekularyzowany porządek,
- przeciwstawia się modernizmowi w kulturze,
- fundamentaliści są bojownikami wierzącymi w nadprzyrodzony porządek, dlatego tak wielu z nich decyduje się na ataki samobójcze,
- fundamentaliści odrzucają wartości świeckie oraz ogólnie ludzkie, dążą do wzmocnienia kultury, tradycji lokalnych z których się wywodzą, chcą na ich podstawie stworzyć porządku społecznego,
- główną treścią wszelkich odmian fundamentalizmu jest idea władzy Boga⁴³.

Ideologie fundamentalistyczne często upowszechniają się w okresach kryzysu politycznego czy ekonomicznego, gdyż w takich warunkach ideologia pełni określone funkcje. „Każda fundamentalistyczna ideologia religijna służy w tym kontekście, jako środek do wyartykułowania kwestii społeczno-politycznych, ekonomicznych i kulturowych⁴⁴. Fakt, że odwołują się przy werbalizacji swoich poglądów politycznych do władzy boskiej i porządku nadprzyrodzonego, ma na celu zwiększenie stopnia integracji danej zbiorowości. „Odwoływanie się do symboli religijnych zawsze wywołuje intensywne uczucia i emocje wśród jednostek, a przez to ma dużą siłę mobilizacyjną⁴⁵.

Terroryzm Żydowski (Kach, Kachane Chai)

Specyficznym rodzajem jest terroryzm żydowski, w obecnym momencie jest skierowany przeciwko muzułmanom, co wynika z sytuacji geopolitycznej Izraela. Szkoły

---

⁴²Dżihad, inaczej święta wojna. Istnieją dwa rozumienia tego pojęcia. „Wielki dżihad” oznacza wewnętrzne doskonalenie się. „Mały dżihad” to wojna z niewiernymi. W doktrynie islamu świat dzieli się na dwa obozy: dar al-islam (dom islamu) i dar al-harb (dom nieprzyjaciela). Celem dżihadu jest rozciągnięcie islamu na dom nieprzyjaciela – zob. www.nowepanstwo.pl. (dostęp: 03.03.2015)

⁴³B. Tibi, Fundamentalizm religijny, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1995.

⁴⁴Tamże, s. 26.

⁴⁵Tamże, s. 27.

wyznaniowe nie są charakterystyczne tylko dla krajów muzułmańskich - w 1950 roku z inicjatywy partii religijnych syjonistów Mizrahi, powstał w Izraelu uniwersytet Bar-Ilan, nazwany tak na cześć rabina M. Bar-Ilana, duchowego przywódcy tradycyjnych judaistów. Uniwersytet miał być miejscem, gdzie Tora studiowana jest równoległe z najnowszymi zdobyczami nauki. Kształcił się w nim między innymi człowiek, który 4 listopada 1995 roku zabił izraelskiego premiera Icchaka Rabina - Jigal Amir, 27-letni członek ekstremistycznej grupy Eyal. Amir uznał Icchaka Rabina, jednego z twórców pokoju z Palestyńczykami, za zdrajcę, który wyzbywa się świętej ziemi Izraela. Po aresztowaniu powiedział: „w chwili gdy Żyd zdradza nieprzyjacielowi swój lud i kraj, musi zostać zabity. Być może fizycznie działałem sam, jednak nie tylko mój palec przyciskał cyngiel, ale cały naród, który przez dwa tysiące lat marzył o tym kraju i przelewał za niego krew. Nie żałuję. Działalem z rozkazu Boga”⁴⁶.

Wspominając terroryzm żydowski nie można pominąć osoby rabina Meir Kahne, który w 1968 roku założył w Nowym Jorku ugrupowanie żydowskie o nazwie Liga Obrony Żydów. W roku 1971 roku Meir Kachne wyjechał do Izraela i tam założył inną ekstremistyczną organizację, o nazwie Kach, a w roku 1980 został aresztowany w związku z podejrzeniem o zaangażowanie w spisek zmierzający do zniszczenia meczetów na Wzgórzu Świątynnym. W swoich wypowiedziach dawał upust swoim rasistowskim przekonaniom, nazywając Arabów psami i wzywając ich do opuszczenia kraju. Gdy w listopadzie 1990 roku został zastrzelony, jego syn Benjamin założył organizację Kahane Chai. Terrorysty z Kach przyznali się do zamachów na Palestyńczyków na Zachodnim Brzegu Jordanu, nawoływali również do zwalczania wroga wewnętrznego czyli zdrajców, którzy niszczą państwo żydowskie od środka (między innymi członków izraelskiej Partii Pracy). „Działania te zrodziły niebezpieczeństwo wybuchu terroryzmu wewnętrznego, który mógłby doprowadzić do naruszenia społecznego konsensu w Izraelu, opierającego się na świadomości realnego zagrożenia z zewnątrz, a żydowski ekstremizm religijny, zgodnie z paranoiczną logiką charakterystyczną dla tego typu ruchów, wskazuje tendencję do nieograniczonego rozszerzania definicji wroga”⁴⁷.

W ramach przedstawiania konfliktu izraelsko – palestyńskiego najczęściej uwagi poświęca się terroryzmowi palestyńskiemu, gdyż odgrywa on istotniejszą rolę. Niemniej jednak nie sposób w analizach tego zjawiska, nie wspomnieć o terroryzmie żydowskim.

---

⁴⁶www.abw.gov.pl (dostęp: 03.03.2015)

⁴⁷B. Bolechów., Terroryzm w świecie podwubiegunowym, Wydawnictwo Adam Marszałek Toruń 2002, s. 328.

Podsumowanie

Po atakach terrorystycznych na World Trade Center w 2001 roku świat musiał zmierzyć się z bolesną prawdą, że Stany Zjednoczone utraciły status nietykalności i siły. 11 września można uznać za symboliczną datę rozpoczęcia walki z terroryzmem, nakładającej na społeczeństwa obowiązek nie tylko ograniczenie możliwości jego rozwoju, ale przede wszystkim podjęcie prób usunięcia lub przynajmniej zminimalizowania jego skutków i efektów.

Powyżej zarysowano kilka typów terroryzmu, które znacznie się od siebie różnią, w związku z czym również walka z poszczególnymi rodzajami tego zjawiska powinna być dostosowana i wielowymiarowa. Nie wystarczy na przemoc odpowiadać przemocą, aresztowaniami, torturami czy egzekucjami, ale niezbędna jest również zmiana światopoglądowa tak wśród członków grup terrorystycznych jak i antyterrorystycznych, choć po obu stronach jest to zadanie niezwykle trudne.

Walka z międzynarodowym terroryzmem przyniosła już rezultaty, choć nie wszystkie były pozytywne. Jednym z najbardziej nagłośnionych dokonań było odnalezienie Osamy Bin Ladena, a jego śmierć zamknęła pewien rozdział w życiu politycznym na świecie. To zwycięstwo pokazało, że jako wspólnota państw współpracujące ze sobą środowiska międzynarodowe są w stanie pokonać każdą przeszkodę i zrealizować postawione przed sobą cele.

Należy jednak podkreślić, iż zwiększenie poziomu bezpieczeństwa i ochrony w państwach Zachodu nie daje pewności, że nie będą następowały kolejne ataki, gdyż nikt nie wie jakimi planami, technologiami czy sprzętem dysponują ugrupowania terrorystyczne, ani jaka jest liczebność ich członków. Współczesny terroryzm jest zjawiskiem wielce różnorodnym, skomplikowanym i coraz trudniejszym do zwalczania.

Celem niniejszego artykułu była analiza zjawiska terroryzmu, jako jednego z najistotniejszych współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa publicznego. Na podstawie zgromadzonych i przytoczonych informacji, można wyciągnąć wniosek, iż każdy z rozważanych powyżej rodzajów terroryzmu ma na celu naruszenie istniejącego porządku prawnego, wymuszenie na władzach państwowych i społeczeństwie określonych zachowań.

Działania terrorystów realizowane są z niespotykaną bezwzględnością, za pomocą różnych (często wyszukanych) form przemocy, w celu nadania grupom terrorystycznym rozgłosu i wytworzenia lęku w społeczeństwie.

Z przedstawionej analizy wynika, iż we współczesnym terroryzmie dominują tendencje, które w coraz wyraźniej się zazębiają, a już teraz widać, iż walka z terroryzmem w XXI wieku będzie przebiegała przede wszystkim wzdłuż podziałów kulturowo-religijnych.

Bibliografia

- Antoszewski A., Herbut R. (red.), *Leksykon politologii*, Wydawnictwo Atlas, Wrocław 1996.
- Bolechów B., *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, Wydawnictwo Adam Marszałek Toruń 2002.
- Borucki M., *Terroryzm. Zło naszych czasów*, Wydawnictwo MADA Warszawa 2002.
- Bukowska A., *Palestyńczycy: ich życie i walka*, Wydawnictwo Czytelnik, Warszawa 1988.
- Cesarz Z., *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000.
- Donnelly T., *NATO przyszedł czas*, (w:) Wprost 2003, nr 1081.
- Duszkiewicz K., *Bioatak*, (w:) Rzeczpospolita 2001, nr 224.
- Gearty C., *Terroryzm*, Wydawnictwo Prószyński i S-ka Warszawa, 2002.
- Grotowicz V., *Terroryzm w Europie Zachodniej, w imię narodu i lepszej sprawy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Wrocław 2000.
- A. Guelke, *The New Age of Terrorism and the International Political System*, I.B. Tauris London 2009.
- Hoffman B., *Oblicza terroryzmu*, PWN, Warszawa 1999.
- Kaczmarek J. *Problemy współczesnego świata: terroryzm i konflikty zbrojne a fundamentalizm islamski*, Wrocław: atta2, 1999.
- Kamiński R., Kowalski M., Krasnowska V., Pleśniak R., *Szkoła zbrodni*, (w:) Wprost 2001, nr 983.
- Karolczak K., *Encyklopedia terroryzmu*, Wydawnictwo SPAR, Warszawa 1995.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów polskojęzycznych*, Warszawa 1990.
- Madej M., *Międzynarodowy terroryzm polityczny*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa, 2001.
- Muszyński J. (red.), *Terroryzm polityczny*, PWN, Warszawa 1981.
- Schmidt A.P., Jongman A.I., *Political Terrorism: Research Guide*, SWIDOC, Amsterdam 1988.
- Sylwestrzak A., *Historia doktryn polityczno-prawnych*, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1995.
- Szmidt T. L., *Terroryzm a państwo. Studium poświęcone historycznym, socjologicznym i agonologicznym aspektom terroryzmu*, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1979.
- Tibi B., *Fundamentalizm religijny*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1995.

Tomasiewicz J., *Terroryzm na tle przemocy politycznej*, Zarys Encyklopedyczny, Wydawnictwo Apis, Katowice 2000.

Tomasiewicz J., *Terroryzm*, Wydawnictwo Apis, Katowice 2000.

Wardlaw G., *Terror as an instrument of foreign policy*, Journal of Strategic Studies 12/1987, nr 4.

Robert Paszkowski

Anna Suchoń

Współczesne źródła finansowania terroryzmu oraz przeciwdziałanie finansowaniu przestępczości zorganizowanej i terroryzmu

Abstract: modern sources of terrorism financing and counteracting organised crime and terrorism financing

This case is about terrorism financing as a crime against collective security, modern criminal methods of raising capital, collecting securities, fixing real estate financing market, money laundering. Authors bring up correlation between „sponsorship” and scale of the problem, focus on only some elements of global terrorism. Authors attempt to detail methods of counteracting and global strategies, international conventions and security cooperation.

Key-words: terrorism, financing, moneylaundering, drug dealing, arms trade, counteracting, international conventions, national law.

Słowa-kluczowe: terroryzm, finansowanie, pranie brudnych pieniędzy, handel narkotykami, handel bronią, przeciwdziałanie, konwencje międzynarodowe, prawo krajowe.

Wprowadzenie

Finansowanie terroryzmu to przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu, występkiem. Przez działanie jako takie rozumie się gromadzenie, przekazywanie lub oferowanie środków płatniczych, instrumentów finansowych, papierów wartościowych, wartości

dewizowych, praw majątkowych lub prawa do innych rzeczy ruchomych lub nieruchomości w celu sfinansowania przestępstwa o charakterze terrorystycznym.⁴⁸

Wszystkie działania w sferze przestępczości zorganizowanej oraz terroryzmu wymagają stałego i bezwzględnego pozyskiwania sił i środków. Siła to czynnik ludzki, składowa systemu i do tego element najłatwiejszy do pozyskania, gdzie podaż jest większa niż popyt – organizacje przestępcze i terrorystyczne weryfikują chętnych do wstąpienia w szeregi w sposób restrykcyjny ale i tak kandydatów jest wielu, choć mechanizmy rekrutacji są nieco inne w przypadku zorganizowanych struktur przestępczych i inne w przypadku struktur terrorystycznych. Środki to wsparcie rzeczowe i finansowe - wszystko co może być wykorzystane przez organizację do realizacji swoich wizji. Im większa przestrzeń działania tym większe nakłady, których skala oddaje potęgę zobowiązań i powiązań. W związku z tym często zacierą się różnica pomiędzy tym zjawiskiem a przestępczością zorganizowaną. W licznych przypadkach źródła finansowania leżą w procederze „prania brudnych pieniędzy” pochodzących z nielegalnych transakcji. Miejscem popełniania takich przestępstw są często państwa najbardziej zaangażowane w walkę terroryzmem z uwagi na rozwinięty system bankowy i finansowy.

Wśród pierwszorzędnych źródeł środków finansowych, które trafiają do grup zorganizowanych i terrorystycznych, należy wymienić wszelkiego rodzaju dotacje od sponsorów terroryzmu, którymi mogą być zarówno państwa, jak i różne organizacje (w tym m.in. funkcjonujące pod przykryciem charytatywnym), fundacje, podmioty gospodarcze, czy wreszcie osoby prywatne wspierające skrycie działania terrorystów. Ten sposób finansowania działalności terrorystycznej jest niezmiernie trudny do ujawnienia, ponieważ zachodzi w tym wypadku proces „brudzenia pieniędzy”, czyli zjawisko odwrotne niż w przypadku legalizowania pieniędzy uzyskanych z działalności przestępczej. Środki finansowe pozyskiwane i gromadzone w legalny i jawny sposób, drogą skomplikowanych transakcji i manipulacji trafiają do organizacji terrorystycznych w celu finansowania ich działalności.⁴⁹ Zwiększanie się zasobów pozyskiwanych przez organizacje pokazuje skalę i dynamiczny wzrost dochodów uzyskiwanych z działalności na pograniczu prawa, czego skutkiem jest działalność przestępcza związana z przemytem i handlem narkotykami, wręczaniem korzyści majątkowych, oferowanie korzyści osobistych a co za tym idzie szantaż na wszelkich poziomach władzy, globalny handel bronią oraz materiałami i substancjami,

---

⁴⁸ Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 - Art. 165a.

⁴⁹ *Finansowanie organizacji terrorystycznych*, http://www.abw.gov.pl/Terroryzm/wzt_7.htm, 04.01.2015.

które mogą być wykorzystane do tworzenia ładunków wybuchowych, oszustwa finansowe, kradzieże. Jednym z nowych źródeł pozyskiwania środków jest szeroko pojęty handel żywym towarem – sprzedawanie organów przez osoby związane z organizacjami i będących zakładnikami tych grup oraz handel dziećmi. Przymusowa prostytutka na rzecz organizacji jawi się w dzisiejszych czasach jako najmniej bolesna i bezwzględna odsłona przestępczego świata. Ale obok „pralni brudnych pieniędzy” zaczynają się pojawiać w środowiskach finansowych procedury, które swoje pochodzenie mają na giełdach, w bankach – zdawało by się – w najczystszych sferach obrotu środkami finansowymi. Skala zjawiska „prania brudnych pieniędzy” od czasów pojawienia się w latach 20-tych ubiegłego wieku do dnia dzisiejszego przerosła jakiegokolwiek wyobrażenie. Mafія chicagowska, z Alem Capone na czele nigdy by nie przewidziała, że to co wymyślono jako przeciwwagę dla zwykłej prohibicji ogarnie i będzie wykorzystywany po stu latach przez cały globalny świat, bez względu na zapatrywania moralne, religijne, społeczne. Dzisiaj mogłoby wydawać się śmieszne, że mieszanie dochodów rozpoczęto wówczas od dopisywania codziennych utargów w pralniach (stad określenie procederu), sklepach spożywczych, cukierniach. Obecnie to już przemysł globalny, procedury sięgające najgłębszych zakamarków światowych zasobów finansowych i najtrudniejszych transakcji.

Bez najmniejszej wątpliwości proceder nielegalnych transakcji w obrocie finansowym liczony jest na ogromną skalę, którego źródłem są m.in.: handel bronią, narkotykami, żywym towarem oraz wszelkie inne przestępstwa. Można przyjąć, iż pod definicją „prania brudnych pieniędzy” kryje się dokonywanie w sposób zorganizowany różnego rodzaju działań, które polegają na nabyciu lub też przeniesieniu nielegalnych źródeł i wprowadzanie ich w legalny obrót gospodarczy⁵⁰.

Według zapisów zawartych w Dyrektywie Rady EWG z dnia 10 czerwca 1991 roku, proceder ten obejmuje:

- „zatajanie bądź ukrywanie prawdziwego charakteru, źródła, miejsca położenia, rozporządzenia przeniesienia praw do mienia przy świadomości, że mienie pochodzi z nielegalnej działalności przestępczej lub też aktu z uczestnictwa w takiej działalności;

---

⁵⁰ D. Lipko Chudzik, D. Danieluk, *Banki, a problem prania brudnych pieniędzy*, Warszawa 1993, s.14.

- nabycie, posiadanie lub używanie mienia przy świadomości, w momencie jego otrzymania, że mienie pochodzi z działalności przestępczej, lub aktu uczestnictwa w takiej działalności;
- uczestnictwo, współdziałanie w celu popełnienia, usiłowania popełnienia oraz pomoc, nakłanianie, ułatwianie i doradzanie popełnienia któregośkolwiek z wymienionych z poprzednich punktach”⁵¹.

Według „Art. 43 Ustawy z dnia 16 listopada 2000 roku zmieniającej Art. 299 kodeksu Karnego, „pranie brudnych pieniędzy” jest to przyjmowanie, przekazywanie, wywożenie za granicę, pomaganie do przenoszenia własności lub posiadania, podejmowanie innych czynności mogących udaremnić lub znacznie utrudnić stwierdzenie przestępczego pochodzenia lub miejsca umieszczenia, wykrycie, zajęcie albo orzeczenie przypadku – środków płatniczych, papierów wartościowych lub innych wartości dewizowych, praw majątkowych albo mienia ruchomego lub nieruchomego pochodzących z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego”⁵².

Działalność terrorystyczną wszelakiej maści „bojowników” i miejskich partyzantów wspierają diaspory ich rodaków z zagranicy. Na przykład Tygrysy-Wyzwoliciele Tamilskiego Ilamu (Liberation Tigers of Tamil Eelam – LTTE) uzyskują fundusze od licznej tamilskiej diaspory zamieszkującej Amerykę Północną. Podobnie Kurdyjska Partia Pracy (Kurdistan Workers’ Party – PKK) korzysta w szerokim zakresie ze wsparcia finansowego udzielanego jej przez kurdyjskich emigrantów z państw Europy Zachodniej.⁵³

Drugim rodzajem finansowania organizacji terrorystycznych jest oficjalna działalność gospodarcza, zwłaszcza takie jej formy, które pozwalają minimalizować ryzyko przy możliwie wysokim zysku. Z doświadczeń międzynarodowych wynika, że pracujące na rzecz organizacji terrorystycznych firmy zajmują się najczęściej handlem nieruchomościami, ropą, złotem, elektroniką, używanymi samochodami i ubraniami, eksportem i importem żywności oraz inwestycjami giełdowymi. Przykładowo, *Aum Shinrikyo* (Najwyższa Prawda), japońska sekta, która w 1995 roku przeprowadziła zamach terrorystyczny przy użyciu gazu bojowego

⁵¹ Dyrektywa Rady EWG z dnia 10 czerwca 1991 r. W sprawie zapobiegania wykorzystania systemu finansowego w celu prania pieniędzy.

⁵² <http://www.prawo.lex.pl/czasop/isma/bpkgp/prawow.html> 5.01.2015

⁵³ J. H. Anderson *International Terrorism and Crime: Trends and Linkages*, <http://www.jmu.edu/orgs/wrni/it.htm>, 20.12.2014.

w tokijskim metrze, po aresztowaniu swojego przywódcy, Shoko Asahary i wielu swych członków, zmieniła nazwę na *Aleph* i założyła sieć sklepów sprzedających komputery po obniżonych cenach. Sklepy te cieszą się wielką popularnością wśród młodzieży, choć wiadomo, kto jest ich właścicielem. Szacuje się, iż zyski z tej działalności przynoszą sekcje kilka miliardów jenów każdego roku.⁵⁴

Prawdziwym jednak „syndykatem zbrodni” stała się al-Kaida, założona przez syna saudyjskiego magnata budowlanego, absolwenta wydziału ekonomii i zarządzania uniwersytetu w Rijadzie, Osamę bin Ladena, którego można określić mianem terrorysty nowego typu – hybrydy obrotnego, prywatnego przedsiębiorcy i bezwzględnego fanatycznego mordercy. W latach walki z inwazją ZSRR w Afganistanie kupował broń, zakładał obozy szkoleniowe dla mudżahedinów i tworzył międzynarodową sieć finansującą rekrutację młodych arabskich ochotników do akcji przeciwko rosyjskim najeźdźcom (a później także przeciw niewiernym w Somalii, Bośni, Kosowie i Czeczenii). Po opuszczeniu ojczyzny i przeniesieniu się w 1994 roku do Sudanu wspierał tam fundamentalistów islamskich z rządzącej partii, zakładając jednocześnie przedsiębiorstwa i wykupując dochodowe farmy. Kapitał al-Kaidy mnożył się zatem w błyskawicznym tempie. W pewnym okresie organizacja ta jednocześnie zarządzała firmą połowów i przetwórstwa krewetek w Kenii, wykupywała obszary leśne w Turcji i gospodarstwa rolne w Tadżykistanie. Działalność prowadzoną legalnie przez al-Kaidę lub powiązane z nią przedsiębiorstwa uzupełniły handel narkotykami (według niektórych ocen, z tego źródła pochodzi nawet 35% funduszy operacyjnych al-Kaidy), transakcje na czarnych rynkach złota i diamentów, wreszcie oszustwa finansowe, wyłudzenia pieniędzy i porwania dla okupu.⁵⁵ Godny uwagi jest również fakt, iż al-Kaida, a z nią wiele innych organizacji terrorystycznych, oficjalną działalność handlową w razie potrzeby wykorzystuje przy przemyśle broni oraz do utrzymywania stałej łączności pomiędzy grupami terrorystycznymi na całym świecie.

Warto ponadto zwrócić uwagę na jeden ze sposobów jawnego, a wyrafinowanego pozyskiwania środków finansowych, polegający na przejmowaniu kontroli przez organizacje terrorystyczne nad legalnymi instytucjami społecznymi (takimi jak organizacje charytatywne i fundacje), które w zakres swojej działalności mają wpisana możliwość gromadzenia funduszy, poprzez m.in.:

- zbieranie składek członkowskich lub subskrypcje wydawnictw,

---

⁵⁴ G. Górny. *Najwyższa Prawda – największa kompromitacja*, „Przewodnik Katolicki”, nr 14/2004.

⁵⁵ W. Kedaj *op. cit.*

- sprzedaż publikacji,
- organizowanie wydarzeń kulturalnych i społecznych,
- kwestowanie w ramach danej społeczności,
- apele do zamożnych członków społeczności,
- przyjmowanie darowizn.

Ponadto, w wielu państwach, w których władze nie mają wystarczających środków, by zapewnić obywatelom powszechny system opieki zdrowotnej bądź edukacji, organizacje terrorystyczne wykorzystują sytuację i tworzą paralelne instytucje publiczne, takie jak szkoły, ośrodki zdrowia i inne instytucje społeczne – czyniąc to oczywiście w celu zakamuflowania swoich rzeczywistych zamiarów. „Ogólnie zresztą polityczny bezład i strukturalny chaos w państwie są doskonałą pożywką dla terroryzmu. Dobrym przykładem jest Sudan, gdzie słabość i nieefektywność centralnych władz państwowych oraz niekończąca się wojna domowa spowodowały, że kraj ten stał się atrakcyjnym azylem dla wielu ugrupowań terrorystycznych”⁵⁶.

W światowym centrum produkcji i handlu narkotykami – Afganistanie – pobijane są corocznie opiumowe rekordy - od uprawy, poprzez zbiory, do sprzedaży. Pablo Escobar w Kolumbii to mały, lokalny producent w porównaniu ze skalą upraw opiumowych maków. Afgańska produkcja dociera do milionów handlarzy i jeszcze większej liczby uzależnionych. Co roku na całym świecie śmiertelnymi ofiarami handlu heroiną jest 100 tysięcy osób, gdzie w samej Rosji 30 tysięcy, które umierają z powodu uzależnienia, zwłaszcza, że heroina pochodząca z Afganistanu jest niezwykle czysta i z zachowaniem wielowiekowej tradycji, a produkcja „lokalna” osiąga (według różnych szacunków) od 75 do 90 procent globalnego zasobu opium, niezbędnego do produkcji heroiny. 2013 rok przyniósł kolejny światowy rekord, który pokazał, że makowe zbiory przyniosły 5,5 tysiąca ton opium, co było wzrostem o 49 procent w porównaniu do roku ubiegłego. Niebagatelne znaczenie ma wzrost zasobów terytorialnych oddanych pod uprawę maku – w 2013 roku te czerwone kwiatki uprawiano w 17 prowincjach, na 209 hektarach – w porównaniu do roku poprzedniego wielkość pól uprawnych wzrosła o ponad 50 tysięcy hektarów w dwóch prowincjach. Najwięcej maku uprawia się w Helmand i Kandaharze – prowincjach matecznikach Talików, a w samym Kabulu – centralnej prowincji – produkcja wzrosła o 148 procent. W porównaniu do innych „zgodnych z prawem” upraw, uprawa opium jest niebagatelnie opłacalna. Za kilogram

---

⁵⁶ J. H. Anderson *op. cit.*

surowca, z którego można wyprodukować heroinę „rolnik” może dostać 100 dolarów amerykańskich, podczas gdy za kilogram np. pszenicy tylko równowartość kilkudziesięciu centów. Uprawa maku jest doprowadzona do perfekcji – organizacja, która jest odbiorcą opium i heroiny nadzoruje rolnika, dostarcza mu ziarno i nawozy, a po żniwach odbiera cały zbiór. Współpraca na terenie lokalnym umożliwia przesunięcie oddania „urobku”, gdyby w wyniku suszy lub innych wypadków atmosferycznych żniwa się nie powiodły. Walka miejscowej policji i wojska o odebranie opiumowych pól ma mierne wyniki, gdyż wojna ta jest coraz bardziej niebezpieczna i coraz mniej efektywna. Rolnicy i członkowie organizacji bronią swych upraw bardzo bezwzględnie – terroryzują siły państwowe, a najczęściej zakładają ładunki wybuchowe na obszarach, na których uprawiany jest opiumowy mak.

Z upraw i zysków narkotykowych finansowany jest światowy islamski terroryzm. Dżihadyści i inni rebelianci posiadają w swoich rękach środki, które pochodzą z handlu narkotykami i są sztywno określone jako podatek religijny – wartość dziesiątej części zbiorów, bez możliwości negocjowania. Tajemnicą poliszynela jest to, że w rozliczeniach narkotykowych uczestniczą lokalne elity polityczne i społeczne, zgodnie z tradycją, która sankcjonuje korupcję jako część lokalnej kultury. Obecnie handel opium to 4 procenty afgańskiego PKB tj. 950 milionów dolarów, wytworzonych przez 3 miliony Afgańczyków (a wg rosyjskich służb 4 miliony), którzy z opium produkują heroinę w 2 tysiącach laboratoriów. Świat terrorystyczny i mafijny znakomicie zagospodarował tę gałąź gospodarki – przemysł narkotyków i pieniędzy pochodzących z handlu jest przewożony legalnie ogólnodostępnymi środkami transportu. Afgańskie linie lotnicze – Kam Air – udostępniają darmowe bilety, choć to wcale nie ludzie są transportowani na pokładach samolotów. Na podstawie ustaleń, zawsze część samolotu, np. z Kabulu do Dubaju, jest tak wygospodarowana aby można było przewozić walizki z narkotykami i pieniędzmi. Mimo wojny wypowiedzianej przez Amerykanów afgańskiemu terroryzmowi nie można oczekiwać, że ta wojna kiedykolwiek się zakończy.

Handel bronią to druga po narkotykach przestrzeń działania organizacji terrorystycznych. Raport SIPRI – Sztokholmskiego Instytutu Badań nad Pokojem - „Trendy w międzynarodowych transferach zbrojeniowych” podał, że ubiegła pięciolatka (2009 – 2013) przyniosła wzrost o 14 procent w skali światowej, w porównaniu do poprzednich pięciu lat. Według firmy doradczej Frost & Sullivan światowa sprzedaż i obsługa serwisowa to 450 miliardów dolarów. Analizie nie poddano producentów i danych handlowych z Chin. Na czele listy, pod względem wielkości produkcji i eksportu uzbrojeniem, umieszczone

są Stany Zjednoczone, następnie Rosja, trzecie miejsce zajmuje potentat europejski – Niemcy, przy czym to państwo produkuje najwięcej okrętów podwodnych, a w produkcji czołgów ustępuje jedynie Rosji. Coraz wyższą lokatę zajmują Chiny – obecnie czwarte miejsce, ale przy takiej skali produkcji i eksportu mają olbrzymią szansę na pozycję trzeciego mocarstwa światowego. Indie jako budząca się światowa potęga gospodarcza posiadają już broń nuklearna, którą starają się negocjować z Pakistanem w walce o Kaszmir. Światowy układ sił uwzględniający produkcję zbrojeniową jest tak zagmatwany i powiązany, że duża część tego układu sił nieświadomie albo z premedytacją wspomaga światowy terroryzm. Największym formalnym importerem uzbrojenia niemieckiego jest Arabia Saudyjska – oficjalna sprzedaż osiągnęła 1,24 mld euro. Otwarty handel z Saudami budzi w obywatelach Niemiec i ich przedstawicielach uzasadnione obawy i strach. Należałoby się zastanowić, czy to może dzięki bezwzględnemu i bezpardonowemu handlowi uzbrojeniem Niemcy są niezmiennie europejską potęgą gospodarczą?. Wielokrotnie udokumentowano, że obok legalnego handlu bronią na światowym rynku pojawiają się na rynkach kontrolowanych przez mafie i organizacje terrorystyczne. „Niemieckie karabiny firmy Heckler&Koch, niekiedy z usuniętymi numerami seryjnymi, zabija w Meksyku, a także w Sudanie i Libii. Ten ostatni kraj stał się ważnym ośrodkiem nielegalnego handlu sprzętem do zabijania”⁵⁷. To tylko niewielki ułamek z całości światowego nielegalnego procederu handlu bronią, który pozwala organizacjom terrorystycznym pozyskiwać narzędzie do przejmowania kontroli na coraz większych obszarach. Żadne źródła nie podają na jaką skalę w użytkowaniu jest najpopularniejszy na świecie karabinek AK potocznie zwany kałasznikowem, ale ostatecznie jest on okrzyknięty najbardziej wziętym elementem uzbrojenia na świecie, używanym przez formalne i nieformalne formacje zbrojne.

Obecnie największe europejskie skupisko muzułmanów znajduje się w Wielkiej Brytanii. Obywatele, którzy przebywają tam legalnie czy też nielegalnie w 2013 otrzymali od swojej diaspory narzędzie do obrotu swoimi islamskimi środkami finansowymi. Powstał pierwszy bank, który jest *halal* i umożliwia obrót pieniędzmi zgodnie z zasadami Koranu. Powstanie tej instytucji finansowej stworzyło muzułmanom możliwość wprowadzenia do obrotu finansowego pieniędzy pochodzących z operacji zastrzeżonych dla wyznawców tej religii. Założenia do prowadzenia bankowości *halal* oparte są na zasadach Koranu. Należy zauważyć, że pierwsze próby założenia swoistego systemu bankowego były poczynione

---

⁵⁷ Tygodnik PRZEGLĄD 31.03-6.04.2014

w latach 70-tych ubiegłego stulecia, gdy na rynek wypłynęły petrodolary i miejscowi szejkwowie próbowali stworzyć system bankowy zgodny z zasadami religijnymi. Obecnie z poparciem władz brytyjskich podejmowane są próby wyemitowania obligacje halal, a na giełdzie pojawi się islamski indeks, działający zgodnie z Koranem i obejmujący kursy firm, które skłonne są przestrzegać zasad finansowych opartych na prawach religijnych. Niestety, obok firm działających na legalnych rynkach finansowych do gry weszły organizacje, które w swoim założeniu mają wpisany światowy dżihad i działania terrorystyczne. Do gry na islamskim rynku finansowym weszło Państwo Islamskie ze swoimi finansami, które pod przykrywką przyzwolenia religijnego najprawdopodobniej przepuszcza przez konta środki pozyskane w większości w sposób nielegalny. Skala obrotu finansowego w zamkniętych enklawach finansowych, do których niedopuszczane będą osoby innego wyznania będzie raczej niemożliwa do oszacowania. Wielka Brytania zapoczątkowała proces tworzenia banków religijnych, które w końcu nie będą nigdy przypisane do prawa bankowego danego kraju, a brak formalnej kontroli nad przepływem pieniędzy umożliwi finansowanie działań często niezgodnych z prawem oraz pozyskiwanie środków ze źródeł nielegalnych. To już nie pranie pieniędzy poprzez firmy i układy, ale obrót bezgotówkowy na skalę niemożliwą do oszacowania a skutki tego procederu będą widoczne w zmianach struktur i wpływach organizacji terrorystycznych co jest związane z finansowaniem tych organizacji.

Opanowanie przez dzihadystów, rebeliantów, zwykłych złodziei i bandytów pól naftowych w Syrii nakreśliło nowy układ sił w rejonie wschodniej części Morza Śródziemnego. Północna Syria gdzie są największe złoża tego surowca to strefa wpływu Kurdów, których dążenia do niezależności sankcjonują handel z Irakiem. Naftowa wojna toczy się w prowincjach Dajraz-Zaur, Ar-Rakka, Al-Hasaka, skąd ropa przemycana jest samochodami ciężarowymi, a nawet w kanistrach na grzbietach osłów. Głównymi pośrednikami w handlu w regionie jest Al-Kaida, która dla uzyskania gotówki na swoją działalność sprzedaje ropę nawet swojemu śmiertelnemu wrogowi – reżimowi Baszara Al-Asada. Handel oprócz skali hurtowej odbywa się również na rynku detalicznym, gdyż od tej ropy uzależnieni życiowo są zwykli obywatele, którzy używają jej do zasilania generatorów prądu, bo sieci energetyczne zostały zniszczone. Handel ropą przynosi rebeliantom, którzy uznali siebie samych za ludzi sukcesu i interesu, krociowe zyski i nieograniczone wpływy polityczne. Na terenach, które oni kontrolują wydobywa się nawet 80 tysięcy baryłek dziennie, co zapewnia im dzienny zysk na poziomie kilkudziesięciu tysięcy dolarów. Takie kwoty pozostają poza kontrolą służb porządkowych, które niezbyt ambitnie

podchodzą do wykonywania swoich obowiązków w tym obszarze. Milicja i inne służby obywatelskie wolą przymknąć oko na działalność przestępczą niż z nią walczyć, gdyż walka ta jest skazana na niepowodzenie, a może stanowić zagrożenie dla życia i zdrowia. Swobodne działanie całych organizacji i pojedynczych rebeliantów pozwala na sukcesywny zakup broni, amunicji, korumpowanie władz, opłacanie swoich mocodawców, którzy zabezpieczają i wspierają ich działalność. Może również dochodzić do walk pomiędzy grupami wpływów na tym terenie, które chcąc powiększać swoje zyski zajmują tereny zajęte przez inne „plemiona”. Największą wojnę o terytorium prowadzą dzihadyści z ugrupowań Front Obrony Ludności Lewantu – Dżabhat an-Nursa oraz Islamskie Państwo w Iraku i Lewancie – ISIS (lub ISIL), która występowała jako iracki odłam Al-Kaidy, z Abu Bakh al-Bahdadim na czele, który wprowadził politykę terroru w Faludży oraz Ramadi. Organizacja nie przysięgła wierności Zawahiriemu, czym ostatecznie odcięła się od Al-Kaidy. Konsekwencją dynamicznych zmian w strukturach organizacji terrorystycznych z wyraźną dywersyfikacją wpływów politycznych, wielofilarowym wsparciem finansowym, coraz bardziej bezwzględными metodami walki, próby dominacji islamu nad światem zachodnim będą coraz bardziej demonstracyjne a islamiści będą nieobliczalni w swoich działaniach.

Walka z finansowaniem terroryzmu znalazła swój wyraz w Konwencji ONZ o Zwalczaniu Finansowania Terroryzmu – The International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism (1999 r.) oraz Konwencji Rady Europy o Praniu, Ujawnianiu, Zajmowaniu i Konfiskacie Dochodów Pochodzących z Przepięstwa oraz o Finansowaniu Terroryzmu - The Convention on laundering, search, seizure and confiscation of the proceeds from crime and on the financing of terrorism.

Instytucje międzynarodowe odpowiedzialne za zwalczanie finansowania terroryzmu międzynarodowego i przeciwdziałania praniu pieniędzy

FATF - jednym z podstawowych zadań mających na celu skuteczne przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym jest zapobieganie finansowaniu terrorystów i przeciwdziałanie praniu pieniędzy. W tym celu w 1989 r. powołano Grupę Zadaniową ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy - *The Financial Action Task Force* (FATF), funkcjonującą pod auspicjami Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). FATF jest międzyrządowym organem, którego celem jest rozwój i promocja krajowych i międzynarodowych polityk mających na celu zwalczanie prania pieniędzy i finansowania

terroryzmu. Zasadniczymi źródłami działania FATF są w szczególności Rekomendacje w zakresie Prania Pieniędzy (40 rekomendacji) oraz Rekomendacje w zakresie Finansowania Terroryzmu (9 rekomendacji).

MONEYVAL - w ramach Rady Europy instytucją zajmującą się kwestiami związanymi ze zwalczaniem finansowania terroryzmu i przestępczości finansowej jest Komitet Ekspertów ds. Oceny Systemów Zwalczania Procederu Prania Pieniędzy i Finansowania Terroryzmu - The Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL), powołany w 1997 r. MONEYVAL jest ważną platformą współpracy dla państw nie zasiadających w FATF (MONEYVAL jest członkiem stowarzyszonym FATF).

GRUPA EGMONT - instytucją międzynarodową zaangażowaną w walkę z finansowaniem terroryzmu jest Grupa Egmont – The Egmont Group *powstała* w 1995 r. w Brukseli jako organizacja nieformalna, skupiająca przedstawicieli jednostek analityki finansowej - FIU, początkowo z krajów Unii Europejskiej oraz z USA. W 2007 r. podjęto decyzję o przekształceniu tej Grupy, skupiającej jednostki analityki finansowej ze 105 państw, w formalną organizację międzynarodową⁵⁸.

„W czasie walki ze zorganizowaną przestępczością, na początku XX wieku, zauważono, że przeciwdziałanie przestępczości jest o wiele bardziej skuteczne, gdy możliwe jest wykrywanie i śledzenie powiązań finansowych przestępców. Pozwala to na uzyskiwanie informacji na temat związków między podejrzanymi podmiotami, a także sposobu przemieszczania wartości majątkowych pochodzących z nielegalnej działalności oraz miejsca ich ukrycia. Dzięki temu możliwa jest również konfiskata korzyści majątkowych uzyskanych z przestępstwa⁵⁹.”

Początkowo pojęcie prania pieniędzy (będące dosłownym tłumaczeniem angielskiego terminu „money laundering”) pojmowano bardzo wąsko. Jak wspomniano wyżej, pierwotnie odnosiło się ono do inwestowania środków pieniężnych pochodzących z działań przestępczych w działalność gospodarczą (m.in. w pralnię) w celu legalnego korzystania z nich. Obecne definicje „prania pieniędzy” obejmują szeroki katalog czynności związanych z przenoszeniem posiadania lub własności wartości majątkowych pochodzących

---

⁵⁸http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/polityka_bezpieczenstwa/zwalczanie_terroryzmu_miedzynarodowego

⁵⁹ A. Kołaczek. *Księgowi a przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu*. Departament Informacji Finansowej Ministerstwa Finansów; artykuł udostępniony nieodpłatnie redakcji pisma stowarzyszenia księgowych w Polsce „rachunkowość” nr 10 z października 2009 r.

z przestępstwa, w tym także pomocnictwo, usiłowanie jego popełnienia oraz podżeganie do niego. W art. 9 ust. 1 Konwencji Rady Europy z 16.05.2005 r. o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa oraz o finansowaniu terroryzmu określono pranie pieniędzy jako świadome działanie mające na celu:

- „zamianę lub przekazanie mienia w celu zatajenia lub ukrycia jego nielegalnego pochodzenia lub udzielenia pomocy osobie, która uczestniczy w popełnieniu przestępstwa bazowego”⁶⁰, dla umożliwienia jej uniknięcia prawnych konsekwencji swego czynu;
- zatajenie lub ukrycie prawdziwej natury mienia pochodzącego z przestępstwa, źródła jego pochodzenia, miejsca położenia, rozporządzania nim, przemieszczania, własności lub praw do takiego mienia;
- nabycie, posiadanie lub korzystanie z mienia pochodzącego z przestępstwa;
- współdziałanie w popełnieniu któregośkolwiek z wymienionych czynów, pomocnictwo, podżeganie, ułatwianie oraz doradzanie przy jego popełnieniu.

Centralnym elementem krajowego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu jest Generalny Inspektor Informacji Finansowej (GIIF). Zgodnie z ustawą z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz. U. z 2010 r. Nr 46, poz. 276, ze zm.), zwanej dalej ustawą, GIIF - będący podsekretarzem stanu w Ministerstwie Finansów - jest powoływany i odwoływany przez Prezesa Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw instytucji finansowych. W realizacji swoich zadań ustawowych GIIF jest wspomagany przez Departament Informacji Finansowej Ministerstwa Finansów, który pełni rolę polskiej jednostki analityki finansowej (PJAF).

Ustawa określa zasady oraz tryb przeciwdziałania praniu pieniędzy, przeciwdziałania finansowaniu terroryzmu, stosowania szczególnych środków ograniczających przeciwko osobom, grupom i podmiotom oraz obowiązki podmiotów uczestniczących w obrocie finansowym w zakresie gromadzenia i przekazywania informacji.

W związku z nowelizacją ustawy z dnia 16 listopada 2000 r., która rozszerza zakres zadań GIIF o przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu, są odnośniki do stron internetowych

---

⁶⁰ Przez przestępstwo bazowe lub pierwotne (angielskie „predicate offence”) rozumie się czyn karalny generujący korzyści finansowe, które następnie są „prane” – patrz też: art. 1 lit e *Konwencji Rady Europy z 16.05.2005 r. o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa oraz o finansowaniu terroryzmu.*

ONZ, UE oraz Departamentu Skarbu USA, na których znajdują się regularnie aktualizowane listy osób i organizacji związanych z działalnością terrorystyczną:

- **ONZ:** <http://www.un.org/Docs/sc/committees/1267/1267ListEng.htm>
- **Dep. Skarbu USA:** <http://www.treas.gov/offices/enforcement/ofac/sdn/index.html>
- **UE:** <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1878&lang=pl>

Generalny Inspektor Informacji Finansowej podpisał kolejne trzy memoranda o porozumieniu dotyczące współpracy w wymianie informacji finansowych związanych z praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu z partnerskimi jednostkami analityki finansowej:

- **Gibraltaru** – Gibraltar Financial Intelligence Unit (GFIU) - w dniu 4 czerwca 2014 r.;
- **Paragwaju** – Financial Intelligence Unit of Paraguay (SEPRELAD) - w dniu 5 czerwca 2014 r.;
- **Watykanu** – Autorità di Informazione Finanziaria (AIF) - w dniu 6 czerwca 2014 r.

Po podpisaniu przez zagranicznych partnerów, porozumienia weszły w życie, umożliwiając szybką i użyteczną wymianę informacji niezbędnych w sprawach zwalczania prania pieniędzy i finansowania terroryzmu, w tym również wymianę spontaniczną - z inicjatywy każdej ze stron. Tym samym liczba podpisanych przez Generalnego Inspektora Informacji Finansowej porozumień w dziedzinie ścisłej współpracy w zwalczaniu prania pieniędzy i finansowania terroryzmu z zagranicznymi jednostkami analityki finansowej wzrosła do 71.

Organy właściwe w sprawach przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu

1. Organami administracji rządowej właściwymi w sprawach przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, zwanymi dalej „organami informacji finansowej”, są:

- 1) minister właściwy do spraw instytucji finansowych, jako naczelny organ informacji finansowej;
- 2) Generalny Inspektor Informacji Finansowej, zwany dalej „Generalnym Inspektorem”.

2. Generalnego Inspektora powołuje i odwołuje na wniosek ministra właściwego do spraw instytucji finansowych Prezes Rady Ministrów.
3. Generalny Inspektor jest podsekretarzem stanu w Ministerstwie Finansów.
4. Generalny Inspektor wykonuje swoje zadania przy pomocy jednostki organizacyjnej wyodrębnionej w tym celu w strukturze Ministerstwa Finansów.
5. Przepisy ust. 1 nie naruszają przepisów ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz. U. z 2010 r. Nr 29, poz. 154) określających zadania Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu.

Zadania Generalnego Inspektora

1. Do zadań Generalnego Inspektora należy uzyskiwanie, gromadzenie, przetwarzanie i analizowanie informacji w trybie określonym w ustawie oraz podejmowanie działań w celu przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, a w szczególności:

- 1) badanie przebiegu transakcji, co do których Generalny Inspektor powziął uzasadnione podejrzenia;
- 2) przeprowadzanie procedury wstrzymania transakcji lub blokady rachunku;
- 3) rozstrzyganie w przedmiocie zwolnienia zamrożenia wartości majątkowych;
- 4) udostępnianie i żądanie przekazania informacji o transakcjach;
- 5) przekazywanie uprawnionym organom dokumentów uzasadniających podejrzenie popełnienia przestępstwa;
- 6) inicjowanie i podejmowanie innych działań w celu przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, w tym szkolenie pracowników instytucji obowiązanych w zakresie zadań nałożonych na te instytucje;
- 7) sprawowanie kontroli przestrzegania przepisów dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu;
- 8) współpraca z zagranicznymi instytucjami i międzynarodowymi organizacjami zajmującymi się przeciwdziałaniem praniu pieniędzy lub finansowaniu terroryzmu;
- 9) nakładanie kar pieniężnych, o których mowa w ustawie.

2. Zadania organu, o którym mowa w art. 15 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 1781/2006, wykonuje Generalny Inspektor⁶¹.

---

⁶¹ Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu z dnia 16 listopada 2000 r. (Dz. U. Nr 116, poz. 1216).

Od początku XXI wieku przeciwdziałanie praniu pieniędzy jest ściśle związane ze zwalczaniem finansowania terroryzmu. Głównym impulsem, który spowodował zwrócenie uwagi na to powiązanie, były wydarzenia z 11 września 2001 r. w USA. Ten związek wywodzono przede wszystkim z dwóch rodzajów podobieństw między obydwojma przestępstwami:

- działalność terrorystyczna jest często finansowana z zysków osiągniętych z nielegalnej działalności,
- używanie tych samych lub podobnych metod postępowania (w tym sposobów przekazu środków pieniężnych) przy finansowaniu terroryzmu, jak i praniu pieniędzy.

Terroryzm jest pierwszym poważnym wyzwaniem dla światowego bezpieczeństwa, a jego znaczenie prawdopodobnie będzie wzrastać. Fakt ten oraz proces „globalizacji” współczesnego terroryzmu powodują, że odpowiedź na to wyzwanie również musi być globalna, a współpraca w zwalczaniu tego zjawiska powinna być efektywna, ścisła i skoordynowana, obejmująca jak największą ilość państw i organizacji międzynarodowych. Prawo międzynarodowe zdołało już wypracować odpowiednie instrumenty prawne, pomocne przy przeciwdziałaniu i zwalczaniu procederu finansowania terroryzmu, uznawanego za poważne przestępstwo. Jednak skuteczna walka możliwa jest tylko wówczas, gdy państwa wyrażą polityczną wolę jej prowadzenia i będą czynnie w niej uczestniczyć, nie tylko w granicach własnego terytorium, ale również współpracując z innymi, chętnymi do tej współpracy państwami i organizacjami międzynarodowymi.

Bibliografia

Górny G., *Najwyższa Prawda – największa kompromitacja*, Przewodnik Katolicki, nr 14/2004.

Kołaczek A., *Księgowi a przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu*. Departament Informacji Finansowej Ministerstwa Finansów, Rachunkowość, nr 10 z października 2009.

Lipko - Chudzik D., Danieluk D., *Banki, a problem prania brudnych pieniędzy*, Warszawa 1993.

Akty prawne:

Dyrektywa Rady EWG z dnia 10 czerwca 1991 r. - w sprawie zapobiegania wykorzystania systemu finansowego w celu prania pieniędzy (91/308/EWG).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553).

Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. - o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz. U. Nr 116, poz. 1216).

Źródła internetowe:

www.abw.gov.pl

www.jmu.edu

www.msz.gov.pl

www.prawo.lex.pl

Andrzej Skowroński

Tomasz Cichoń

Zintegrowana polityka bezpieczeństwa - zagadnienia wybrane

Abstract: Integrated security policy - selected issues.

This article scratched Integrated Security Policy, The authors have defined it as a multi-disciplinary approach to problems related to security. Recalling the Dutch, the source model UPB authors analyze the arguments "for and against" the use of such a model. Step by step, using the examples the authors present the implementation process of based on the UPB system.

The authors used the development of the PCC in Krakow and their own experience with the implementation of the project.

Key-words: security policy, integrated, comprehensive, model, partners

Słowa-kluczowe: polityka bezpieczeństwa, zintegrowany, kompleksowy, model, partnerzy

Wprowadzenie

Problem bezpieczeństwa staje się coraz bardziej widoczny zważywszy na wzrost zagrożeń szczególnie tych przeciwko życiu i zdrowiu. Nagminność zjawiska przemocy w Polsce spowodowała, że stała się ona obiektem zainteresowania przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych: nauk prawnych, socjologii, politologii, pedagogiki, a równocześnie uświadomiła badaczom konieczność stałego multidyscyplinarnego podejścia do tego

zagadnienia oraz rozpoznania źródeł zagrożeń i tworzenia systemów zapobiegania. Jednym z takich jest Zintegrowana Polityka Bezpieczeństwa (ZBP). Zintegrowana Polityka Bezpieczeństwa sprawia, że projekt poprawy bezpieczeństwa tworzony jest przez współpracujących partnerów, cechujących się kompleksowym podejściem do tych kwestii i tworzy model współdziałania.

Kompleksowa ocena istniejących zagrożeń i podejmowanie adekwatnych, wielokierunkowych i interinstytucjonalnych działań celem ich eliminacji to jedno z podstawowych założeń Zintegrowanej Polityki Bezpieczeństwa. Celem wdrażania tego programu jest zmniejszenie ilości zdarzeń przestępczych, poprawianie komfortu życia i wzrost poczucia bezpieczeństwa adresatów projektu. Bezpieczeństwo tworzymy poprzez budowanie świadomości oraz wzmacnianie więzi społecznych w środowisku⁶². ZPB koncentruje największą uwagę na analizie przyczyn a nie objawów i skutków. Celem jest osiągnięcie większego komfortu przez walkę z poczuciem niepewności, ze strachem a także stymulacja takich działań, które powodują wzrost bezpieczeństwa.

Program ten to obszerny zespół czasem bardzo prostych środków, poprzez, które tworzy się społeczne i fizyczne bariery przeciw napadom, kradzieżom, włamaniom, wandalizmowi, rabunkom, naruszeniom porządku oraz zwalcza poczucie strachu i niepewności.

Gdy drzwi mają złe, niesolidne zamki, nie ma dobrej widoczności w obrębie obiektów, a mieszkańcy nie interesują się tymi obiektami, wtedy powstaje wiele okazji do popełniania przestępstw. Lepszą widoczność w obrębie obiektów można osiągnąć tylko wtedy, gdy na etapie ich projektowania zwróci się na ten aspekt dodatkową uwagę. Kontrola społeczna wzrasta nad otoczeniem, gdy zwiększa się przywiązanie mieszkańców /społeczności/ do swego sąsiedztwa. Tu ważną rolę odgrywają instytucje, które są odpowiedzialne za dany obszar tj. władze lokalne, administracja uczelni itp./

Projekt Zintegrowanej Polityki Bezpieczeństwa (ZPB) w oryginalnej, holenderskiej wersji stanowi bazę na której konstruowane są projekty lokalne. Nie należy więc traktować ZPB jako zagranicznego pomysłu wdrażanego w polskich warunkach. Sami Holendrzy⁶³ podkreślają: nie wdrażamy w Polsce swoich projektów (notabene „podprojekt” dotyczący bezpiecznej przestrzeni jest zaadoptowanym przez Holendrów projektem brytyjskim)

---

⁶² J. Widacki, J. Czapska, Bezpieczeństwo lokalne: Społeczny kontekst prewencji kryminalnej, ISP 2000

⁶³ Nico Van Oik - to były komendant Policji w Lejdzie i Nordveiku, wdrażał holenderskie projekty w Polsce. Autorzy artykułu spotykali się z nim na konferencjach w Krakowie w roku 2003 i 2004.

a jedynie pomagamy dostosować je do tutejszych uwarunkowań i wskazujemy możliwości tworzenia własnych programów.

Z dotychczasowej praktyki wynika, że na początkowym etapie rozmów na temat ZPB zawsze pojawiają się te same wątpliwości i zarzuty – przedstawia je dla uproszczenia poniższe zestawienie. Zarzuty te nie są dowodem nieufności, lecz przeważnie niechęci do występowania w charakterze ucznia nauczanego przez mądrzejszych. Takie podejście jest całkowicie niedorzeczne – współpracując z partnerem holenderskim szybko można się przekonać, że traktuje naszą stronę jak równoprawnego partnera.

Argumenty <u>przeciw</u>	Argumenty <u>za</u>
Polska Policja nie ma tylu pieniędzy, ile ma Policja holenderska.	Realizacja projektu ZPB nie wymaga wykorzystywania pieniędzy Policji, a w każdym razie w niewiększym stopniu, niż i tak to robi w ramach programów profilaktycznych. Istotą ZPB jest zmiana mentalności oraz świadomości na temat genezy zjawisk patologicznych, ich mechanizmów, możliwości rozwiązywania problemów i roli w tym procesie Policji i innych podmiotów.
Problemy z jakimi boryka się Policja w Holandii są nieprzystające do problemów w Polsce.	Projekt ZPB nie jest obliczony na jakąś określoną skalę problemów. To kompleksowy system, mechanizm mogący mieć zastosowanie przy rozwiązywaniu różnego rodzaju problemów występujących w różnej skali. ZPB znajdzie swoje zastosowanie zarówno w małym i spokojnym miasteczku jak i w dużej metropolii. Jego sukces (lub porażka) nie jest w żaden sposób uzależniony od tła w postaci ogólnych statystyk policyjnych.
Nie mając tak poważnych problemów jak u nas – holenderscy policjanci mają czas	Zbuntowane przez starszych kolegów przeciw światu dzieciaki (jest to przykład z konkretnych obserwacji), traktowane jako „trudna młodzież”, a

<p>na zajmowanie się drobiazgami.</p>	<p>więc już w młodości odstawiane na bocznice, dają pełną gwarancję, że w przyszłości zasila szeregi co najmniej chuliganów, jeśli nie przestępców. Skoro w trakcie kilku z nimi spotkań, przy niewielkich zabiegach ze strony szkoły, Policji, rodziców można wykształcić tych młodych ludziach pewnego rodzaju zainteresowanie światem – co daje natychmiast dostrzegalny efekt w postaci nagłej szczerości, zaniku bezrozumnej agresji, zaciekawienia rozmową – istnieje więcej niż szansa, że redukujemy ilość bandytów, którzy w przyszłości psuć będą statystyki, a ich wyeliminowanie będzie trudne i kosztowne. Podczas gdy na razie jest łatwe i tanie.</p> <p>Podejście do sprawy Holendrów nie świadczy o braku poważniejszych zajęć, lecz o bardzo ekonomicznym myśleniu.</p> <p>To, co na razie jest lekkim przeziębieniem, można wyleczyć od ręki, albo umożliwić mu przekształcenie się w poważną chorobę z powikłaniami, kosztowną, czasochłonną i średnio rokującą jeśli chodzi o wyleczenie.</p> <p>Wiemy o tym, ale czy ta wiedza przekłada się w skuteczny sposób na praktykę ?</p>
<p>ZPB nie wnosi niczego nowego – i tak Policja współpracuje z samorządami i innymi instytucjami, ma programy które dotyczą tych samych problemów.</p>	<p>Fakt, projekt ZPB w pewnym sensie niczego nowego nie wnosi. Jest jednak pewna zasadnicza różnica.</p> <p>W trosce o bezpieczeństwo dzieci w wieku szkolnym, Policja ma opracowane programy: „Bezpieczna droga do szkoły”, „Bezpieczne wakacje”, „Narkotyki zagłuszają rytm muzyki”,</p>

	<p>różne akcje drogowki, akcje profilaktyczno – edukacyjne, etc. Minimum kilka – kilkanaście programów bezpieczeństwa, w wielu punktach powielających te same zadania. ZPB pozwala zbudować jeden mechanizm, zastępujący wszystkie te programy – nie ma powodu opracowywać kolejnych programów z okazji wakacji, pod kątem bezpieczeństwa na drodze etc. ZPB tworzy system, który raz uruchomiony elastycznie uwzględnia wszelkie zagrożenia – i te stałe i te okresowo występujące. Zmniejsza równocześnie biurokrację, czyli ilość „ważnych dokumentów” tworzonych jedynie z powodu tradycji. I wreszcie: programy stricte policyjne mają minimalną szansę powodzenia, bowiem pozostają w duchu starego, absurdalnego modelu, według którego tylko Policja była odpowiedzialna za bezpieczeństwo. ZPB jest programem stworzonym między innymi przez Policję.</p>
<p>Uwarunkowania prawne w Holandii bardzo różnią się od polskich.</p>	<p>Owszem, bardzo się różnią, co nie ma większego znaczenia. To nie prawo decyduje o zaangażowaniu rady dzielnicy czy też spółdzielni mieszkaniowej w proces poprawy bezpieczeństwa na osiedlu. Decyduje o tym przekonanie szefów tych podmiotów o swojej roli w owym procesie. Praktycznie żaden element przygotowania i wdrożenia projektu ZPB nie jest w jakikolwiek sposób uzależniony (blokowany) przez obowiązujące przepisy prawa.</p>

Tabela 1. Porównanie argumentów „za” i „przeciw” koncepcji Zintegrowanej polityki Bezpieczeństwa.

Źródło: Opracowanie własne

1. Etapy

I. Wybór miejsca i problemu

By projekt mógł być rozpoczęty, konieczne jest przygotowanie gruntu. Jest to proces który musi zabrać trochę czasu, ale pośpiech jest tu wyjątkowo niewskazany. Od starannego przygotowania zależy bowiem powodzenie projektu

Przez określenie „problem” należy rozumieć niepożądane zjawisko występujące na jakimś terenie, oczywiście mające związek z bezpieczeństwem (poczuciem bezpieczeństwa) – np. przemoc rówieśnicza w szkole. Z punktu widzenia kwalifikacji prawnej, na problem ten składają się różne zachowania: bójki, rozboje, wymuszenia, groźby etc. Nie wnikając w szczegóły, traktujemy je ogólnie jako zachowania patologiczne, mające swoją **przyczynę** i **warunki** do zaistnienia a także konsekwencje które często działają zwrotnie: ofiara prześladowań ze strony szkolnych kolegów w przyszłości sama staje się prześladowcą.

Ważne, by zarówno problem który chcemy rozwiązać, jak i obszar na którym występuje – były konkretnie wskazane. Przykład, którego w tym opracowaniu się trzymamy – to przemoc w szkole (również na drodze szkoła-dom). Może to jednak być np. osiedle domków jednorodzinnych, gdzie nagminnie występują włamania do piwnic, studencki kampus na terenie którego studenci nie czują się bezpiecznie czy dworzec PKP na którym dochodzi do licznych kradzieży kieszonkowych, kradzieży bagażu etc. Przy dokonywaniu wyboru warto zwrócić uwagę na następujące sprawy:

- problem **nie może być „wydumany”** – np. w niewielkiej, spokojnej szkole „walczymy” z przemocą rówieśniczą, której nie ma,
- problem musi być **rozwiazywalny** – np. nie zamkniemy w więzieniu wszystkich dealerów narkotykowych w dzielnicy, ale jesteśmy w stanie skutecznie uniemożliwić im dostęp do uczniów w szkole,
- rozwiązanie problemu musi mieć **pozytywny i odczuwalny wpływ na poczucie bezpieczeństwa** – jeśli zajmiemy się kradzieżami węgla i innych ładunków na towarowej części dworca PKP, to nawet jeśli uda się je wyeliminować, społeczny oddźwięk tego sukcesu będzie żaden – nikt nie poczuje się przez to bardziej bezpiecznie,

- musimy określić, **jaki stan uznamy za sukces** – czy chodzi o całkowitą likwidację jakiegoś niekorzystnego zjawiska, czy też o jego znaczne ograniczenie i utrzymanie na takim właśnie poziomie,
- czy potencjalny **partner jest lub może być zainteresowany współpracą** – należy pamiętać, że jeśli partner nie będzie miał (niemal prywatnych) korzyści ze współpracy, nie możemy liczyć na jego zaangażowanie

II. Wstępne spotkanie z głównym partnerem

To niezwykle ważny moment. Spotkanie ma następujące cele:

- wyjaśnienie **idei projektu** z mocnym zaakcentowaniem korzyści jakie partner odniesie, zwracanie uwagi od początku na to, że projekt ZPB nie jest projektem policyjnym, lecz jedynie inspirowanym i wspomaganym przez Policję,
- opisanie **metodyki działania i roli partnera**,
- zwrócenie uwagi na wagę **rozpoznania problemu**, do czego posłużyć mają badania ankietowe – partner musi mieć duży udział w tworzeniu ankiet i przeprowadzeniu badania, a także w analizie jego wyników.

III. Badania ankietowe i analiza ich wyników

Konstrukcja ankiet wymaga starannego przemyślenia – dobrze, jeśli ich głównym autorem jest partner. Jest to w myśl obowiązującej w projekcie ZPB zasady, by uświadamiać wszystkich dookoła, że przedsięwzięcia projektu **nie są realizowane na użytek Policji**. Rolą Policji jest - korzystając z doświadczeń – zapanowanie nad tym, by ankiety np. nie były za długie, a pytania źle sformułowane. Ankietowany musi mieć wrażenie, że **jest w centrum uwagi**. Tylko wtedy jest szansa, że potraktuje badanie poważnie i da odpowiedzi przemyślane.

Źle sformułowane pytania:

(do ucznia) „Czy w szkole jest bezpiecznie?”

(do rodzica) „Co trzeba zrobić, by poprawić bezpieczeństwo w szkole ?”

Dobrze sformułowane pytania:

(do ucznia) „Czy czujesz się w szkole bezpiecznie ?”

(do rodzica) „Co proponujesz lub możesz zrobić, by poprawić bezpieczeństwo w szkole ?”

Pytania „kategoryczne” (np. „Czy czujesz się bezpiecznie na swoim osiedlu”) należy stawiać na końcu ankiety – pytania początkowe powinny raczej lekko dotykać problemu – np.: „Czy słyszałeś o przypadkach włamań do mieszkań w Twoim bloku ?”. Dlaczego ?

Otóż jeśli np. nauczyciel utożsamiający się ze swoją szkołą, co zazwyczaj oznacza: uważający, że szkoła jest „naj...” zostanie na początek zaatakowany pytaniem proszącym o ocenę placówki w której pracuje – zapewne oceni ją pozytywnie. Jeśli natomiast początkowe pytania będą miękko, okrężną drogą sformułowane – nie dostrzeże w nich „zagrożenia” dla wizerunku swojej placówki. Zapytanie wprost, czy szkoła jest w pełni bezpieczna dopiero po serii odpowiedzi na drobniejsze pytania, z których wynika, że tak nie jest zmusza w tym przypadku ankietowanego do szczerości. W odwrotnej kolejności – odpowiedzi na pozostałe, drobniejsze pytania będą tylko uzasadnieniem emocjonalnej reakcji na pytanie początkowe⁶⁴.

Rozprowadzenie ankiet musi być poprzedzone **akcją informacyjną**. Ankietowany nie może być zaskoczony, że oto nagle dano mu listę pytań, mających nie wiadomo czemu służyć. Powtórzmy raz jeszcze, że absolutnie nie może kojarzyć ankiety z badaniami „dla Policji”, choć nie ma powodu ukrywać, że Policja jest uczestnikiem projektu, co z resztą jest dla każdego oczywiste. Całkowicie niedopuszczalne jest rozprowadzanie ankiet przez policjantów – o ile w szkole czy na terenie kampusu nie ma z tym problemu (pracownicy, samorząd uczniowski/studencki) o tyle powstaje on np. przy badaniu mieszkańców osiedla. I tutaj właśnie jest rola np. spółdzielni mieszkaniowej, która powinna zorganizować rozprowadzenie ankiet (w sytuacji dużego zaangażowania samorządów może się zdarzyć, że – jak w Krakowie – w jednej z dzielnic radni zobowiązali się do osobistego udziału w roznoszeniu ankiet).

Po ich wypełnieniu przechodzimy do analizy wyników – i tutaj znowu pamiętajmy o udziale partnera. Jeśli to możliwe należy wręcz zrzucić na niego tę czynność. Inaczej bowiem wygląda, jeśli policjanci przyjdą do dyrekcji szkoły z gotowymi wynikami wskazującymi na istnienie zjawiska przemocy w danej szkole a inaczej, kiedy to sama dyrekcja „odkryje” że problem przemocy jednak istnieje. Pamiętajmy, że żaden dyrektor szkoły nie pali się raczej by przyznać, że w jego placówce dzieje się cokolwiek niedobrego.

---

⁶⁴ M.Wysocka-Pleczyk,P.Passowicz,P.Piotrowski,U.Woźniak, Zagrożenia i poczucie bezpieczeństwa-raport z badań,GEOINFO 2004

Niezmiernie istotną sprawą jest **sposób odczytania wyników ankiet**. Wyniki te muszą umożliwić⁶⁵:

1. określenie problemu (co – gdzie – kiedy – kto – jak)
2. ustalenie kierunku wspólnego działania oraz...
3. wyłonienie dalszych partnerów, którzy mogą mieć realny wpływ na „wycinek” problemu
4. wskazanie pewnych zależności, z których wynikają wnioski dodatkowo charakteryzujące problem

Przykład:

Ad. 1

Powiedzmy, że zajmujemy się problemem bezpieczeństwa na osiedlu domków jednorodzinnych. Przed badaniami wiedzieliśmy tylko, że mieszkańcy mają obawy o swoje mienie i zdrowie. Teraz wiemy, że:

- najbardziej nieprzyjemne miejsca na osiedlu to okolice przystanku autobusowego i alejka, którą dochodzi się z niego do pierwszych domów (zarośnięte krzakami, ciemno – dyskomfort psychiczny zwłaszcza o zmroku, zdarzały się „wyrwy” i wymuszenia), a także rejon drugorzędnej baru piwnego (zaczepki podpitych osobników proszących o pieniądze na wino), używane powszechnie, nielegalne przejście do sklepów przez ruchliwą ulicę tuż za zakrętem – oznakowane przejście dla pieszych znajduje się bardzo daleko;

Ad. 2

Jak z powyższego wynika, koniecznym by było:

- doświetlenie przystanku oraz alejki, wycięcie krzewów i drzew tak, by droga dojścia była widoczna z okien domów
- skierowanie regularnych patroli Straży Miejskiej, kontrole pod kątem – jak można się domyślać - permanentnego podawania alkoholu nietrzeźwym, w razie potwierdzenia starania o odebranie koncesji
- przesunięcie przejścia dla pieszych w optymalne (zarówno z punktu widzenia bezpieczeństwa jak i wygody mieszkańców) miejsce.

Ad.3

Znając „kierunki działania” wydaje się jasnym określenie partnerów:

- spółdzielnia mieszkaniowa

---

⁶⁵ Opracowanie ulotkowe KWP w Krakowie, 2004

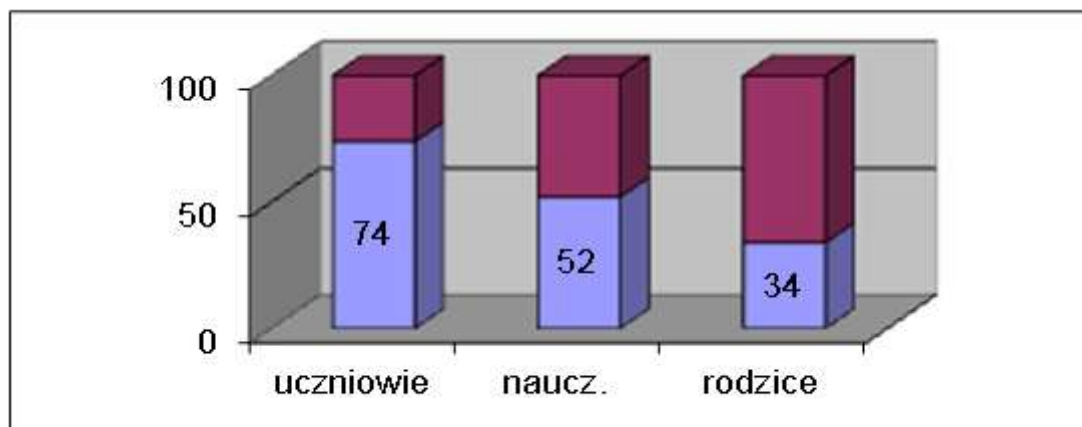
- lokalne władze samorządowe: zarząd zieleni, komórka odpowiedzialna za oświetlenie w miejscach publicznych, zarząd dróg
- Straż Miejska
- mieszkańcy (jako adresaci akcji profilaktycznej dot. zagrożeń i ich unikania).

Ad.4

Tutaj za bardziej czytelny posłużyć może przykład badania ankietowych w szkołach (osobno: dzieci, nauczyciele, rodzice).

Na pytanie dotyczące przypadków przemocy w szkole, pozytywnie (czyli, że takie przypadki mają miejsce) odpowiedziało:

- prawie $\frac{3}{4}$ uczniów
- ponad połowa nauczycieli
- nieco powyżej $\frac{1}{3}$ rodziców

Wykres 1. Odpowiedzi twierdzące na pytanie o zaobserwowane przypadki przemocy w szkole. Wartości w (%).

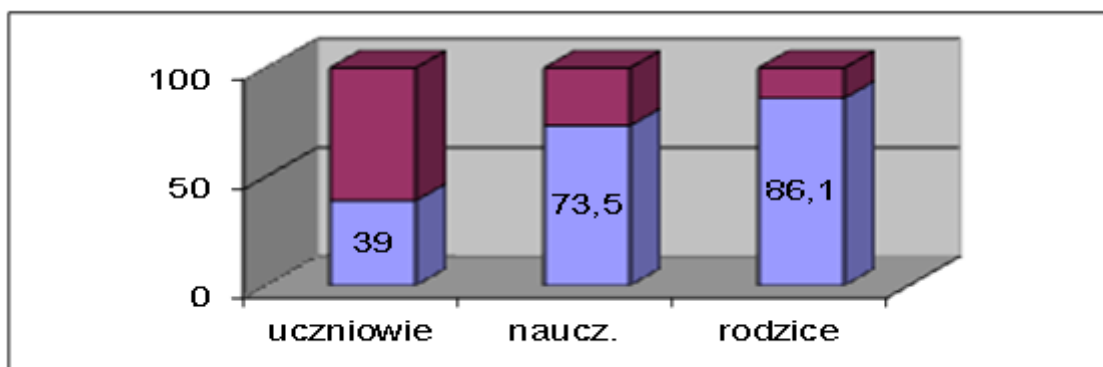
Źródło: Opracowanie własne, na podstawie M.Wysocka-Pleczyk, P. Passowicz, P. Piotrowski, U. Woźniak, Zagrożenia i poczucie bezpieczeństwa-raport z badań, GEOINFO 2004

Jak więc widać, istnieje jakiś powód z którego rodzice mają aż tak małą orientację na temat środowiska w którym przebywają codziennie ich dzieci.

Na pytanie: „Czy uważasz, że możesz wpłynąć na poprawę bezpieczeństwa w szkole?” odpowiedzi „TAK” udzieliło:

- ok. 40 % uczniów
- $\frac{3}{4}$ nauczycieli

➤ ponad 85 % rodziców

Wykres 2. Odpowiedzi twierdzące na pytanie: *Czy uważasz, że możesz wpłynąć na poprawę bezpieczeństwa w szkole?* Wartości w (%).

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie M.Wysocka-Pleczyk, P. Passowicz, P. Piotrowski, U. Woźniak, Zagrożenia i poczucie bezpieczeństwa-raport z badań, GEOINFO 2004

Z porównania odpowiedzi na te dwa pytania wynika następujący wniosek: rodzice mogą być w realizacji projektu ZPB w omawianej szkole „siłą napędową” wszelkich przedsięwzięć, bowiem z jednej strony są zaniepokojeni wynikami ankiet (pesymistyczną oceną sytuacji w szkole ich pociech i swoją nieświadomością tej sytuacji) z drugiej – bardziej od nauczycieli czują się zobowiązani i „na siłach” zadbać o bezpieczeństwo dzieci.

Przykład ten pokazuje w jaki sposób odczytuje się wyniki ankiet. Nie są ważne liczby, a więc czy na dane pytanie odpowiedziało pozytywnie 52,2 %, czy też 56,7% - ważne, że odpowiedziało w określony sposób ponad połowa ankietowanych, a jeszcze ważniejsze – jakie z tego wnioski można wyciągnąć w konfrontacji z odpowiedziami na inne pytania. Ponadto w podanym przykładzie wyraźnie widać, że w tym konkretnym przypadku jako Policja powinniśmy się oprzeć przede wszystkim na rodzicach, bowiem ten partner daje największe gwarancje zaangażowania we współpracę.

IV. Ustalenie priorytetów

Wiedząc „co” i wiedząc „kto” a raczej – „z kim”, należy dążyć do ustalenia konkretnych przedsięwzięć wraz z terminami (przynajmniej orientacyjnymi) ich wykonania, oczywiście ze wskazaniem wykonawcy.

Taki plan, zwany **Zintegrowanym Planem Przedsięwzięć** obowiązkowo musi powstać na zasadzie zgłaszania propozycji swojego udziału przez partnerów (Policja jedynie sugeruje, wskazuje, „głośno się zastanawia”) i propozycje te muszą być realne. Inaczej mówiąc partnerzy określają **nie co mogą zrobić, ale co zrobią**. Jednak wcześniej, podczas pierwszego lub jednego z pierwszych spotkań, partnerzy oczywiście wstępnie deklarują co **mogą** zrobić – należy dać im czas (zwykle około 3 tygodni) by mogli swoje zamiary zweryfikować (sprawdzić możliwości finansowe, przedyskutować sprawę we własnej organizacji itp.). Podkreślić należy, że niewywiązanie się któregokolwiek z partnerów bodaj z jednego punktu może skutecznie zniszczyć cały projekt, a więc i zniweczyć wysiłki pozostałych uczestników.

Ten etap zazwyczaj jest szczególnie trudny i czasochłonny – wymaga nadzwyczajnej staranności i umiejętności negocjacji (kompromisy są tu raczej niewskazane⁶⁶).

V. Wykonanie

Etap powinien już toczyć się niemal samoistnie – jeśli etapy go poprzedzające zostały zrealizowane bez zarzutu. W zależności od różnych uwarunkowań – albo przez jakiś czas potrzebować będzie dyskretnego monitoringu ze strony policyjnej, albo też funkcję koordynatora przejmą w całości (i niejako automatycznie) np. władze samorządowe.

Etap ten tak naprawdę nie wymaga omówienia. Podobnie jak nie wymaga omówienia działanie dobrze zaprojektowanej i skonstruowanej maszyny – ona po prostu działa. Czy można pozwolić jej pracować bez żadnego nadzoru? Na pewno nie. Jest oczywistym elementem wdrażania ZPB, niemniej jednak musimy obciążyć tym obowiązkiem gospodarzy konkretnego terenu, na którym ZPB się rozgrywa⁶⁷.

Projekt, realizowany nie tylko w Małopolsce (również np. w Pabianicach) dał wystarczająco dużo dowodów na to, że nie tyle można, co warto go wprowadzać. Oto w szkole, w której na początku dyrekcja oburzała się słysząc, że istnieje w tej placówce problem przemocy rówieśniczej, zaszły zmiany wprost niezwykle. Uczniowie zaczęli rozmawiać z nauczycielami i rodzicami o tym, co się w szkole dzieje. Chuligan, który terroryzował klasę został odstawiony na bocznicę przez ... swoje ofiary. Rodzice dzieci

---

⁶⁶ N.van Oik, Prewencja ....

⁶⁷ Opracowanie ulotkowe KWP w Krakowie, 2004

uczących się w innych szkołach zaczęli się zastanawiać nad przeniesieniem swych pociech do szkoły objętej projektem.

Projekt musi mieć swój koniec, podobnie jak leczenie pacjenta. Chory odwiedza kilka razy lekarza a potem stosuje we własnym zakresie jego zalecenia. Lekarz już się nim nie zajmuje – był chory wie co robić, by utrzymać swój organizm w dobrym zdrowiu.

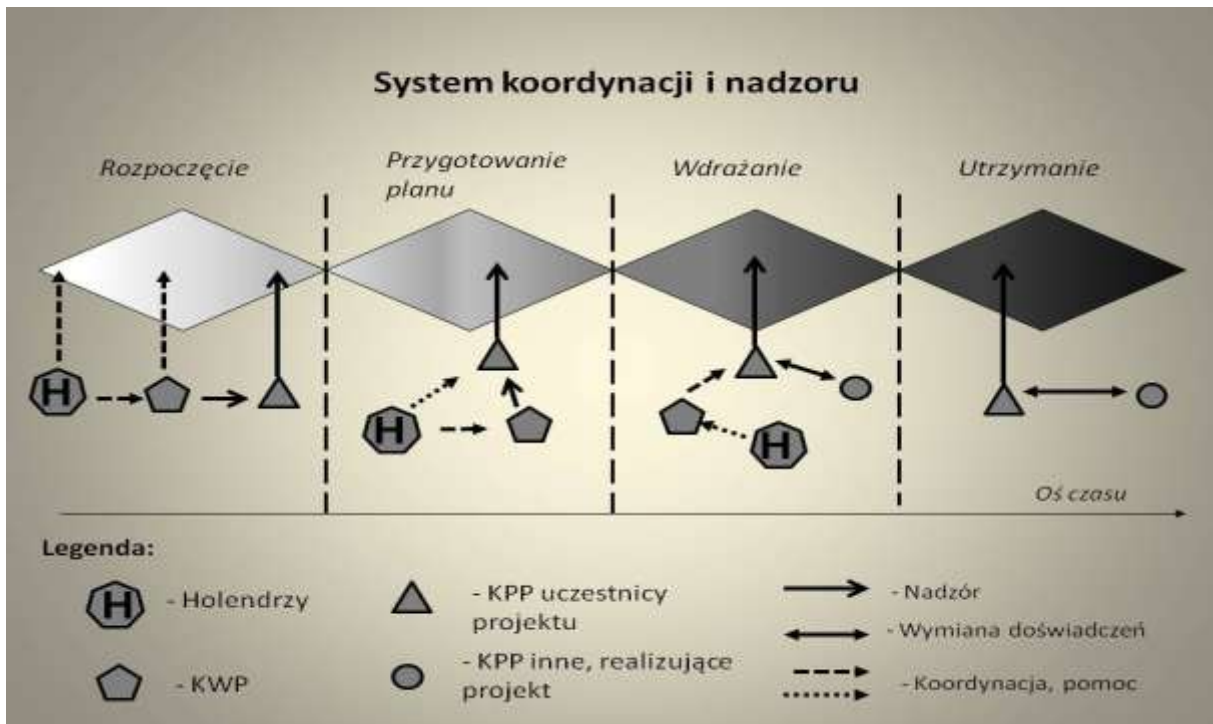

Rysunek 1. Zobrazowanie znaczenia lojalności partnerów dla realizacji projektu.

Źródło: KWP w Krakowie

Nie można dopuścić, by którykolwiek z partnerów się wycofał. Prosty sposób jest – wykorzystywana w dotychczasowej praktyce – metoda polegająca na znacznym zaangażowaniu lokalnych mediów w proces dokumentacji pewnego novum na ich terenie. Mieszkańcy regionu są zazwyczaj zainteresowani wszelkimi wydarzeniami dotyczącymi ich bezpieczeństwa. Widząc na zdjęciach w prasie lub w lokalnych wiadomościach swojego starostę, przewodniczącego dzielnicy czy burmistrza obwieszczającego w obecności przedstawicieli Policji, że bierze on udział w określonych przedsięwzięciach deklarując pomoc finansową, oczekują na efekty. I to właśnie starosta, przewodniczący dzielnicy, burmistrz będą starać się o to, by zaproszeni do współdziałania pozapolicyjni partnerzy wywiązywali się ze zobowiązań.

Na powyższym wykresie przedstawiono prostą zasadę działania projektu ZPB. Projekt musi się rozwijać, ale nawet jeśli coś niedobrego się wydarzy – nie ma prawa się cofnąć. Tą blokadą powinno być właśnie złożone publiczne (w obecności mediów) zobowiązanie do współdziałania. Żaden działacz publiczny – polityk obecny lub przyszły - od najniższego szczebla poczynając nie odważy się zlekceważyć takiej sytuacji. I należy to bezwzględnie wykorzystać⁶⁸.

Wykres 2. System nadzoru i koordynacji projekty ZPB.

Źródło: KWP w Krakowie

Powyższy grafik wystarcza za omówienie systemu nadzoru i koordynacji projektu. Jak z niego wynika – Policja stopniowo wycofuje się z roli głównego inspiratora i koordynatora, pozostawiając stery w rękach swoich partnerów. Oczywiście nie wycofuje się całkowicie – zmienia się jednak jej funkcja w projekcie. Można powiedzieć, że Policja staje się trybem w dobrze wymyślonej i zaprogramowanej maszynie.

⁶⁸ Komenda Miejska Policji, Autorzy na podstawie doświadczeń w realizacji projektu ,2004

Bibliografia

Bukowska B., Jabłoński P., Świątkiewicz G., *Profilaktyka w środowisku lokalnym*, Warszawa 2002.

Czapska J., Kuny H., *Mit represyjności albo o znaczeniu prewencji kryminalnej*, Kraków 2002.

Cielecki T., *Realizacja przez Policję strategii prewencyjnej w zwalczaniu przestępczości i innych patologii*, Słupsk 1999

Cielecki T., *Prewencja kryminalna, studium z profilaktyki kryminologicznej*, Opole 2005.

Van Oik N., *Prewencja kryminalna w projektowaniu przestrzeni*, Holandia 2002.

Widacki J., Czapska J., *Bezpieczeństwo lokalne: społeczny kontekst prewencji kryminalnej*, Warszawa 2002.

CZĘŚĆ DRUGA

Dzieci i młodzież wobec problemów bezpieczeństwa

Mniejszości narodowe i etniczne - bezpieczeństwo dzieci i młodzieży w kontekście polskich Romów

Abstract: National and ethnic minorities. Safety of children and youth in the context of Polish Roma

The article refers to national and ethnic minorities in the context of the safety of children and young people in particular, Polish Roma. In the text are given data on Roma groups living in Poland, their numbers as well as description of history and culture of the Roma. There are information of issues of stereotypes and prejudices.

The concept of the safety of children and young people is proposed. The concept has been identified as: unthreatened state of existence of children and youth in the nature of space-time and culture, as well as in all social circles, enabling them to satisfy their various needs and to the comprehensive development of personality, provided to them by all the structures society through the protection and defense of both life and health and property and dignity of children and young people - from the prenatal period, as well as all the rights of the child, which guarantees the interpretation of the law, against all possible risks of this state of existence.

Key-words: national minority, ethnic minority, safety of children and young people, public safety, Roma people

Słowa-kluczowe: mniejszość narodowa, mniejszość etniczna, bezpieczeństwo dzieci i młodzieży, bezpieczeństwo publiczne, Romowie

Wprowadzenie

Według oficjalnych danych Polskę zamieszkuje ok 20 000 Romów. Liczba ta jest niedoszacowana. Nieoficjalne źródła mówią o 30 do 50 tysiącach. Zgodnie z Ustawą o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym z 2005 roku Romowie

w Polsce mają status mniejszości etnicznej. Polskę (z pewnymi wyjątkami) zamieszkują cztery główne grupy Romów:

- Polska Roma jest to najliczniejsza romska grupa, przybyła do Polski najprawdopodobniej w XV wieku. Do lat 60 Romowie z tej grupy prowadzili wędrowny tryb życia.
- Bergitka Roma (Romowie górscy) - grupa początkowo mieszkająca głównie w południowej Polsce. Po II wojnie światowej Romowie z grupy Bergitka migrowali na ziemie zachodnie i północne Romowie Bergitka XVIII wieku prowadzą osiadły tryb życia.
- Lowarzy i Kełderasze - Zaczęli napływać na ziemie polskie na początku lat siedemdziesiątych XIX wieku z Siedmiogrodu i Wołoszczyzny.

Grupy te różnią się między sobą kulturą, tradycjami, językiem, sposobem życia. W związku z tym niezwykle trudno jest mówić o Romach, jako o całości. Nie jest to społeczność jednorodna - monolityczna. Głębokie różnice wewnątrzgrupowe mają wpływ na sposób życia oraz stopień integracji. W społeczeństwie większościowym wciąż pokutuje pejoratywne- stereotypowe wyobrażenie Roma/Cygana. Głównym problemem społeczności romskiej w Polsce jest zatem to stereotypowe postrzeganie, bardzo często wynikające z niewiedzy. Niewiedza niesie i potęguje stereotypy. Stereotypy są pożywką dla nienawiści i konfliktów, które podlane tą wybuchową mieszkanką okresowo eskalują w różnych częściach kraju. Głęboko zakorzeniony stereotyp to bomba z opóźnionym zapłonem. Bomba, która niszczy wszystkich. Romowie wciąż są marginalizowani, odzierani z ludzkiej godności. Wystarczy poczytać fora internetowe, anonimowi internauci wylewają jad frustracji na słabszych. Dla czego to robią? Ze strachu, niewiedzy, głupoty, ale również dla tego, że mogą, że czują się bezkarni. Niebagatelną rolę w kreowaniu wizerunku Romów pełnią media, które niestety wciąż bardzo często piszą o nich wyłącznie w kontekście negatywnym bądź stereotypowym. Rom złodziej, Rom muzykant, Rom wędrowiec. Z całą stanowczością należy nadmienić, że nie każdy Rom kradnie, nie każdy jest muzykantem a od 1964 roku Romowie nie podróżują taborami. Problemem Romów w Polsce jest brak poszanowania i respektowania praw podstawowych. Kluczem do zmiany jest edukacja. Romowie muszą poczuć, że jako obywatele Polski o romskim pochodzeniu etnicznym mają takie same prawa i obowiązki jak reszta społeczeństwa. Mniejszości narodowe i etniczne atakowane są w różny sposób. Zadaniem państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa wszystkim obywatelom w tym przedstawicielom mniejszości narodowych i etnicznych niezależnie od ich wieku.

Nawiązując do określenia Gryza, a także uwzględniając problematykę niniejszej publikacji proponujemy wprowadzenie pojęcia: bezpieczeństwo dzieci i młodzieży, które określamy jako: niezagrożony stan egzystencji dzieci oraz młodzieży w czasoprzestrzeni natury oraz kultury, a także we wszystkich kręgach społecznych, umożliwiającą im zaspokajanie ich rozmaitych potrzeb życiowych oraz wszechstronny rozwój osobowości, zapewniony im przez wszystkie struktury społeczne poprzez ochronę i obronę zarówno życia i zdrowia oraz mienia i godności dzieci i młodzieży – od okresu prenatalnego, jak i także wszystkich praw dziecka, które gwarantuje wykładnia prawa, przed wszystkimi ewentualnymi zagrożeniami owego stanu egzystencji. Definicja ta odnosi się zarówno do dzieci i młodzieży należącej do społeczeństwa większościowego jak i również do dzieci i młodzieży należących do mniejszości narodowych i etnicznych w tym Romów. Proponowane ujęcie teoretyczne pozwala wstępnie określić wiek „podmiotu”, którym jest czasokres: od poczęcia człowieka do osiągnięcia przez niego wieku pełnoletniości⁶⁹. Z kolei fraza: „we wszystkich kręgach społecznych” pozwala uwzględnić tak osobę dziecka, jak i osobę człowieka młodego w kontekście jego życia zarówno we własnej lub zastępczej rodzinie, jak również w środowisku przedszkolnym, szkolnym oraz – „pozaszkolnym”, w środowisku sąsiedzkim, wreszcie także w szerszym środowisku lokalnym (na własnym osiedlu, we własnej wsi, we własnej grupie etnicznej) i w każdym środowisku poza-lokalnym (na obcym osiedlu, w obcej wsi etc.). Nadto definicja ta, zawierając także frazę: „przez wszystkie struktury społeczne”, uwzględnia bezpieczeństwo strukturalne dzieci i młodzieży, jak i bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe dotyczące dzieci i młodzieży.

Badania nad bezpieczeństwem dzieci oraz młodzieży obejmują rozmaite kategorie lub może dokładniej – podkategorie tego fenomenu, które można wyróżnić uwzględniając różne kryteria typologizacji owego zjawiska. Należy wspomnieć o bezpieczeństwie publicznym, obejmującym swoim „zakresem” także dzieci i młodzież. Bezpieczeństwo publiczne to „całość porządku i urządzeń społecznych chroniących państwo i obywateli przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego⁷⁰.” W literaturze polskojęzycznej definicja bezpieczeństwa publicznego została zaproponowana m.in. przez autorów takich jak: Stefan

---

⁶⁹We współczesnym systemie prawa polskiego występują co najmniej dwie definicje (lub może dwa określenia) pojęcia „dziecko”. Jedna z tych definicji jest zawarta w (ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską) *Konwencji o prawach dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.* (zob.: Dz. U. 1991, nr 120, poz. 526 ze zm.), druga z nich zaś – w *Ustawie z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka* (zob.: Dz. U. 2000, nr 6, poz. 69).

⁷⁰M. Szymczak (red. nauk.), *Słownik języka polskiego*, t. I, Warszawa 1978, s. 147.

Bolesta, Edward Ura oraz Jerzy Zaborowski.⁷¹ Istnieje wiele ujęć bezpieczeństwa publicznego. Można założyć, że pojęcie to oznacza „wszelkie przejawy braku jakichkolwiek niebezpieczeństw w życiu pewnej wspólnoty ludzi. Obejmuje bezpieczeństwo w komunikacji, bezpieczeństwo w ruchu drogowym, kolejowym, wodnym oraz powietrznym, także i brak zagrożeń związanych z katastrofami, klęskami żywiołowymi, epidemiami, a wreszcie brak zagrożeń spowodowanych przestępnym działaniem człowieka, skierowanym przeciwko życiu/zdrowiu jednostki czy też przeciwko mieniu”⁷².

Obowiązek ochrony bezpieczeństwa publicznego spoczywa nie tylko na wszystkich organach państwowych, ale także i na wszystkich organach społecznych oraz na wszystkich obywatelach państwa. W każdym państwie istnieją specjalne organy powołane do ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego.

W Polsce funkcję tę spełniają: wyspecjalizowane organy państwowe podległe Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i Administracji (Policja, Straż Graniczna, Biuro Ochrony Rządu, Państwowa Straż Pożarna), wyspecjalizowane organy rządowe podległe Prezesowi Rady Ministrów (Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencja Wywiadu, Centralne Biuro Antykorupcyjne etc.), wyspecjalizowane organy państwowe podległe innym centralnym organom administracji rządowej (m. in. Służba Kontrwywiadu Wojskowego i Służba Wywiadu Wojskowego, Straż Ochrony Kolei, Inspekcja Transportu Drogowego), a także straż gminna, miejska, organy kontroli i inspekcje (m. in. Inspekcja Ochrony Środowiska, Inspekcja Sanitarna, Inspekcja Handlowa, Inspekcja Farmaceutyczna, Państwowa Inspekcja Pracy etc.).

Z pojęciem bezpieczeństwa publicznego i ze zjawiskami porządku i ładu społecznego oraz kultury życia społecznego wiąże się termin: bezpieczeństwo socjalne. Bezpieczeństwo socjalne stanowi realną gwarancję zaspokojenia potrzeb socjalnych jednostek oraz rodzin, zapewnienia stanu wolności od niedostatku bądź obniżenia poziomu życia, spowodowanego głównie tak zwanym ryzykiem socjalnym (utrata możliwości zarobkowania, choroba, inwalidztwo, starość, zwiększone obciążenia rodzinne, bezradność, etc.) oraz innymi zdarzeniami losowymi. Realizacji bezpieczeństwa socjalnego służy ogół urządzeń socjalnych, prawnych, materialnych i instytucjonalnych, chroniących życie, zdrowie, pracę oraz mienie obywateli danego państwa.

---

⁷¹Zobacz: A. Misiuk, *Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego. Zagadnienia prawno-ustrojowe*, Warszawa 2008, ss. 14-15.

⁷²E. W. Pływaczewski, *Kierunki zagrożeń przestępczością zorganizowaną...*, s. 10-13.

Brak bezpieczeństwa i brak poczucia bezpieczeństwa we współczesnym świecie wywołuje niepokój i poczucie zagrożenia, dyskomfort a w konsekwencji ucieczkę. Ucieczkę można rozumieć dosłownie jako ucieczkę z domu lub ucieczkę w świat wirtualny, w używki czy skierowanie się np. do gangu, subkultury, sekty. Szczególnie uwidacznia się to w odniesieniu do dzieci i do młodzieży, które, nie mogąc czuć się bezpieczne w swoim „naturalnym” środowisku, podejmują desperackie „kroki”, skutkujące niejednokrotnie ucieczką z domu, autoagresją, włącznie z próbami samobójczymi. To brak bezpieczeństwa jest jednym z głównych czynników rosnącego fenomenu „dzieci ulicy”. Na gruncie polskim zjawisko to daje się być pomijane pomimo jego dynamicznego i niepokojącego rozwoju w ostatnich dwóch dekadach (w l. 1991-2010). Dzieci i młodzież reagują w podobny sposób na brak bezpieczeństwa niezależnie od tego czy należą do społeczeństwa większościowego czy do mniejszości. Żadna mniejszość nie jest genetycznie predestynowana do bycia bardziej bądź mniej narażoną na przestępczość, jednak, mniejszości, które są dyskryminowane, stygmatyzowane, atakowane, nie są w stanie przekazać poczucia stabilności i bezpieczeństwa swoim najmłodszym członkom. To uwydatnia się ogromna rola społeczeństwa większościowego, które poprzez zapewnienie bezpieczeństwa a co za tym idzie godnych warunków życia mniejszościom w sposób pośredni zapewnia bezpieczeństwo wszystkim obywatelom. Przemoc i agresję należy bezwzględnie potępiać jednak równie ważne a może ważniejsze jest znalezienie przyczyn tej agresji.

Kwestię zapewnienia bezpieczeństwa w kontekście mniejszości narodowych i etnicznych odnosi się do praw podstawowych oraz do aspektów związanych z tożsamością danej grupy. W polskim prawodawstwie ochronę mniejszości i języków narodowych określa odpowiednia ustawa tj. „Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym”⁷³.

Z pojęciem bezpieczeństwa wiąże się zagadnienie bezpieczeństwa strukturalnego. Bezpieczeństwo strukturalne jest pojęciem wieloznacznym i nieco „mglistym”. Często fenomeny „biegunowo” odmienne. W roku 1993 Ryszard Rosa w zbiorze studiów naukowych pt. *Filozofia bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego* wskazał na fenomeny, które zostały nazwane terminami: „bezpieczeństwo personalne” („bezpieczeństwo osoby”) i „bezpieczeństwo strukturalne” („bezpieczeństwo struktur społecznych”), gdzie „struktury społeczne” są identyfikowane „z instytucjami społecznymi”⁷⁴.

---

⁷³ Tekst ustawy dostępny pod adresem: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20050170141>.

⁷⁴R. Rosa (red.), *Filozofia bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego*, Warszawa 1993.

Struktury społeczne identyfikowane „z instytucjami społecznymi” w kontekście dzieci i młodzieży to przede wszystkim: przedszkola, szkoły, domy kultury, kluby sportowe, parafie lub grupy religijne a także zwłaszcza w odniesieniu do młodzieży romskiej stowarzyszenia oraz świetlice romskie.

Kategoria „bezpieczeństwo strukturalne” w odniesieniu do instytucji przedszkolnych oraz szkolnych dotyczy między innymi takich zagadnień, jak na przykład: projektowanie bezpiecznych i zdrowych zajęć w przedszkolu oraz zajęć szkolnych, zapobieganie agresji w grupach rówieśniczych, inspiracja edukacji przesłankami filozofii personalistycznej, kształtowanie kultury moralnej dzieci i młodzieży, kształtowanie postawy tolerancji etc. Aczkolwiek zarówno dziecko, jak i człowiek młody to istota myśląca, potencjalnie – inteligentna i prospołeczna, jednakże ani inteligencja, ani moralność, ani także prospołeczność dziecka nie będą prezentowane samoistnie, jeżeli nie zostaną one „uwolnione” z jego „wnętrza” poprzez odpowiednie oddziaływanie pedagogiczne - wychowawcze rodziców, nauczycieli i wychowawców. W kontekście mniejszości zadanie edukacyjne jest niejako podwójne. Po pierwsze należy edukować dzieci i młodzież należące do społeczeństwa większościowego. Dzieci te muszą nauczyć się współistnieć z mniejszościami. Należy wykształcić w nich ciekawość i chęć poznawczą oraz odpowiednio ją nakierunkować. Dzieci należące do mniejszości często stają się obiektem ataków, kpin czy nawet prześladowań ze strony rówieśników. W Polsce dzieci nie są nauczone wielokulturowości nie umieją się w niej poruszać a to co inne „obce” wydaje się im głupie, złe, dziwne etc. Po drugie należy również w odpowiedni sposób edukować dzieci należące do mniejszości tak aby swoją odmienność traktowały jak atut np. dzięki znajomości jakiegoś innego języka niż język polski. Należy pokazać, że społeczeństwo może być jednością składającą się z wielu różnych grup. W kontekście wielokulturowości niezwykle istotne wydaje się współdziałanie oraz edukacja poprzez poznanie. Izolacja grup mniejszościowych w obawie przed atakami ze strony większości nic nie daje. Dodatkowo jeśli izolujemy jakąś grupę to niepotrzebnie tworzymy barierę. Boimy się tego czego nie znamy a jeśli kultura danej grupy jest dla nas niezrozumiała jest „inna” „różna” od naszej to trudno nam podejść do niej z szacunkiem. Dzieci obserwują zachowania rodziców. Jeśli np. zabraniamy dzieciom zabawy z dziećmi romskiego pochodzenia to automatycznie uczymy je, że jest coś złego w takim kontakcie. W prostym przyczynowo- skutkowym myśleniu dziecka pojawić się może wniosek, że romskie dziecko jest gorsze, głupsze czy niegodne kontaktu. W tym miejscu jesteśmy już o krok od pogardy, dyskryminacji czy wyrażanej w różny sposób agresji.

Sytuacje takie powodują narastanie strachu i niedopowiedzeń. Dialog z dzieckiem na istotne tematy ze sfery moralności lub sfery tolerancji – ma istotne znaczenie dla kształtowania dziecięcej prospołecznej postawy egzystencjalnej, będącej istotnym, a może nawet i najistotniejszym „fundamentem” dla formowania bezpieczeństwa strukturalnego zarówno „teraz i tutaj”, jak także i „zawsze i wszędzie” przez każde dziecko będące pod opieką odpowiedzialnego, mądrego i kompetentnego „przewodnika” – wychowawcy.

Stworzenie przez pedagogów właściwych warunków dla realizacji procesów zarówno wychowania przedszkolnego, jak i edukacji szkolnej, zapewniających – każdemu dziecku – bezpieczeństwo egzystencji w środowisku przedszkolnym i szkolnym gwarantuje pozytywną postawę dziecka wobec instytucji przedszkola i szkoły, a także umożliwia dziecku nawiązanie relacji z rówieśnikami i z wychowawcami tak w przedszkolu, jak także i w szkole. Fundamentem zwłaszcza szkolnego bezpieczeństwa jest „klimat w klasie”, który prezentuje wielokierunkowe interakcje pomiędzy nauczycielem a uczniem / a uczniami oraz pomiędzy uczniami, świadcząc o charakterze więzi emocjonalnych w zespole klasy⁷⁵. „Klimat dobry panuje wówczas, gdy członków zespołu klasowego łączą pozytywne więzi uczuciowe, szacunek, zaufanie, a stosunki między członkami zespołu klasowego oparte są na współdziałaniu i pomocy. Klimat zły jest zaprzeczeniem dobrej atmosfery i wiąże się z brakiem szacunku i poszanowania praw każdej jednostki”⁷⁶.

Agresja widoczna w szkole to szczególnie rodzaj patologii edukacyjnej, a równocześnie fenomen patologii społecznej, wymaga podjęcia dyskusji nad tym zjawiskiem oraz podjęcia działań zapewniających dzieciom poczucie bezpieczeństwa w „murach szkoły”. Na agresję ze strony rówieśników w sposób szczególnie narażone są dzieci należące do mniejszości w tym dzieci romskie. Należy wystrzegać się źle pojętej ochrony. W 2008 roku w Małopolsce zaczęły powstawać klasy-getta, stworzone po to by dzieci romskie nie mieszały się z polskimi. Na Podbeskidziu w jednej ze szkół zbudowano dla nich nawet oddzielne wejścia. W Maszkowicach koło Starego Sącza dzieci romskie uczyły się w innym budynku niż dzieci nie-romskie. Sam opis tego procederu w mediach powinien skłonić społeczeństwo do głębszej dyskusji i refleksji. Otóż w mediach pojawiały się relacje mówiące o tym, że dzieci romskie uczyły się w innym budynku niż dzieci polskie. Opis ten pokazuje,

---

⁷⁵Zobacz: A. Grądzka-Tys, *Rola nauczyciela kształcenia zintegrowanego w tworzeniu warunków bezpiecznego funkcjonowania uczniów w szkole*, [w:] T. Jałmużna, R. Rosa (red.), *Pokój, bezpieczeństwo i prawa człowieka w teorii i praktyce edukacyjnej*, Łódź 2006, s. 93.

⁷⁶A. Różanowska, *Lęk i agresja w szkole*, Słupsk 2001, s. 48.

że w świadomości społecznej Romowie oraz ich dzieci nie są traktowani jak obywatele polski lecz jak migranci. Należy zaznaczyć, że dzieci romskie jednocześnie dziećmi polskim, że są Polakami o romskim pochodzeniu etnicznym. Tylko poprzez rewizję myślenia oraz postrzeganie społeczeństwa jako wielość w jedności będzie możliwe zapewnienie bezpieczeństwa wszystkim jego członkom w tym przedstawicielom mniejszości narodowych i etnicznych. Wydaje się iż niezwykłym znakiem czasu jest fakt fascynacji kulturami „innymi” niż kultura polska, poszukiwanie wielokulturowości i inności gdzieś daleko przy jednoczesnej ignorancji i braku zainteresowania kulturami mniejszości zamieszkującymi Polskę. Społeczeństwo musi zdać sobie sprawę, że różnice kulturowe mogą stanowić wartość dodaną. W szkołach powinno się znaleźć miejsce na edukację historyczną pokazującą wspólną historyczną większość i mniejszości. Bezpieczeństwa nie można budować na strachu i wzajemnym niezrozumieniu. Niestety wciąż tam, gdzie mieszkają większe skupiska Romów niemalże powszechną praktyką jest tworzenie dla dzieci gett. Gettoizacja przejawia się również w tworzonych specjalnie dla nich świetlicach romskich. Problem podziału i nierówności pomiędzy dziećmi romskimi i nie romskimi pogłębia się. Izolacja potęguję przepaść i utwierdza istniejące i niezwykle silne negatywne stereotypy Romów. Wciąż powszechną praktyką jest umieszczanie romskich dzieci w klasach specjalnych. Dzieci trafiają tam nie dla tego, że są intelektualnie niesprawne lecz dla tego że nie znają języka polskiego. Testy w poradniach psychologicznych odbywają się w języku polskim zatem dziecko nie ma szans na pozytywne zdanie. Tak oto państwo, którego obowiązkiem jest zapewnienie bezpieczeństwa wszystkim obywatelom, niezależnie od ich pochodzenia etnicznego, skazuje młodych Romów na gorsze życie tylko dla tego, że mają określone pochodzenie etniczne. Dzieci takie w przyszłości nie będą miały szans na dobrą pracę, dodatkowo, podczas procesu kształcenia w szkołach podstawowych będą narażone na kpiny ze strony nie romskich rówieśników. Takie postępowanie nie tylko nie zapewnia bezpieczeństwa dzieciom i młodzieży romskiej ale powiela schemat i przyczynia się do kształtowania mentalności ofiary i kata. Dzieciom z romskich rodzin niesłusznie wysłanym do klas specjalnych trudno będzie w przyszłości uwierzyć, że mają takie same prawa jak ich nie romscy koledzy. Gdy dorosną osoby te nie będą widziały szansy w edukacji gdyż dla nich samych kojarzyć się będzie ona z traumą i niezrozumieniem. Bezpieczeństwo strukturalne w odniesieniu do dzieci i młodzieży romskiej nie jest realizowane w sposób właściwy.

Agresja uczniów wywiera wpływ nie tylko na ich kolegów lecz również na nauczycielach. W sytuacjach skrajnych nauczyciele sami przejawiają zachowania agresywne. Przyczyną takich zachowań może być lęk przed agresywnymi uczniami. Według Aldony Grądzkiej-Tys „Zapewnienie uczniom poczucia bezpieczeństwa w szkole jest to zadanie, które wymaga (...) dokładnej analizy i podjęcia określonych działań przede wszystkim przez całe środowisko szkolne. Od kilku lat w polskich szkołach narasta problem przemocy dzieci starszych i silniejszych wobec młodszych i słabszych. Wzrost tego zjawiska jest zauważalny zwłaszcza w szkołach podstawowych. Głównymi ofiarami są uczniowie najmłodszych klas – przede wszystkim... pierwszoklasiści. Muszą oni „zapłacić wpisowe” – często w dosłownym sensie, gdyż zabierane są im pieniądze, siłą, szantażem lub „w zamian za ochronę przed biciem”. Oprócz tego padają ofiarami bicia, znęcania się psychicznego, odbierania osobistych przedmiotów, niszczenia rzeczy. W starszych klasach są natomiast zapraszani do przechodzenia na stronę agresorów”⁷⁷.

W szkołach często to romskie są narażone na szykany ze strony starszych uczniów niż ich nie romscy koledzy. . W przypadku młodych Romów do wspomnianego już „wpisowego” dochodzi agresja wywołana pochodzeniem etnicznym dzieci. Dzieci takie są również często izolowane przez rówieśników, a w przypadku gdy dzieci romskich jest w szkole więcej zaczynają one tworzyć grupy, do których nie dopuszczane są dzieci nie romskie. Powodem takiego stanu rzeczy jest strach przed kulturą uznawaną za inną niż własna, chęć ochrony tego co jest już przyswojone oraz fakt, iż dzieci romskie czują się pewniej we własnym gronie nauczone negatywnym doświadczeniem kontaktu z dziećmi ze społeczeństwa większościowego. Dodatkową barierą stanowi nieznajomość języka oraz negatywne stereotypy wyniesione z domu. Dziecko romskie staje się kozłem ofiarnym, które często nie jest w stanie wyrazić swojej frustracji w języku polskim co dodatkowo ośmiela napastników. W Polsce w celu zapewnienia bezpieczeństwa dzieci romskich w szkołach funkcjonują tzw. Asystenci romscy.

„Stanowisko asystenta edukacji romskiej zostało wprowadzone do polskiego systemu szkolnego w ramach Pilotażowego programu rządowego na rzecz społeczności romskiej w województwie małopolskim na lata 2001 – 2003. Z uwagi na efekty jakie przyniosła praca asystentów edukacji romskiej, w rozdziale VII. 1 Programu na rzecz społeczności romskiej

---

⁷⁷A. Grądzka-Tys, *Rola nauczyciela kształcenia zintegrowanego...*, s. 97. Cytat w pracy Aldony Grądzkiej - Tys pochodzi [z:] H. Rylke, *Pokolenie zmian. Czego boją się dorośli?*, Warszawa 1999, s. 51.

w Polsce, ustanowionego uchwałą Rady Ministrów Nr 209/2003 z dnia 19 sierpnia 2003 roku, przewidziano, że ich działalność będzie kontynuowana. Celem wprowadzenia asystenta romskiego do szkół, w których uczą się dzieci romskie jest przede wszystkim podwyższenie niskiej frekwencji tych uczniów i pomoc w realizacji obowiązków szkolnych. Asystentami romskimi powinni zostać Romowie obdarzeni zaufaniem lokalnych społeczności. Do obowiązków asystenta należy również budowa dobrego kontaktu między rodzicami uczniów a szkołą, informowanie rodziców o przebiegu nauki, a także kontrola frekwencji uczniów i postępów w nauce. Na podstawie rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 8 grudnia 2004 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (Dz. U. Nr 265 poz. 2644, z późn. zm.) zawód asystenta edukacji romskiej został zaklasyfikowany w grupie -pracownicy opieki osobistej i pokrewni (poz. 513.513104). (...) Początkowo praca asystentów była finansowana z rezerwy celowej budżetu państwa – pomoc dla społeczności romskiej – co angażowało znaczną pulę środków przeznaczonych na realizację Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce. W 2006 r. stworzono możliwość pokrycia kosztów zatrudnienia asystentów edukacji romskiej ze zwiększonej subwencji oświatowej. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia z dnia 22 grudnia 2008 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2009 (Dz. U. Nr 235, poz. 1588) oraz § 11 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. Nr 214, poz. 1579). Nowym elementem wprowadzonym w 2007 roku jest naliczanie subwencji oświatowej w oparciu o System Informacji Oświatowej, a nie jak miało to miejsce w latach ubiegłych – druki planistyczne GUS. Podstawę prawną zatrudnienia asystenta edukacji romskiej w szkołach, w których uczą się dzieci pochodzenia romskiego jest § 11 ust. 2 wyżej wymienionego rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r., stanowiący, że „w szkole można zatrudnić w charakterze pomocy nauczyciela asystenta edukacji romskiej. Asystent edukacji romskiej udziela uczniom romskim pomocy w kontaktach ze środowiskiem szkolnym oraz współdziała z ich rodzicami i ze szkołą”. Zatrudnienie asystentów edukacji romskiej powinno przyjmować formę umowy o pracę, a nie formę umów cywilnoprawnych. Niestety, nie jest to powszechnie przyjętą praktyką. Dzięki nawiązaniu stosunku pracy, zatrudnienie asystentów

cehuje stałość oraz ciągłość, co jest niezbędne dla zapewnienia właściwego procesu dydaktycznego”⁷⁸.

Zjawisko szkolnej agresji jest dzisiaj problemem, o którym należy głośno mówić. W szeroko pojętym obszarze edukacji należy zaakcentować troskę o bezpieczną egzystencję dziecka w środowisku szkoły.

Zjawisko szkolnej agresji jest przypadkiem szczególnym. Z jednej strony wiedzą o nim wszyscy z drugiej strony problem wydaje się być bagatelizowany. „Brak komunikacji między nauczycielami i rodzicami to czynnik sprzyjający agresji w szkole. W takiej „zmowie milczenia” ofiara przemocy nie ma do kogo udać się po pomoc, nieraz też postrzega siłę sprawców jako jedyną realną siłę, jaka wpływa na życie dziecka”⁷⁹. W przypadku dzieci romskich niemoc uwydatnia się ze szczególną siłą. Po pierwsze do jednej konkretnej szkoły najczęściej uczęszcza tylko kilkoro romskich dzieci, co powoduje, że dotkliwie odczuwają one swoją odmiennność. Dodatkowo najczęściej nie mają przyjaciół czy rodzeństwa w starszych klasach, do których mogły by się zwrócić o pomoc. Problemem jest również fakt, że romscy rodzice często sami są niewykształceni i nie wiedzą w jaki sposób mogą pomóc dziecku. Borykający się ze stereotypami w życiu codziennym rodzice często nie znający swoich praw, wychowują dzieci w poczuciu beznadziei i braku perspektyw. Zdarza się, iż niewykształceni romscy rodzice nie widzą sensu w posyłaniu dzieci do szkoły. Po pierwsze dla tego, że sami zakończyli edukację bardzo wcześnie, po drugie dla tego, że w romskiej kulturze nauka stanowi wartość w innym wymiarze niż w kulturze polskiej. W przypadku gdy rodzice nie wierzą, że nauka jest szansą na lepsze życie dla ich dzieci a same dzieci przeżywają traumę związaną z dyskryminacją i agresją w szkole rodzice nie widzą dalszego sensu w edukacji dzieci. Romskie dzieci, które najpierw padają ofiarą ataków ze strony rówieśników, następnie słusznie trafiają do klas czy szkół specjalnych po ukończeniu obowiązkowego etapu edukacji mają o szkole jak najgorsze zdanie. Trudno zakładać, że w przyszłości będą zachęcać własne dzieci do nauki.

Rozważania dotyczące bezpieczeństwa dzieci w szkole można także odnieść do problematyki bezpieczeństwa dzieci zarówno w bibliotece, w domu kultury, parafii, klubie sportowym etc. Bezpieczeństwo strukturalne dotyczące dzieci i młodzieży w szkole jest we współczesnej Europie wyjątkowo istotnym zagadnieniem, gdyż zarówno agresja, jak również i przemoc są zjawiskami powszechnymi, zwłaszcza w szkołach podstawowych

⁷⁸D. Dobrzyńska, DWRoMNIe MSWiA, <http://www.romowie.edu.pl/o-projekcie/asystenci/99-status-asystenta>

⁷⁹A. Grądzka-Tys, *Rola nauczyciela kształcenia zintegrowanego...*, s. 97. Cytat w pracy Aldony Grądzkiej - Tys pochodzi [z:] H. Rylke, *Pokolenie zmian. Czego boją się dorośli?*, Warszawa 1999, s. 51.

i ponadpodstawowych w Czechach, we Francji oraz w Niemczech, ale także i w Polsce, o czym świadczą liczne artykuły i studia poświęcone tej problematyce⁸⁰.

Szczególnego rodzaju wariantem bezpieczeństwa strukturalnego jest bezpieczeństwo w środowisku lokalnym. Mikołaj Winiarski, zauważył, iż życie człowieka „można uznać za bezpieczne wówczas, kiedy może on optymalnie zaspokoić swoją potrzebę bezpieczeństwa, a także inne potrzeby, gdy ma zminimalizowane poczucie zagrożenia w wyniku niewystępowania w postaci natężonej jego źródeł (...), gdy w sensie obiektywnym nie występują czynniki zagrażające bezpieczeństwu, a więc – życiu, zdrowiu, rozwojowi i wychowaniu oraz normalności funkcjonowania i egzystowania”⁸¹. Życie dziecka w środowisku lokalnym można by uznać za bezpieczne wówczas, gdy dziecku nie zagrażają na co dzień takie czynniki jak na przykład: agresja i czyny przestępcze ze strony innych osób (osób z kręgu rodziny, rówieśników etc.), nieszczęśliwe wypadki, powstawanie sytuacji „negatywnych potrzeb uzależnionych” (alkoholizm, narkomania, etc.)⁸². Mikołaj Winiarski stwierdził, że „podmioty środowiskowe bezpieczeństwa, zarówno jego „kreatorzy”, jak i „konsumenci” to: cała społeczność lokalna, czyli:

- „...dzieci, młodzież, dorośli,
- wszystkie jednostki i grupy społeczne – sąsiedzkie, rówieśnicze, towarzyskie, zawodowe, wyznaniowe etc.,
- jednostki i ich rodziny zamieszkałe w danym rejonie”⁸³.

Winiarski zaprezentował również zasadnicze uwarunkowania bezpieczeństwa w środowisku lokalnym:

- „egzystencjalno-socjalne: dobre warunki mieszkaniowe, posiadanie znacznych oszczędności, posiadanie dóbr materialnych, stała dobrze płatna praca (albo inny stały

---

⁸⁰Literatura dotycząca patologii szkolnej to m.in. A. Rejzner (red.), *Agresja w szkole: spojrzenie wieloaspektowe*, Warszawa 2004; I. Pufal-Struzik (red.), *Agresja i przemoc w szkole: przyczyny, rozpoznawanie, zapobieganie*, Kielce 2007; M. Libiszowska-Żółtkowska, K. Ostrowska (red.), *Agresja w szkole: diagnoza i profilaktyka*, Warszawa 2008; A. Rejzner (red. nauk.), *Przemoc i agresja w szkole: próby rozwiązania problemu*, Warszawa 2008; P. Łuczeczko (red. nauk.), *Przemoc i agresja w szkole: od rozpoznania przyczyn do sposobów przeciwdziałania*, Łódź 2009. Do listy dodam także i wybrane artykuły: A. Milczarek, *Kiedy w szkole pojawia się przemoc...*, „Psychologia w szkole” 2006, nr 1, s. 37-50; A. Rozlucka, *Przemoc w środowisku szkolnym*, „Szkice Humanistyczne” [t. 6] 2006, nr 3/4, s. 173-181; A. Komendant, *Przemoc w szkole wśród dziewcząt i chłopców*, „Dyrektor Szkoły” 2007, nr 6, s. 33-36; M. Krawczonek, *Agresja – problem współczesnej szkoły*, „Dyrektor Szkoły” 2007, nr 5, s. 44-46; M. Piłat, *Przemoc w szkole*, „Wychowawca” 2007, nr 2, s. 8-9; A. Pokropek, *Agresja, konflikt, nierówności i normy w klasie szkolnej*, „Dyrektor Szkoły” 2007, nr 7, s. 36-39; M. Nowotka, *Przemoc w polskiej szkole*, „Wychowawca” 2009, nr 7/8, s. 42-43.

⁸¹M. Winiarski, *Bezpieczeństwo w środowisku lokalnym*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna...*, t. I, ss. 343, 344.

⁸²Zobacz: H. Górecka (red.), *Bezpieczeństwo dziecka w okresie transformacji ustrojowej*, Olsztyn 1997.

⁸³Zob.: M. Winiarski, *Bezpieczeństwo w miejscu zamieszkania*, [w:] D. Lalak i T. Pilch (red. nauk.), *Elementarne pojęcia...*, ss. 31, 32.

odpowiedni dochód) lub zabezpieczenie materialne – ze strony państwa ewentualnie – zakładu pracy, odpowiednio rozbudowany system kredytowy, dobra opieka lekarska i dobra pomoc socjalna etc.,

- psychiczno-duchowe: poczucie dobrej perspektywy egzystencji i możliwość przewidzenia tej perspektywy, poczucie istnienia dostatnich podstaw egzystencji, poczucie dobrej kondycji fizycznej i psychicznej, świadomość własnych możliwości w różnych sferach życia, poczucie pewności odnośnie zachowania swoich dóbr indywidualnych i lokalnego dobra wspólnego, pozytywne cechy osobowościowe, religijność, więź emocjonalno-duchowa między ludźmi etc.,
- edukacyjno-kulturowe: wysoki poziom wykształcenia, ustawiczne podnoszenie poziomu swoich kwalifikacji, uczestnictwo w życiu kulturalnym środowiska, racjonalne korzystanie z mass mediów, lokalno-regionalne tradycje kulturowe etc.,
- społeczne: posiadanie pozytywnej rodziny, przyjaciół i znajomych, akceptacja, uznanie oraz życzliwość ze strony innych osób, przynależność do znaczącej organizacji społecznej, a także powodzenie w życiu zawodowym i poza-zawodowym, „ład społeczny” w środowisku etc.,
- przyrodnicze: odpowiednie zagospodarowanie terenu, bogaty drzewostan, kwietniki, zielone balkony, zachowanie naturalnej rzeźby terenu, brak groźnych dla zdrowia człowieka zanieczyszczeń etc”⁸⁴.

Istotne znaczenie dla osiągnięcia stanu bezpiecznej egzystencji w środowisku lokalnym ma z pewnością aktywność edukacyjna, zarówno przedszkolna i szkolna, jak i poza-szkolna, lokalnego środowiska, a zwłaszcza zaś poczucie odpowiedzialności za siebie i swoje środowisko lokalne. To zaś wymaga zrozumienia innych osób – ich egzystencjalnych potrzeb, ich problemów życiowych, a także i otwarcia siebie „ku Innym”⁸⁵. Nie dziwi fakt, że „bezpieczeństwo strukturalne” stało się w ostatniej dekadzie (2001-2010) przedmiotem naukowej refleksji, o czym świadczą rozmaite publikacje”⁸⁶. Wśród, których na szczególną uwagę czytelników zasługuje wartościowe studium „O istocie bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego” Ryszarda Stępnia.

---

⁸⁴Zob.: M. Winiarski, *Bezpieczeństwo w środowisku lokalnym*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna...*, t. I, s. 345.

⁸⁵Por.: Ibidem.

⁸⁶S. Szczygielska, *Bezpieczeństwo jako życiowa składowa*, „Edukacja Humanistyczna” 2003, nr 1/2, s. 98-102; A. M. Ociesa, *Bezpieczeństwo w globalnym społeczeństwie informacyjnym*, „Edukacja Humanistyczna” 2005, nr 1/2, s. 79-87; a także i: R. Stępień, *O istocie bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego*, „Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2005, nr 2, s. 2-5.

W kontekście dzieci romskich w Polsce warunek zapewnienia bezpieczeństwa w środowisku lokalnym wydaje się nie być do końca spełniony. Romowie zaliczają się do jednych z najbardziej dyskryminowanych grup w Polsce. To właśnie ze względu na rosnącą w falę dyskryminacji, mowy nienawiści a także agresji i przemocy fizycznej wobec Romów jedna z największych romskich organizacji działających na terenie Polski-Stowarzyszenie Romów w Polsce stworzyło Mobilne Centrum Przeciwdziałania Dyskryminacji Romów, wspierające Romów, którzy doświadczają różnych form dyskryminacji. Dzięki działalności centrum możliwy jest opis skali zjawiska.

Podnosząc temat bezpieczeństwa dzieci oraz młodzieży, a jak i bezpieczeństwa strukturalnego, nie sposób nie wspomnieć o najnowszych zagrożeniach dla bezpiecznej egzystencji najmłodszych Europejczyków płynącego ze strony technologii informacyjnej. Dostęp do nowych technologii w tym do Internetu mają praktycznie wszyscy. Łatwość przepływu treści w tym również treści nie przeznaczonych dla dzieci coraz częściej wywołuje dyskusję nad zasadnością nieskrępowanego dostępu do sieci. Janusz Morbitzer w monografii „Edukacja wspierana komputerowo a humanistyczne wartości pedagogiki” zaprezentował rozmaite zagrożenia ze strony technologii informacyjnej dla współczesnego człowieka w sferach: fizycznej, intelektualnej i emocjonalnej⁸⁷. Internet przejmuje na siebie część funkcji wychowawczych, współuczestnicząc w emocjonalnym i intelektualnym kształtowaniu dziecka, czego – zwłaszcza w odniesieniu do rozwoju emocjonalnego dziecka, wymagającego kontaktu z drugim, bliskim człowiekiem – nie jest w stanie zrealizować⁸⁸.

Zagrożenia płynące z nowych technologii są niezwykle silnie widoczne w kontekście romskich dzieci i młodzieży oraz całej grupy. Do „tradycyjnych” form agresji takich jak agresja słowna czy bezpośrednia dołączyła cyber - agresja. Obserwujemy obecnie dynamiczny rozwój zjawiska nie spotykanego wcześniej w takim wymiarze. To mowa nienawiści zwana przez internautów hejtem.

Mowę nienawiści (ang. *hate speech*) dostępne materiały definiują jako:

- „jeden z przejawów bardziej złożonych zjawisk takich jak nietolerancja, dyskryminacja, rasizm czy ksenofobia;
- jedno z przestępstw z nienawiści (ang. *hatecrimes*) lub wstęp do nich, ich zapowiedź;

---

⁸⁷J. Morbitzer, *Główne zagrożenia ze strony technologii informacyjnej dla trzech sfer życia człowieka*, [w:] Idem, *Edukacja wspierana komputerowo a humanistyczne wartości pedagogiki*, Kraków 2007, s.314-316.

⁸⁸Ibidem, s. 316.

- nawoływanie do nienawiści, groźby czy obelgi o motywacji rasistowskiej czy ksenofobicznej, język nienawiści, dyskurs dyskryminacyjny; czasem mowę nienawiści sytuuje się bliżej stereotypów i uprzedzeń, a czasem bliżej działań, w których wyraźny jest akt nawoływania do nienawiści, istotne są intencje sprawcy⁸⁹.

Wyniki badań „Internet bez nienawiści” realizowanego w ramach programu „Obywatele dla Demokracji”, finansowanego z Funduszy EOG wskazują, że „młodzi ludzie nie znają terminu „mowa nienawiści” i nie wiedzą, co on oznacza. Bardziej naturalnym dla nich pojęciem jest „hejt”. Nie wyróżniają oni mowy nienawiści z innych form obrażania w internecie, nie jest też ona dla nich głównym problemem w korzystaniu z sieci. Jeżeli już spotykają się z mową nienawiści, to jest ona skierowana głównie wobec Żydów, homoseksualistów czy osób czarnoskórych. Co ważne, młodzi ludzie nie wszystkie wypowiedzi będące mową nienawiści jako takie klasyfikują. Dlatego kluczowa wydaje się więc tutaj edukacja młodych ludzi nt. zjawiska mowy nienawiści⁹⁰. Młodzi ludzie doświadczają hejtu codziennie-obrażanie innych oraz doświadczenie bycia obrażanym jest nierozzerwalnie związane z internetem. „Dlatego też, ich zdaniem, nie należy się tym przejmować, a co za tym idzie również niekoniecznie reagować. Trzeba jednak pamiętać, że brak reakcji może wynikać z różnych czynników – np. obojętności, bezsilności, braku wiedzy na temat narzędzi do reagowania czy braku wsparcia, dlatego potrzebne by było przeprowadzenie dodatkowych badań na ten temat. Niemniej, ta postawa może być problematyczna w przypadku projektowania działań edukacyjnych i kampanii, które miałyby zachęcić młodzież do reagowania na mowę nienawiści w internecie⁹¹. Działania edukacyjne prowadzone np. w formie kampanii muszą być tworzone z udziałem dzieci oraz przekazywane ich językiem. Należy pamiętać, że edukacja w tym wymiarze nie może ograniczać się wyłącznie do dzieci lecz powinna objąć również nauczycieli rodziców i wychowawców.

Internet stał się miejscem rozładowywania frustracji oraz prezentowania skrajnych poglądów anonimowych autorów. To nowoczesne i stale zmieniające się medium ma niezwykłą siłę nośną, co za tym idzie pojedynczy wpis może być w nieskończoność multiplikowany a liczba odbiorców jest nieograniczona. Poczucie anonimowości

---

⁸⁹<http://www.mowanienawisci.info/post/570/> 3.01.2015

⁹⁰Ibidem.

⁹¹ Ibidem.

i bezkarności spowodowało, że nawet najbardziej skrajne postawy wyrażanie są z otwartością i co gorsza z poklaskiem odbiorców. Państwo stoi przed trudnym zadaniem zapewnienia bezpieczeństwa całemu społeczeństwu w tym przedstawicielom mniejszości narodowych i etnicznych, które są w sposób szczególny narażeni na ataki.

Określone poniżej czyny, które są popełniane na tle rasistowskim lub ksenofobicznym, podlegają sankcjom karnym jako przestępstwa kryminalne:

- publiczne nawoływanie do przemocy lub nienawiści skierowanej przeciwko grupie osób, którą definiuje się według rasy, koloru skóry, pochodzenia, wyznawanej religii lub światopoglądu albo przynależności narodowej lub etnicznej, lub przeciwko członkowi takiej grupy,
- publiczne rozpowszechnianie lub rozprowadzanie tekstów, obrazów lub innych materiałów zawierających treści rasistowskie i ksenofobiczne,
- publiczne aprobowanie, negowanie lub rażące pomniejszanie zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości oraz zbrodni wojennych w rozumieniu art. 6, 7 i 8 statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego oraz zbrodni określonych w art. 6 Karty Międzynarodowego Trybunału Wojskowego, jeśli czyny takie mogą podburzać do przemocy lub wzbudzać nienawiść skierowaną przeciwko takiej grupie lub jej członków.

W dokumencie nie występuje termin „mowa nienawiści”, a „czyny popełniane na tle rasistowskim i ksenofobicznym”⁹².

Romowie atakowani są w internecie w sposób wyjątkowo brutalny. Ataki te bazują na najprostszyc instyktach oraz stereotypach. Internauci niestety wciąż często czują się bezkarni. W kontekście Romów wyróżnić możemy podstawowe kierunki mowy nienawiści:

- Strony internetowe oraz profile w tym na facebooku tworzone w celu obrażania i nawoływania do nienawiści. Jednym z przykładów był profil „Andrychów po godzinie 22”. Treści nawoływały do linczu oraz wypędzenia Romów z Andrychowa. Strona powstała w odzewie na lokalny konflikt pomiędzy Romami i nie Romami. W ciągu kilku dni strona zyskała ponad 4 tysiące fanów.

---

⁹²Decyzja ramowa Rady 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnokarnych. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/;ELX_SESSIONID=0JhQJhKh2XVtn51YG2V5Py0d3CrRrPNrJCslLwJHHMM1pn4hTKhf!930933018?uri=CELEX:32008F0913.

- Memy pojawiające się np. na demotywach bazujące na krzywdzących stereotypach. Jeden z popularnych memów przedstawia grupę romskiej młodzieży, pod zdjęciem widnieje napis. „Czy widziałeś kiedyś pracującego Cygana?”. Kolejny przykład to mem, na którym widnieje zdjęcie Romów a pod nim komentarz. „Policja szuka zabójcy Cyganów. Złożyłem CV i list motywacyjny”.
- Obrażliwe artykuły w tym m.in. Artykuły redaktora naczelnego Gazety Wrocławskiej.
- Nienawistne komentarze pod artykułami dotyczącymi Romów.

Niezaprzeczalny fakt występowania mowy nienawiści implikuje potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa atakowanym podmiotom. Poczucie bezkarności w Internecie jest złudne ale powszechne. Wykrycie autorów treści publikowanych w sieci nie jest wbrew pozorom trudne jednak zarówno społeczeństwo jak i organy ścigania muszą zrozumieć skalę zjawiska oraz jego moc oddziaływania.

Współczesność niesie ze sobą wiele wyzwań w tym zapewnienie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży. Należy zwrócić szczególną uwagę na dynamikę zmian oraz rozwój technologii. Dzieci i młodzież niezależnie od pochodzenia etnicznego powinny być traktowane z szacunkiem i poszanowaniem ich praw. Tylko poprzez zrozumienie specyfiki kulturowej oraz specyfiki świata w którym poruszają się dzieci i młodzież państwo jak i społeczeństwo będą w stanie stworzyć odpowiednie warunki dla swoich najmłodszych obywateli.

Bibliografia

Grądzka-Tys A., *Rola nauczyciela kształcenia zintegrowanego w tworzeniu warunków bezpiecznego funkcjonowania uczniów w szkole*, [w:] pod red., Jałmużna T., Rosa R., *Pokój, bezpieczeństwo i prawa człowieka w teorii i praktyce edukacyjnej*, Łódź 2006.

Górecka H., *Bezpieczeństwo dziecka w okresie transformacji ustrojowej*, Olsztyn 1997.

Misiuk A., *Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego. Zagadnienia prawno-ustrojowe*, Warszawa 2008.

Morbitzer J., *Główne zagrożenia ze strony technologii informacyjnej dla trzech sfer życia człowieka*, Kraków 2007.

Ociesa M., *Bezpieczeństwo w globalnym społeczeństwie informacyjnym*, „Edukacja Humanistyczna” 2005, nr 1/2.

Pływaczewski E. W., *Kierunki zagrożeń przestępczością zorganizowaną w nowych krajach członkowskich na przykładzie Polski*, Warszawa 2007.

Rosa R., *Filozofia bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego*, Warszawa 1993.

Różanowska A., *Lęk i agresja w szkole*, Słupsk 2001.

Rylke H., *Pokolenie zmian. Czego boją się dorośli?*, Warszawa 1999.

Stępień R., *O istocie bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego*, „Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2005, nr 2.

Szczygielska S., *Bezpieczeństwo jako życiowa składowa*, „Edukacja Humanistyczna” 2003, nr 1/2.

Szymczak M., *Słownik języka polskiego*, t. I, Warszawa 1978.

Winiarski M., *Bezpieczeństwo w miejscu zamieszkania*, [w:] pod red. Lalak D., Pilch T., *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa 1999.

Akty prawne:

Konwencji o prawach dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.).

Źródła internetowe:

www.sejm.gov.pl

www.mowanienawisci.info

www.romowie.edu.pl

Współczesne zagrożenia dzieci i młodzieży w Sieci

Abstract:

With the development of the Internet new criminal threats have emerged. Here, we can enumerate presenting, publishing as well as obtaining explicit sexual content. Other examples of criminal activity are grooming as well as promoting and approving actions of pedophile character.

Key-words: cyberspace , cyber violence , explicit content.

Słowa-kluczowe: cyberprzestrzeń, cyberprzemoc, określona zawartość.

Wprowadzenie

Rozwój i zastosowanie nauki i techniki przynoszą wiele ułatwień w codziennym życiu, stwarzają nowe możliwości, ale również nowe zagrożenia. Dynamicznie zmieniający się świat nowoczesnego Internetu powoduje konieczność działań, służących zarówno podniesieniu świadomości społecznej dotyczącej zagrożeń on - line jak i zmianie przepisów prawnych chroniących między innymi bezpieczne dzieciństwo w świecie technologii. W Polsce zostało podjętych wiele działań na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w sieci nowych technologii. W 1999 roku powstał Program Komisji Europejskiej Safer Internet, którego celem było propagowanie bezpiecznego korzystanie z nowoczesnych technologii. W 2005 roku do programu włączona została problematyka związana z zagrożeniami wynikającymi z użytkowania telefonów komórkowych, gier on - line, wymianą plików P2P

i innymi formami komunikacji on - line w czasie rzeczywistym (czaty i komunikatory). Priorytetem programu na lata 2009–2013 jest zwalczanie cyberprzemocy i uwodzenia dzieci w Internecie.

W Polsce w 2005 roku powołane zostaje Polskie Centrum Programu Safer Internet (PCPSI) w ramach programu Komisji Europejskiej Safer Internet. Tworzą je Fundacja Dzieci Niczyje oraz Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa (koordynator PCPSI). Centrum podejmuje szereg kompleksowych działań na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży korzystających z Internetu i nowych technologii. Partnerem większości realizowanych przez Centrum projektów jest Fundacja Orange.

„Fundacja Dzieci Niczyje jest organizacją pozarządową o charakterze non-profit, która od 1991 r. zajmuje się szeroko rozumianą pomocą dzieciom krzywdzonym, ich rodzinom i opiekunom. Fundacja prowadzi ośrodki pomocy, programy profilaktyki krzywdzenia dzieci i organizuje specjalistyczne szkolenia dla profesjonalistów. Od 2004 r. Fundacja Dzieci Niczyje realizuje kompleksowe działania na rzecz bezpieczeństwa dzieci w Internecie”⁹³.

„Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa jest instytutem badawczym, który prowadzi działalność naukową i badawczo-wdrożeniową w dziedzinie bezpieczeństwa, niezawodności i efektywności sieci teleinformatycznych. NASK prowadzi rejestr domeny.pl, jest operatorem telekomunikacyjnym. W strukturach instytutu działa zespół CERT Polska, powołany w celu reagowania na zdarzenia naruszające bezpieczeństwo w sieci Internet. W 1991 r. NASK podłączył Polskę do Internetu”⁹⁴.

W ramach Polskiego projektu „Safer Internet” realizowane są trzy projekty :

- „Saferinternet.pl - projekt, którego celem jest zwiększanie społecznej świadomości na temat zagrożeń, jakie niosą ze sobą najnowsze techniki komunikacji. Wśród podejmowanych działań priorytetem jest edukacja, zarówno dzieci, jak i rodziców, a także podnoszenie kompetencji profesjonalistów w zakresie bezpiecznego korzystania z Internetu”⁹⁵.
- „Helpline.org.pl - projekt w ramach, którego udzielana jest pomoc młodym internautom, rodzicom i profesjonalistom w przypadkach zagrożeń związanych

---

⁹³ www.fdn.pl, (dostęp: 01.03.2015)

⁹⁴ www.nask.pl(dostęp: 03.03.2015)

⁹⁵ www.saferinternet.pl(dostęp:15.02.2015)

z korzystaniem z Internetu oraz telefonów komórkowych przez dzieci i młodzież. Projekt realizowany jest przez Fundację Dzieci Niczyje oraz Fundację Orange”⁹⁶.

- „Dyzurnet.pl – punkt kontaktowy, tzw. hotline, do którego można anonimowo zgłaszać przypadki występowania w Internecie treści zabronionych prawem takich, jak pornografia dziecięca, pedofilia, treści o charakterze rasistowskim i ksenofobicznym. Projekt realizowany przez Naukową i Akademicką Sieć Komputerową”⁹⁷.

Programy te propagują oraz edukują społeczeństwo jak bezpiecznie poruszać się po Sieci, gdyż bardzo łatwo jest stracić właściwą perspektywę i ocenę sytuacji. Nie są one kierowane jedynie do dzieci i młodzieży, ale i do Policji, pedagogów, lekarzy, pracowników socjalnych gdyż zagrożenia też dotyczą dorosłych, którzy z braku wiedzy nie wiedzą, jakie podjąć kroki.

Zagrożenia internetowe – wybrane zjawiska

Cyberprzestrzeń zaczyna stawać się atrakcyjnym partnerem dla człowieka, brak rozsądnego korzystania z niego prowadzi do tego, iż jest on w stanie zastąpić rzeczywiste kontakty społeczne a niejednokrotnie staje się partnerem życia codziennego. Ludzie, którzy bardzo dużo poruszają się w sieci, posiadają znajomość komputera stają się niewydolni społecznie, nie są w stanie nawiązać w rzeczywistym świecie kontaktów z drugą osobą. Ufają tylko światu wirtualnemu, a ze względu na anonimowość przestają być ostrożni, co powoduje pojawienie się różnych zagrożeń, na które użytkownik Internetu nie jest przygotowany. Brak świadomości u użytkowników, że zagrożenie nie kończy się w momencie wyłączenia komputera czy zmiany numeru telefonu komórkowego powoduje, iż stają się ofiarami cyberprzemocy. Następuje to w momencie, kiedy sprawca i jego wirtualne działania mają wpływ na życie dziecka /osoby dorosłej, w szkole, w domu, w pracy. Sprawca powoduje, że żyje ono w ciągłym stresie, obawiając się ujawnienia kompromitujących materiałów. Cyberprzemoc może przybrać formy: nękania, straszenia, obrażania, podszywania się, publikowania obraźliwych komentarzy czy też publikowania i rozsyłania obraźliwych i nieprawdziwych informacji. Pojawienie się w sieci mowy nienawiści powoduje rozpowszechnianie się antyspołecznych uprzedzeń i dyskryminacji ze względu

---

⁹⁶ www.helpline.org.pl (dostęp: 04.03.2015)

⁹⁷ www.dyzurnet.pl, (dostęp: 07.03.2015)

np. na pochodzenie etniczne, światopogląd religijny taki jak antysemityzm, chrystianofobia, islamofobia czy też rasizm. Kodeks Karny daje duże możliwości ścigania sprawców cyberprzemocy, która najczęściej narusza takie przepisy jak: „groźby karalne zawarte w art. 190 kk, uporczywe nękanie –art. 190 a kk, zmuszanie do określonego zachowania art. 191 kk, zniesławienie art.212 kk, zniewaga art. 216 kk, nienawiść na tle narodowościowym, rasowym, etnicznym art.256 kk nienawiść na tle wyznaniowym art.257 kk, bezprawne uzyskanie informacji art. 267 kk, zniszczenie danych informatycznych art.268 kk, uszkodzenie danych informatycznych art.269 kk , oszustwa komputerowe art. 287 kk”⁹⁸.

Odrębnym problemem są treści nielegalne i szkodliwe, które możemy napotkać przypadkowo podczas korzystania z przeglądarki, programu wymiany plików P2P i innych narzędzi internetowych. Treści na obrazują przemoc, śmierć, okrucieństwo wobec drugiej osoby czy też zwierząt. Pojawiają się strony pornograficzne które niosą ogromne zagrożenie dla młodego pokolenia a mianowicie strony nawołuje do samookaleczeń, samobójstw jak i propagujące tak zwany styl pro-ana . Pro – ana inaczej Motyle jest to styl życia polegający na dążeniu do doskonałości, przejawiającej się głównie w zachowaniu szczupłej, wychudzonej figury. Ruch Pro-ana jest bardzo aktywny w Internecie, popularny wśród młodych dziewcząt, które marzą o idealnej sylwetce. Głównym znakiem rozpoznawczym jest ich dekalog, który mówi: „bycie chudą jest ważniejsze od bycia zdrowym, nie będziesz jadła bez poczucia winy, nie będziesz jadła niczego bez ukarania siebie, chudnięcie jest proste a przybieranie na wadze złe, bycie chudą i nie jedzenie są dowodami prawdziwej siły, wiem, że waga jest wskaźnikiem sukcesów i porażek”⁹⁹. Osoby nawołujące to takiego stylu życia stworzyły alfabet motylków, który w swojej treści jest przerażający gdyż popularyzuje takie hasła jak: A- anoreksja, moja królowa - upadły anioł, który niszczy moja duszę, G- głódówka, szczyty wytrzymałości, J – jedzenie surowo zabronione Z - oznacza wymarzony rozmiar”¹⁰⁰. Osoby propagujące ten styl życia zakładają blogi namawiające do przyłączenia się do nich, udzielają w nich porad jak ukrywać jedzenie przez rodziną . Zamieszczają na swoich pamiętnikach internetowych zdjęcia wychudzonych modelek, aktorek, jako ideały do naśladowania.

Jednakże najniebezpieczniejszym zagrożeniem, jakie czyha w Internecie na dzieci i młodzieży jest łatwość, z jaką mogą stać się ofiarami przestęp seksualnych. Pojawienie się

---

⁹⁸ Kodeks karny z 1997 roku z późniejszymi zmianami

⁹⁹ Internet , strony , blogi dotyczące,(dostęp: 05.03.2015)

¹⁰⁰ Internet , strony , blogi dotyczące, (dostęp: 05.03.2015)

wirtualnej prostytucji stało się formą zarobku nie tylko dla osób dorosłych, ale i nieletnich. Nie prowadzi ona do bezpośredniego kontaktu z klientem, wszystko odbywa się na pośrednictwem Internetu. Materiały erotyczne lub pornograficzne nagrane z własnym udziałem przekazywane są za opłatą, która jest w postaci specjalnej waluty danego serwisu, która następnie jest wymieniana na pieniądze. Jednym z takich serwisów jest np. portal Sowop.tv, której właścicielem jest firma Czeska Satinar system. Na stronie tej prezentowane on - line są treści erotyczne i pornograficzne a, dostępność do niej jest nieograniczona. Za prezentowanie treści seksualnych oglądający może przekazać tzw. żetony, które później wymienia się na polską walutę.

Kolejnym pojawiającym się zagrożeniem w Internecie jest uwodzenie dzieci (child grooming), jest to proces manipulacji dzieckiem podczas, którego sprawca się z nim zaprzyjaźnia. Dziecko, które zaufa sprawcy staje się przez niego manipulowana i wykonuje wszelkie jego polecenia od robienia sobie nagich zdjęć po prezentowanie z własnym udziałem treści pornograficznych. W momencie gdy dziecko chce się wycofać z tej „przyjaźni” oprawca zaczyna je szantażować, opublikowaniem jego nagich zdjęć na portalach społecznościowych, na stronach Internetowych szkoły dziecka, lub przesłaniem rodzicom. Wokół dziecka zaczyna zaciskać się pętla , która w czasami prowadzi do samobójstw.

Anonimowość w Internecie powoduje, iż znane zjawisko fascynacji seksualnej dorosłych dziećmi nabrało alarmujących rozmiarów. Problem pedofilii i pornografii dziecięcej w sieci jest ważną kwestią społeczną. Niepokojącym zjawiskiem jest zwłaszcza wymiana pornografii dziecięcej za pośrednictwem grup dyskusyjnych skupiających osoby o zainteresowaniach pedofilskich. Bardzo często takie osoby tworzą specjalne zbiory zdjęć i filmów o charakterze pedofilskim określając je mianem kolekcji, przy czym zazwyczaj warunkiem przyłączenia się do danej grupy dyskusyjnej jest wykazanie się odpowiednim zaangażowaniem w zbieraniu tego rodzaju materiałów. Wtórny efektem tych kontaktów jest wymiana poprzez Sieć nie pojedynczych i chaotycznych zdjęć o tematyce pornografii dziecięcej, lecz uporządkowane tematy serii . Podejmowane przez nas działania nie powinny dotyczyć tylko zmian przepisów prawa, skutecznie pozwalających ścigać sprawców ale też na rodzicach, nauczycielach, pedagogach spoczywa uświadamianie młodego pokolenia o istniejących zagrożeniach w sieci. Pomagają w tym administratorzy stron internetowych oraz moderatorzy, którzy czuwają nad porządkiem oraz przestrzegania regulaminów witryn, forum, czaterii. Każda informacja, dotycząca szkodliwych treści, która dociera do nich powoduje ich blokowanie a także w sytuacjach kiedy popełnione zostaje przestępstwo,

informują organy ścigania. Ogromną rolę w ochronie dzieci przed zagrożeniami w sieci oraz tworzeniem bezpiecznego Internetu odegrał funkcjonujący w ramach Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej punkt kontaktowy Dyżurny.pl . Otrzymuje on zgłoszenia dotyczące nadużyć i zagrożeń w sieci, reakcja zespołu jest natychmiastowa począwszy od kontaktu z organami ścigania jak i podejmowania działań wspólnie a administratorami stron polegających na blokowaniu niebezpiecznych czy też szkodliwych treści. Z badań przeprowadzonych przez Fundację Dzieci Niczyje wynika, iż :

- 91,9 % dzieci korzysta ze stron www,
- 92 % korzysta z serwisów internetowych,
- 54% dzieci wchodzi na tzw. czaty,
- 87% przyznało się , że podaje swój adres e-mail,
- 65% podaje swój numer telefonu,
- 44% przesyła swoje zdjęcia,
- 42 % podaje swój adres zamieszkania,
- 54% dzieci przyznało się , że otrzymało propozycję spotkania od osoby , którą poznało za pośrednictwem Internetu.

Edukacja dzieci w szkole oraz samych rodziców, którym wydaje się że dziecko, które korzysta z komputera w swoim domu, w swoim pokoju nie jest zagrożone. Nic mylnego – stan ten obrazuje książka Lisy Gardner w której sprawca między innymi mówi „jeżeli Twoje dziecko ma założony profil na portalu społecznościowym, to ja wiem gdzie chodzi do szkoły, jakich ma przyjaciół, jakie są jego zainteresowania i o której kończy zajęcia. Jeśli Twoje dziecko ma w pokoju kamerkę internetową to ja już jestem w tym pokoju i właśnie teraz namawiam Twoje dziecko by ściągnęło koszulkę za 50 dolarów”¹⁰¹.

„Agresja elektroniczna , której cechą jest anonimowość i występowanie niewidzialnej publicznością”¹⁰², coraz częściej nabiera na sile. Jedną z form ochrony przed nią jest edukacja , która uświadomi jednostkę w jaki sposób można się poruszać w cyberprzestrzeni by nie stać się jej ofiarą .

---

¹⁰¹ L. Gardner, *Pożegnajmy się*, Warszawa 2013, s.42.

¹⁰² J. Pyżalski, *Agresja elektroniczna i cyberbullyng – jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*, Kraków 2012, s. 51.

Bibliografia :

Gardner L., *Pożegnajmy się*, Warszawa 2013.

Pyżalski J., *Agresja elektroniczna i cyberbullying - jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*, Kraków 2012.

Akty prawne:

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553).

Źródła internetowe :

www.fdn.pl

www.nask.pl

www.saferinternet.pl

www.helpline.org.pl

www.dyzurnet.pl

Idol – zagrożenia dla współczesnej młodzieży

Abstract: Idol - threats to today's youth

In this paper the author presents the position of an idol in the modern world. Mentions briefly and has risks associated with mindless imitation of idols in the life of the young generation. Also moving on educational work addressed to the mindless fans. To summarize the article relating to the role of youth in the life of an idol author states that derive patterns and values of the idol is not always destructive dimension, you only need to consciously and distance learning from idol.

Key-words: Idol, education, fans.

Słowa-kluczowe: Idol, wychowanie, fani.

Wprowadzenie

Jak czytamy w słowniku języka polskiego, idol to osoba będąca obiektem czyjegoś szczególnego podziwu, graniczącego z kultem. Dla wielu osób idol utożsamiany jest wręcz z bóstwem będącym przedmiotem kultu. Często oznacza wszelkie złudzenie poznawcze. „Idolem” jest osoba, np. aktor, piosenkarz, sportowiec, będący bożyszczem pewnych kręgów publiczności. Idole olimpijscy w starożytności, teatralni, współcześni idole ze świata muzyki i show biznesu, filmowi a nawet polityczni znaczą długą historię kultury. Idol jest stworzony i wykreowany dla określonej grupy osób. Grupę tę, czyli odbiorców idola nazywamy fanami. Tak więc fan, to osoba podziwiająca człowieka, grupę ludzi, dzieło sztuki,

bądź ideę. Jest to skrót od słowa fanatyk, jednak jest mniej pejoratywny, a nawet ma pozytywny wydźwięk. Fani określonego zjawiska często organizują się, tworząc tzw. fankluby, lub organizują imprezy z tym związane. Współczesna kultura popularna w bardzo dużym stopniu kreuje „wartości” oraz sposób bycia dla młodego pokolenia, jednak teoretycy i praktycy edukacji nie widzą tutaj pozytywów.

Młodzieżowych idoli uważa się za osoby przekazujące nielegalne i wulgarne wzorce osobowe, które są nie do przyjęcia we współczesnym systemie edukacji. W związku z tym należy chronić młode pokolenie przed ich wpływem, w obawie iż młodzież przestanie szukać własnej tożsamości a ulegnie ustalonym przez ogół wzorcowi¹⁰³. Również szkoła stara się cenzurować dostępne idee kulturowe, przyzwalając na przyjęcie tylko tych, które uzna

za właściwe¹⁰⁴. Największy problem tkwi w tym, iż młodzież nie zważając na ogólnie przyjęte wzory „dokładają słowa idola do swego światopoglądu”. Tu rodzi się konflikt pedagogiczny, gdyż dorośli chcąc chronić młode pokolenie negują idoli twierdząc, że kiedyś tak nie było¹⁰⁵. Nie do końca jest to jednak prawdą, gdyż postać idola istniała w świecie od zawsze. Zmieniły się tylko czasy, obecnie środki masowego przekazu odgrywają niesamowitą rolę nie zawsze pozytywną. Dlatego też bardzo ważna i trudna jest obecnie rola edukacji i wychowania. Jak wiemy, wychowanie jest to świadome oddziaływanie przez wychowawcę na wychowanka, mające na celu wytworzenie pewnej zmiany w jego osobowości. Zmiany te powinny obejmować zarówno stronę poznawczą jak i instrumentalną, a sam proces zachodzący między nimi jest uwarunkowany wieloma czynnikami. Bardzo ważne jest tutaj, by wychowawca potrafił towarzyszyć wychowankowi oraz wspierać go w analizie wartości prezentowanych przez idoli.

Okres idoli – czy to już przeszłość?

Maria Ossowska twierdzi, iż nie można przeniknąć jakiejś kultury nie znając wzorów leżących u podstaw jej zabiegów wychowawczych¹⁰⁶. Analizując zmiany kulturowe ujęte

---

¹⁰³ Ch. Taylor, *Źródła współczesnej tożsamości*, w: *Tożsamość w czasach zmiany. Rozmowy w Castel Gandolfo*, przygotował i wstępem opatrzył K. Michalski, Znak, Kraków 1995, s. 12-13.

¹⁰⁴ G. Mathews, *Supermarket kultury. Kultura globalna a tożsamość jednostki*, przeł. E. Klekot, PIW, Warszawa 2005, s.44.

¹⁰⁵ L. Kołakowski, *Cywilizacja na ławie oskarżonych*, wybór P. Kłoczowski, Res Publica, Warszawa 1990, s. 196.

¹⁰⁶ M. Ossowska, *Ethos rycerski i jego odmiany*, PWN, Warszawa 2000, s. 15 oraz 20.

w literaturze przedmiotu a także w otaczającej nas rzeczywistości można stwierdzić, iż zjawisko idoli trwale funkcjonuje w świecie, tak w przeszłości jak i współcześnie, i nie może być mowy o jego upadku. Dwaj autorzy Alvin Toffler i Erich Fromm zgodnie uważają, iż zjawisko idola, bądź subkultur nie jest sprawą przeszłości, czy też religii, jednak różni się ono sporo od sytuacji, która miała miejsce w przeszłości, inaczej jest też współcześnie oceniana. W dużej mierze jest to uzależnione od kultury a także środowiska społecznego. Różnice te nasilają się wówczas, gdy idol ma posłużyć jako konsumpcyjna atrakcja przynosząca opłacalne zyski¹⁰⁷. Jest to pewnego rodzaju manipulacja, którą tworzy zasada: „Kiedy chcemy uzyskać wiedzę na temat procesów psychologicznych klienta, nasze osiągnięcia stają się bogatsze i bardziej praktyczne, gdy udaje nam się zrozumieć kulturowe i neurologiczne pochodzenie tych procesów”¹⁰⁸. Współcześnie idol bardzo często tworzony jest w celach tylko i wyłącznie marketingowych.

Subkultury, współczesne pragnienie idola

Współczesna kultura jest bardzo zróżnicowana, charakteryzuje się różnymi wartościami często negującymi się nawzajem¹⁰⁹. Wszystko to stwarza zagrożenie dezintegracji grupy oraz zagubienia jednostki ludzkiej. W takich warunkach rozpadowi ulec może bardzo łatwo tożsamość osobowa¹¹⁰. Jednostki charakteryzujące się brakiem trwałej tożsamości uczuciowo identyfikują się z innymi ludźmi (idolami), by w ten sposób nawiązać jakiś rodzaj więzi. Wynika to często stąd, iż młodzi ludzie nie znajdując w swoich domach poczucia bezpieczeństwa i zaufania, ślepo próbują to znaleźć w lansowanych przez media idolach. Idol zawsze przedstawiany jest w kolorowym świetle, natomiast życie codzienne w rodzinach nie zawsze jest kolorowe. To, czego nie może młodemu człowiekowi zapewnić rodzina, czy szkoła pozornie daje idol. Jest to jednak złudne myślenie, gdyż rzeczywistość jest zupełnie inna.

Rodzą się przez to subkultury wyznaczające wartości dla poszczególnych jednostek a także promujące nowe formy spędzania czasu wolnego. Termin subkultura oznacza bycie zależnym od kogoś, podporządkowanym komuś lub czemuś. Drugi człon tego słowa oznacza cześć religijną oddawaną bóstwu czy rzeczy, tak więc jest to ubóstwianie, uwielbianie kogoś

---

¹⁰⁷ M. Lindstrom, Dziecko reklamy, przeł. A. M. Kawalec, Świat Książki, Warszawa 2005, s. 154.

¹⁰⁸ G. Zaltman, Jak myślą klienci. Podróż w głąb umysłu rynku, przeł. K. Chmiel, Forum, Warszawa 2003, s. 30.

¹⁰⁹ W. J. Burszta, Antropologia kultury:tematy, teorie, interpretacje, Zysk i S-ka, Poznań 1998, s. 99.

¹¹⁰ D. Wolska, M. Brocki, Clifford Geertz – lokalna lektura,UJ, Kraków 2005, s.19.

lub czegoś¹¹¹. Subkultury poprzez wymyślanie nowych form spędzania czasu wolnego stopniowo rozpadną się na subkultury, zaspokajające pragnienia fanów. Zagubienie a także kryzys poczucia własnego ja współczesnego człowieka, bombardowanego ze wszystkich stron a szczególnie poprzez środki masowego przekazu różnymi hasłami, sloganami a przede wszystkim stylami życia sprawia, iż człowiek, szczególnie młody łatwo ulega manipulacji subkultur.

Jak zauważa Toffler: „Ze wszystkich stron słyszymy nawoływania i właściwie nie bardzo wiemy, w którą zwrócić się stronę, wszędzie bowiem głoszone są racje ostateczne, przy tym jedna przeczy drugiej¹¹². Takie zagubienie skłania młodych do poszukiwania takiego modelu życia, który będzie im najbardziej odpowiadał. Nadmiar „wartości” prezentowanych we współczesnym świecie zmusza młodzież do ciągłego wyboru a także częstej zmiany stylu życia. Narzucanie coraz to nowych form budzi niepokój oraz wpędza w różnego rodzaju stany psychiczne, których nie sposób znieść. Wywołuje to potrzebę poszukiwania czegoś nowego, w związku z tym z łatwością przyjmowany jest wtedy inny styl¹¹³ Współczesne tempo życia skłania nastolatków do przyjmowania coraz to nowych form postępowania. Młody człowiek nastawiony jest na ciągłe zmiany i nowości. Nie lubi trwać w tym samym przez dłuższy czas.

Gotowość do szybkiej zmiany tożsamości na każde zawołanie to najbardziej poszukiwany walor współczesnych nastolatków. Szybkie tempo przechodzenia z jednego stylu do innego sprawia, iż zaangażowanie jednostki w dane subkultury jest powierzchowne, grozi to jednak popadnięciu w obłęd spowodowany nadmiarem stylów. „Mnożąca się liczba stylów zagraża naszej zdolności do utrzymania więzi z naszym własnym ja, a chodzi tu o wewnętrzną integrację osobowości jednostki”¹¹⁴.

Jak pisze Fromm potrzeba „idoli jest wciąż aktualna, w przeciwnym razie nie umielibyśmy zrozumieć zjawisk kulturowo – społecznych jak i psychologicznych”¹¹⁵. „Im bardziej człowiek czuje się zdezorientowany we współczesnym świecie, tym bardziej potrzebuje idoli, na których mógłby się oprzeć i którzy wrócą mu jego poczucie

---

¹¹¹ W. Kopaliński, słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych, WP, Warszawa 1983, s. 237 i 402.

¹¹² E. Davis, *Tech Gnoza. Mit, magia + mistycyzm w wieku informacji*, przeł. J. Kieruj, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2002, s. 228.

¹¹³ A. Toffler, *dz. cyt.*, s. 305.

¹¹⁴ Z. Bauman, K. Tester, *O pożytkach z wątpliwości. Rozmowy z Zygmuntem Baumanem*, przeł. E. Krasieńska, Sic!, Warszawa 2003, s. 153-154.

¹¹⁵ E. Fromm, *Rewizja psychoanalizy*, przedm. R. Funk, przeł. R. Saciuk, PWN, Warszawa – Wrocław 1998, s. 45.

bezpieczeństwa”¹¹⁶. Idol to postać, na którą jednostka przeniosła całą swoją siłę i moc. Gdy wzrasta pozycja idola, niknie indywidualność jednostki. W takiej sytuacji idol przerasta człowieka, czyniąc go wtedy własnym więźniem¹¹⁷. Choć potrzeba idola jest ogólnie powszechna, istnieją jednostki wolne od tego typu uległości. Przyczyną potrzeby posiadania idola można dopatrywać się w psychologicznej strukturze jednostki, bądź też zewnętrznych warunkach życia. U niektórych osób potrzeba ta ujawnia się w traumatycznych okolicznościach, w wymiarze społecznym (kryzys ekonomiczny), czy też indywidualnym (choroba, śmierć kogoś bliskiego)¹¹⁸. Każdy człowiek, a szczególnie młody szuka „świata”, w którym będzie mógł się czuć dobrze. Taki dobry, bezpieczny świat prezentuje często idol w swoich utworach muzycznych. To pociąga młodzież, która ślepo wierzy w to, że jeśli utożsami się choć na chwilę ze swoim idolem, to ich życie zmieni się wtedy na lepsze.

Idol – produkt nastawiony na zysk

Współcześnie środki masowego przekazu za pośrednictwem rynku oferują różne formy tożsamości. Rozpowszechniona jest walka wytoczona wszelkiego rodzaju ograniczeniom. Czas idoli jest w naszym kraju w pełnym rozkwicie. Przyczyniło się do tego zniesienie cenzury, powstanie rynku kultury, oraz otwarcie granic, co pozwoliło na swobodny przepływ informacji stwarzając w ten sposób warunki do rozwoju struktur zajmujących się produkcją i dystrybucją czasopism, płyt, kaset, filmów widowisk i innych form należących do tzw., kultury popularnej¹¹⁹. To właśnie kultura popularna nie tylko tworzy młode pokolenie, ale przede wszystkim prezentuje tożsamość, wzory sukcesów, ról społecznych oraz stylów życia¹²⁰. Prasa kreuje przeciętne osoby na idoli, tworząc na łamach swoich pism miejsce na korespondencję, tworząc w ten sposób fankluby. O ile jeszcze do niedawna zażyłość fanów z idolami była nieodwzajemniona, o tyle obecnie w dobie internetu działa to w obydwie strony. Jest to bardzo dobra okazja marketingowa dla producentów. Współcześni obywatele, zwłaszcza młodzież kształtowani są w ten sposób by podporządkować ich przede wszystkim roli konsumenta¹²¹. Stąd też duże uzależnienie

---

¹¹⁶ Tenże, *O sztuce istnienia*, przeł. R. Saciuk, PWN, Warszawa – Wrocław 1997, s. 51.

¹¹⁷ *Tamże*, s. 44.

¹¹⁸ *Tamże*, s. 45-46

¹¹⁹ A. Jawłowska, *Kultura popularna – nowe formy starego zjawiska*, [w:] *Kultura polska w dekadzie przemian*, pod red. T. Kostyrko, M. Czerwiński, Instytut Kultury, Warszawa 1999.

¹²⁰ A. Jawłowska, *dz. cyt.*, s. 123.

¹²¹ Z. Bauman, *Globalizacja: i co z tego dla ludzi wynika*, PIW, Warszawa 2000, s. 94.

ludzkości od nowości, tyle że to co nowe bardzo szybko zostaje zastąpione czymś nowszym, a człowiek zaprogramowany jest na pochłanianie tego co nowe. Postać idola jest bardzo dobrze przemyślana i dopracowana, by każdy szczegół przyniósł zyski przedsiębiorcom. Podobnie też wszystkie wywiady a nawet mimika twarzy mają zadziałać na odbiorców pobudzając ich wyobraźnię¹²². Menedżerowie zajmujący się kreowaniem wizerunku idola dokładają wszelkich starań, by wykreować taką postać, która skutecznie uwiedzie fanów a nawet „ukradnie ludzką duszę”. Wykreowanie idola, znaku firmowego, gwiazdy, postaci z kreskówek czy tytułu książkowego wiąże się z dużymi finansowymi korzyściami. Jest to najlepszy sposób na wejście na rynek i zawładnięcie nim, choćby na krótki okres, dopóki ktoś inny nie stanie na szczycie. Bardzo często dziennikarze lub ich zwierzchnicy decydują o tym, kto ma wygłaszać opinię na dany temat. Telewidz ocenia osobę występującą w telewizji w kategoriach osobowościowych, nic natomiast nie wie o jej poglądach czy racjach. Odbiera bowiem przede wszystkim sposób prezentacji - formę, a nie treść przekazu. Idol jest źródłem wiedzy potocznej, która kształtuje działania człowieka i jego stosunek do rzeczywistości.

Wzór idola w życiu fana

Wzorce osobowe, takie jak rodzina, czy szkoła, które są autorytetami dla dzieci w wieku dojrzewania całkowicie upadają. To, co dotychczas było wiarygodne i wartościowe, nagle staje się zupełnie nieistotne. Dorastający człowiek zaczyna wypierać dotychczasowy świat wartości, by na to miejsce stworzyć swój nowy, jak mu się wydaje lepszy świat. Oczywiście nieocenionym źródłem wiedzy na temat tego lepszego świata jest idol. Bardzo dużą rolę w tym miejscu odgrywają środki masowego przekazu. Reklama produktu dla młodzieży zawiera w sobie elementy kultury, z którą ten człowiek się utożsamia. Jak mówią przedstawiciele firm sprzedających produkty dla nastolatków, hip hop to „żyła złota”. Młodzież dokłada słowa idola do swego światopoglądu. Nikt z najbliższego otoczenia (rodzic, nauczyciel, ksiądz) nie jest dla nich tak wiarygodny, jak idol. To jego postać kształtuje ich myślenie, jego słowa stają się ich słowami. Dlatego też wielkie koncerty wykorzystują uległość i naiwność młodzieży, by w ten sposób wmówić młodemu pokoleniu

---

¹²² M. Lindstrom, *dz. cyt.*, s. 159

to w co chcą, by uwierzyli. W słowach idola zawarta jest moc, która przewyższa relację większości dzieci z rodzicami szczególnie w wieku dojrzewania.

Filozof Jean – Luc Marion dowodzi, iż: „Nie jest ważne, czym materialnie jest idol, ale to, że on, wysycając całkowicie spojrzenie, pokazuje nam jego obszar i zakres”¹²³. Bywa tak, iż fani uznają za wyznacznik swojego życia to, co prezentuje idol bez podejmowania jakiegokolwiek analizy, czy jest to dobre, czy złe.

Zarzuty pod adresem idola

Fani w swoim życiu kierują się w większym, bądź też mniejszym stopniu wartościami, jakie prezentuje idol. Wartości wyznawane przez ludzi kształtują się nie tylko w domu rodzinnym ale również przez społeczeństwo, czy kulturę¹²⁴. W tym też miejscu dużą rolę odgrywa pozycja idola, niejednokrotnie negatywnie oceniana przez systemy edukacyjne. Nie budzi to większego zdziwienia, jeśli analizie poddamy postępowanie fanów, którzy często „gotowi są na wszystko” dla swoich idoli. Wiele czasopism plotkarskich zachęca czytelników do nadsyłania korespondencji poświęconej jej idolom, organizując przy tym różne konkursy. Jest to nic innego jak „nakręcanie interesu” poprzez zachęcanie czytelników do kupowania coraz to innych rzeczy mających związek z ich idolami. W tej sytuacji młody człowiek poświęca wszystko, by zdobyć jak najwięcej informacji o swoim idolu. Rodzice, pedagodzy nie są żadnym autorytetem, gdyż wszystko toczy się wokół idola. Osoba taka zatracą jakiegokolwiek zainteresowania, przekreśla swoje zdolności, by całkowicie oddać się swojemu obiektowi westchnień.

Współcześnie idol bardzo często nie jest już bohaterem, wystarczy tylko, że jest to znana osoba i bardzo szybko staje się uznana. Nikt nie zastanawia się, jakie wartości etyczne, przesłanie, czy misję niesie ta osoba. Idolami są bardzo często gwiazdy nie mające w gruncie rzeczy nic do powodzenia, a często bazujące na swojej cielesności i wizerunku zewnętrznym.¹²⁵ Współcześnie termin idol coraz częściej jest krytykowany, kojarzy się przede wszystkim z kimś, kto został podstępnie i niezasłużenie wykreowany ze względów

---

¹²³ J.-L. Marion, *Bóg bez bycia*, przeł. M. Frankiewicz, wprowadzenie K. Tarnowski, Znak, Kraków 1996, s. 29-31.

¹²⁴ S. M. Anderson, K. R. Berenson, *Spostrzeżenie, uczucia I pragnienia – rola poprzednich związków w obecnych relacjach interpersonalnych*, [w:] *Umysł społeczny. Poznawcze i motywacyjne aspekty zachowań interpersonalnych*, (red.) J. P. Forgas, K. D. Williams, L. Wheeler, przeł. A. Nowak, GWP, Gdańsk 2005, s. 238, 259

¹²⁵ Ch. Delson, *Esej o człowieku późnej nowoczesności*, przeł. M. Kowalska, Znak, Kraków 2003, s. 204

komercyjnych, wypierając w ten sposób bohaterów, którzy prezentowali pozytywne wzorce osobowe. Wpływ idola na kształtujące się młode pokolenie jest bardzo silny, tym bardziej przerażające jest to, kiedy nie prezentuje on żadnych pozytywnych wartości. Dlatego też idole wpływają na dojrzewające jednostki destabilizująco:

- „poprzez swój powierzchowny charakter, sprowadzający się tylko do wizerunku zewnętrznego, negowanie wartości przekazywanych przez osoby dorosłe;
- łatwość zmiany wizerunku, pogoń za modą, uległość opinii publicznej”¹²⁶.

W obecnych czasach wzrasta zapotrzebowanie na idoli. Mogą oni odgrywać dwojaką rolę w procesie odkrywania własnej tożsamości przez człowieka – pozytywną, bądź też negatywną¹²⁷. Bywają idole, na krótko, nie zostawiając w młodym człowieku żadnego śladu, są też tacy, którzy wyciskają piętno na młodym człowieku, niestety nie zawsze pozytywne.

Ludzie wykorzystują idoli do budowania własnej tożsamości na trzy sposoby:

- 1) Wzmacniające traktowanie osoby idola – wzmocnienie motywacji do osiągnięcia ról, umiejętności, postaw – są tu wzorem do naśladowania,
- 2) Używanie ich postaci do transcendencji – czerpanie wiedzy jak być, jak wykorzystywać swoją osobowość,
- 3) Poddawanie się uwodzeniu – przekonanie, iż umiejętności i działania idola pozwalają wykraczać poza normy społeczne.

Nie można jednoznacznie stwierdzić, iż idole zawsze wpływają destabilizująco młodego pokolenia. Podobnie, jak też nie można powiedzieć iż naśladowanie idola z pewnością doprowadzi nas do „łez”¹²⁸. Istnieje wiele pozytywnych idoli, z których wiele dobrego czerpie młodzież. Najważniejsza jest w tym wszystkim dokładna analiza wartości prezentowanych przez idola, a także odpowiedni dystans do tej osoby.

Idol a pedagogika

„Jak powszechnie wiadomo wzory osobowe odgrywają podstawową rolę w kształtowaniu się osobowości młodego człowieka a także jego funkcjonowaniu. Jest to duże wyzwanie dla współczesnych pedagogów, którzy powinni poznać idoli młodzieży,

---

¹²⁶ K. Joniec-Bubula, *dz. cyt.*, s. 208

¹²⁷ J. Bruner, *Mit a tożsamość*, *dz. cyt.*, s. 65

¹²⁸ W. Eichelberg w rozmowie z R. Arendt-Dziurdzikowską, *Jesteśmy skazani na idola*, „Zwierciadło” 2003, nr 3.

by poprzez rozmowę na te tematy pomóc im zrozumieć prezentowany przez idoli świat”¹²⁹. Rozwiązaniem nie jest krytyka i negacja zainteresowań i pasji młodzieży, lecz umiejętne nakierowanie ich, by potrafili rzetelnie ocenić wartości prezentowane przez idoli. W miejsce dawnych bohaterów pojawił się współczesny idol. Pozycja bohatera bardzo ciężko wypracowana, zastępowana jest rozgłosem i popularnością idola. Warto wspierać młodzież w poszukiwaniu pozytywnych wartości przybliżając im postacie dawnych bohaterów. Można również pomóc im wybrać tak od idola jak i bohatera pozytywne wartości i wspierać we wdrażaniu ich w codzienne życie. Trzeba tylko odpowiednio ukierunkować ich myślenie a młodzież dokona analizy w jakim stopniu to, co prezentuje sobą idol jest warte naśladowania. Warto zestawić postać bohatera – ideału z idolem, by młodzi sami mogli doświadczyć, na czym polega różnica pomiędzy tymi postaciami. Warto w tym miejscu dodać, iż wskazane było by pedagogzy nakierowali młodzież do zastanowienia się nad tym, co dobrego w ich życiu zrobił idol, jaki miał on wpływ, jeśli w ogóle, na ich rozwój i postępowanie. Kolejnym ważnym zadaniem jest wdrażanie młodzieży, by potrafiła w stosunku do osoby idola nabrać trochę dystansu, by na spokojnie ocenić i przeanalizować postępowanie idola¹³⁰. Współczesny świat prezentujący bogatą, coraz większą i coraz bardziej różnorodną ofertę idoli tym bardziej skłania młodego człowieka do zastanowienia się i nabrania dystansu do tego, co nas otacza. I w tym właśnie tkwi cała sztuka uczenia się od idola, by robić to z pełną świadomością i z dystansem.

Zakończenie

Idol jest rodzajem namiastki autorytetu prezentującego wzory życia i zachowań danego człowieka. Kreowanie współczesnych idoli, jest dziełem wąskiej elity dysponującej mediami. Bez ich pomocy nie da się „zaistnieć” w opinii publicznej. Kreowany przez media wzorzec narzuca pewną hierarchię wartości, zmienia również kryteria prawdy. Pozycja idola oparta jest na fascynacji, dotyczy nie tyle osoby, co jej pozycji, nie uznaje wysiłku i poświęcenia dla osiągnięcia sukcesu. Idol chcąc zdobyć publiczność próbuje ją uwieść poprzez bazowanie na ludzkich uczuciach czy też oryginalny styl życia.

---

¹²⁹ W. Godzic, *Telewizja i jej gatunki po „Wielkim Bracie”*, Kraków: Studium Dziennikarskie Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 2004, s.156.

¹³⁰ M. Hopfinger, *Kultura audiowizualna u progu XXI wieku*, IBL, Warszawa 1997, s. 150-151.

Świat kreowany przez idola nie wymaga niczego od fanów. Prowadzi raczej do psychicznego osłabienia młodego pokolenia, łatwego ulegania wpływom, nikłej stabilności psychicznej, upadku zasad moralnych. Fani oczekują od swoich idoli tego, by oderwali ich od codzienności zabierając w świat fantazji. Współcześnie najbardziej pociągająca dla młodych jest atrakcyjność fizyczna. Wygląd zewnętrzny jest najważniejszy, nie liczą się wszystkie pozostałe cechy. Wizerunek idola powstaje najczęściej z przekształcenia wszystkich treści jego przeżyć i doznań w „towa”, upublicznienie go, zareklamowanie i sprzedaż. Idol sprzedaje swą intymność staje się własnością całej społeczności. Jego życie staje się życiem publicznym na własne życzenie a przede wszystkim realizując oczekiwania fanów. Obnażenie się z najbardziej osobistych spraw daje gwarancję na większą sławę i rozgłos a co za tym idzie na lepsze dochody. Młodzież żyje chwilą obecną. Popularność idola, to zjawisko chwilowe, bardzo szybko zmieniają się upodobania publiczności, stąd też wiele starań idoli, by jak najdłużej pozostać na szczycie.

Wychowanie wymaga pracy, by uczynić z młodzieży ludzi potrafiących w mądry sposób wybierać spośród tego, co oferuje im współczesny świat. Trzeba wdrażać młodzież by poddawała dokładnej analizie wartości prezentowane przez idoli a nie tylko na ślepo ich naśladowała.

Bibliografia

Anderson S. M., Berenson K.R., *Spostrzeganie, uczucia I pragnienia – rola poprzednich związków w obecnych relacjach interpersonalnych*, [w:] *Umysł społeczny. Poznawcze i motywacyjne aspekty zachowań interpersonalnych*, (red.) Forgas J. P., Williams K. D., Wheeler L., przeł. Nowak A., GWP, Gdańsk 2005.

Bauman Z., *Globalizacja: i co z tego dla ludzi wynika*, PIW, Warszawa 2000.

Bauman Z., Tester K., *O pożytkach z wątpliwości. Rozmowy z Zygmuntem Baumanem*, przeł. Krasieńska E., Sic!, Warszawa 2003.

Bruner J., *Mit a tożsamość*, Warszawa, 1971.

Burszta W. J., *Antropologia kultury:tematy, teorie, interpretacje*, Zysk i S-ka, Poznań 1998.

Davis E., *TechGnoza. Mit, magia + mistycyzm w wieku informacji*, przeł. Kieruj J., Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2002.

Delson Ch., *Esej o człowieku późnej nowoczesności*, przeł. Kowalska M., Znak, Kraków 2003.

Eichelberg W., w rozmowie z Arendt-Dziurdzikowską R., *Jesteśmy skazani na idola*, „Zwierciadło” 2003, nr 3.

Fromm E., *Rewizja psychoanalizy*, przedm. Funk R., przeł. Saciuk R., PWN, Warszawa – Wrocław 1998.

Godziec W., *Telewizja i jej gatunki po „Wielkim Bracie”*, Kraków: Studium Dziennikarskie Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 2004.

Hopfinger M., *Kultura audiowizualna u progu XXI wieku*, IBL, Warszawa 1997.

Jawłowska A., *Kultura popularna – nowe formy starego zjawiska*, [w:] *Kultura polska w dekadzie przemian*, (red.) Kostyrko T., Czerwiński M., Instytut Kultury, Warszawa 1999.

Kołąkowski L., *Cywilizacja na ławie oskarżonych*, wybór Kłoczowski P., Res Publica, Warszawa 1990.

Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, WP, Warszawa 1983.

Lindstrom M., *Dziecko reklamy*, przeł. Kawalec A. M., Świat Książki, Warszawa 2005.

Marion J.-L., *Bóg bez bycia*, przeł. Frankiewicz M., wprowadzenie Tarnowski K., Znak, Kraków 1996.

Mathews G., *Supermarket kultury. Kultura globalna a tożsamość jednostki*, przeł. Klekot E., PIW, Warszawa 2005.

Ossowska M., *Ethos rycerski i jego odmiany*, PWN, Warszawa 2000.

Taylor Ch., *Źródła współczesnej tożsamości*, w: *Tożsamość w czasach zmiany. Rozmowy w Castel Gandolfo*, przygotował i wstępem opatrzył Michalski K., Znak, Kraków 1995.

Wolska D., Brocki M., *Clifford Geertz – lokalna lektura*, UJ, Kraków 2005.

Zaltman G., *Jak myślą klienci. Podróż w głąb umysłu rynku*, przeł. Chmiel K., Forum, Warszawa 2003.

CZEŚĆ TRZECIA

Varia

Przyczyny osobowościowe i środowiskowe uzależnienia od narkotyków

Abstract: Personality and environmental causes of drug addiction.

In this article author presents the story about drugs phenomenon. Shows the causes of personality, social and family addiction. Indicates that the environment which we live, peer group is one of the factors which affect the initiation of the drug using.

Key-words: drug, causes of personality

Słowa kluczowe: narkotyki, przyczyny osobowościowe

Wprowadzenie

Każdy człowiek to osobowość, odrębna jednostka o skomplikowanym układzie cech psychicznych i fizycznych, które czynią nas tak różnymi od siebie. Przeprowadzone badania wskazują, że niektóre z cech pogranicza normy i patologii mogą wprost lub pośrednio prowadzić do narkomanii. „Takimi znaczącymi sygnałami zauważanymi już we wczesnym dzieciństwie są objawy lęku, strachu, poczucie osamotnienia, poczucie krzywdy, Wszystkie te objawy mogą się kumulować i nasilać w okresie dorastania, dojrzewania, kiedy młodym,

człowiekiem rządzą hormony. To wszystko może sprawić, że sięgnięcie po narkotyki będzie sposobem pozwalającym zredukować te wszystkie negatywne emocje i lęki”¹³¹.

Patologiczne cechy osobowości

Jedną z przyczyn sięgnięcia po narkotyki są patologiczne cechy osobowości. Osoby skłonne do uzależnień posiadają charakterystyczne cechy osobowości, takie jak zachowania i postawy aspołeczne. Osoby takie nie są zainteresowane wydarzeniami społeczno – kulturalnymi, nie wykazują chęci kontaktu z rówieśnikami, jak również tym co się dzieje w ich grupie rówieśniczej, społeczności szkolnej, itp. Takie patologiczne cechy mogą być już obserwowane jak pisze J. Gawlik we okresie dzieciństwa. Jednakże należy zwrócić uwagę, iż mogą się one nasilić w okresie dorastania. Objawiać się to może np. niechęcią do nauczycieli. To wszystko może spowodować brak stabilności emocjonalnej, agresję, a co za tym idzie może wytworzyć potrzebę ucieczki w świat narkotyków.

Narkoman to człowiek, który ma zaburzony wizerunek własnej osoby, to pesymista. I właśnie takie postrzeżenie świata przyczynia się niejednokrotnie do tego, że coraz młodsze osoby sięgają po narkotyki. Młodzi ludzie nie wierzą również we własne siły i możliwości. Takim osobom towarzyszy lęk wynikający z braku zaufania do samego siebie, osób najbliższych a także do posiadanych uzdolnień. Nie widzą perspektyw na przyszłość. Boją się samego siebie, codziennego życia i przyszłości, tego co będzie jutro.

I właśnie ten brak perspektywy w życiu to jedna z głównych determinant zjawiska narkomanii. Należy zwrócić uwagę, że wszelkiego rodzaju sytuacje konfliktowe pogłębiają tylko negatywne postawy wobec samego siebie. Cechuje to zaburzenia w kontaktach interpersonalnych oraz zaburzenia w postrzeganiu własnej osoby. Osoby takie mają niskie poczucie własnej wartości. To z kolei powoduje, że młodzież rezygnuje z walki o siebie. W ten oto sposób pogłębia się tylko niezadowolenie i wytwarza silne napięcie emocjonalne, które młodzież próbuje rozwiązać nie poprzez rozmowę, ale poprzez sięganie po środki odurzające.

---

¹³¹ J. Gawlik, *W poszukiwaniu lepszego świata. Problemy opiekuńczo wychowawcze*, 1996, nr 2.

Lękliwość i nieufność:

Kolejnymi cechami mającymi wpływ na to czy młody człowiek będzie posiłkował się narkotykami są lękliwość i nieufność. U większości osób uzależnionych od środków odurzających i substancji psychotropowych można obserwować wysoki poziom neurotyczności. Objawia się to poprzez brak zaufania, lęk, niepokój, niestabilność emocjonalna, napięcie wewnętrzne. Od tych wszystkich negatywnych emocji ma ich uwolnić narkotyk. To ma być furtka od otaczającego ich świata i wentyl dla frustracji i złych emocji. Niezdolność do wysiłku i brak umiejętności rozwiązywania problemów powodują uciekanie w uzależnienie”¹³².

Innym problemem narkomanów jest brak zainteresowania ze strony otoczenia. Brak okazywanego współczucia, akceptacji w wieku dorastania, powoduje napięcia i większą lękliwość. Może to wywoływać postawy agresywne oraz stany zwiększonej drażliwości. Osoby lękliwe zazwyczaj trzymają się na uboczu, nie uczestniczą w życiu swojej społeczności. Chcą być samowystarczalne a przyczyny swoich niepowodzeń życiowych najczęściej upatrują w innych osobach. Zazwyczaj to najbliższa rodzina jest postrzegana jako źródło wszelkie zła i porażek życiowych.

Należy pamiętać, że młodzież w okresie dorastania utrwala swoje cechy osobowościowe, kształtuje się struktura ich osobowości, szkielet charakteru danego człowieka. Cechy osobowościowe muszą być kompatybilne ze sobą. To wszystko musi być harmonijne i współgrać. Kiedy jeden z elementów wyłamuje się, powstaje zagrożenie, zmniejsza się zdolność do regulowania napięć psychicznych. Osoba, która ma zaburzoną tę równowagę jest bardziej podatna na uzależnienie, gorzej radzi sobie z czynnikami wywołującymi dyskomfort psychiczny, sytuacje trudne i konfliktowe mogą wyprowadzić ją ze stanu równowagi. U takiej osoby przywrócenie tej równowagi jest o wiele trudniejsze niż u osoby, która posiada zintegrowaną osobowość. Jednocześnie osoba taka potrzebuje jakiegoś sztucznego wentyla, przez który mogłaby odreagować niepowodzenia życiowe. Im głębsze są zaburzenia własnej osobowości, tym silniejsza jest potrzeba sięgnięcia po narkotyk.

---

¹³² Tamże s. 39

Utrata sensu życia

Kolejną cechą mającą wpływ na rosnące zjawisko narkomanii jest utrata przez młodych sensu życia. Kiedy młodemu człowiekowi wszystko przysłowiowo „wali się na głowę” szybko tracą oni poczucie własnej wartości i sens życia. Mówię tutaj o nieodwzajemnionej miłości, utraconej, miłości, niepowodzeniach w szkole. Wtedy trzeba sięgnąć po coś, co choć na chwilę pomoże zapomnieć o problemach otaczającego nas świata, coś co pomoże się odprężyć, odzyskać dobry humor. Niejednokrotnie taki środek jest traktowany jako substytut. A od tego tylko krok do nałogu. Młodzież częstokroć patrzy na świat przez różowe okulary. Potem okazuje się, że nie są w stanie poradzić sobie z emocjami, które nimi targają bez pomocy narkotyku. Brak poczucia sensu życia, zrozumienia dla osób najbliższych, brak celu w życiu, brak woli – to kolejne determinanty przedmiotowego zagrożenia nałogu.

Niejednokrotnie narkoman to człowiek, który wykazuje pozytywne cechy i wartości, ale brak woli walki o siebie, o swoje lepsze jutro o samorealizację spowodowały, że młody człowiek sięgnął po narkotyki. U młodzieży skłonnej do uzależnień nie tylko od środków odurzających możemy zaobserwować właśnie taką rezygnację apatię, poczucie pustki i zagubienia. Młodzi niejednokrotnie nie potrafią się odnaleźć w otaczającej ich rzeczywistości. Problemy ich przerastają i uważają swoje życie za przegrane, egzystencję za bezcelową. I właśnie w tę lukę wpasowują się narkotyki jako iluzoryczna nadzieja na lepsze jutro.

Należy tu jednak zauważyć, że młodzież w swojej hierarchii wartości często jako najważniejszą wartość postrzega luz, zabawę, wolność seksualną, brak zobowiązań, beztroskę. To również sprzyja zjawisku narkomanii, pomaga tworzyć klimat uzależnienia. Młodzi ludzie gubią się w otaczającym ich świecie i niejednokrotnie odczuwają pustkę emocjonalną i egzystencjonalną.

Zagrożenia cywilizacyjno – ekologiczne

„W tym miejscu należy również wspomnieć o zagrożeniach cywilizacyjno – ekologicznych jakie stoją przed człowiekiem. Rozwijający się przemysł jest głównym truciелеm środowiska w którym żyjemy. Ingerencja człowieka w przyrodę poprzez nadmierne wydobycie ropy naftowej czy gazu, eksploatacja złóż węglowych może

doprowadzić do katastrofy ekologicznej w niewyobrażalnych rozmiarach”¹³³. Ponadto proces industrializacji wiąże się nieodzownie ze wzrostem zanieczyszczeń... gleba, powietrze, woda, dziura ozonowa, efekt cieplarniany z jednej strony ułatwia człowiekowi codzienne funkcjonowanie, dostarcza pożywienie, ułatwia poruszanie się, daje możliwość korzystania ze specjalistycznego sprzętu elektronicznego, a z drugiej bezpośrednio wpływa na pogorszenie warunków życia właśnie poprzez powodowanie wyżej wspomnianych zanieczyszczeń. To wszystko nie pozostaje bez wpływu na rozwój dzieci i młodzieży. „Młode pokolenie staje wobec realnego zagrożenia biosferycznego w sytuacji drastycznego zachwiania bilansu tlenowego i innych pierwiastków dla życia i rozwoju człowieka”¹³⁴.

Od najmłodszych lat człowiek nie do końca ma możliwość pokierowania swoim życiem tak jakby tego chciał, realizowania własnego modelu życia. „Zależy to oczywiście od środowiska w którym żyjemy i dorastamy, od rodziny, od przyjętych przez nas norm i wartości. W procesie rozwoju dziecko napotyka ograniczenia które mogą powodować, że dziecko czuje się ograniczone”¹³⁵. Chciałabym tutaj też zwrócić uwagę na to, że dzisiejsza młodzież ma szersze spectrum do podejmowania decyzji niż ich rodzice czy dziadkowie. Niejednokrotnie są to decyzje, które mają bardzo poważne konsekwencje. Dawniej decyzję na temat używania narkotyków ludzie podejmowali mając piętnaście, osiemnaście lat. Dzisiaj takie decyzje podejmuje dziecko w wieku dziesięciu, jedenastu lat.

Środowisko rodzinne

Jedną z przyczyn zjawiska narkomanii są zagrożenia tkwiące w środowisku rodzinnym. „Nieprawidłowo funkcjonująca rodzina w której rodzice nie wypełniają swoich obowiązków, nie dostarczają potomkowi prawidłowych wzorców do naśladowania, nie zapewniają możliwości prawidłowego rozwoju emocjonalnego”¹³⁶ to potencjalne zagrożenie dla młodego człowieka. Kiedy rodzina funkcjonuje nieprawidłowo, jest mówiąc potocznie patologiczna, dzieci najczęściej są niedojrzałe emocjonalnie. Szukają wtedy wzorców na zewnątrz np. w grupie rówieśniczej. Poszukują akceptacji, oparcia i zrozumienia, nawet w tych złych działaniach, takich jak przyjmowanie narkotyków. Dzieci mają to do siebie,

---

¹³³ C. Cekiera. „Psychoprofilaktyka uzależnień oraz terapia i resocjalizacja osób uzależnionych.” str. 25

¹³⁴ J. Aleksandrowicz H. Duda „U progu medycyny jutra”. Warszawa 1988. str. 77

¹³⁵ C. Cekiera, *Psychoprofilaktyka uzależnień oraz terapia i resocjalizacja osób uzależnionych*, Lublin 1993, str.28.

¹³⁶ M. Moneta Malewska, *Narkotyki w szkole i w domu. Zagrożenie*, Warszawa 2001, str. 20.

że poszukują wzorców do naśladowania. Są ciekawe świata, chcą poznać coś nowego. W prawidłowo funkcjonującej rodzinie rodzic wytłumaczy, że narkotyki są złe i ciekawość dziecka zostanie zaspokojona. Przy negatywnych wzorcach ciekawość ta może okazać się zgubna. „Istnieje również teoria genetycznego uwarunkowania skłonności do uzależnienia. Człowiek rodzi się z pewną skazą i jeśli zetknie się z narkotykiem, czy też innym środkiem uzależniającym, uzależnienie na pewno wystąpi”¹³⁷. „Ponadto industrializacja i urbanizacja wpływa na niestabilność rodziny, zanikanie wpływu rodziców na dzieci oraz brak skutecznych form kontroli nad nimi”¹³⁸. Dawniej rodzina była oparta na patriarchalnym systemie władzy, gdzie ojciec był głową rodziny, odgrywał dominującą rolę. Rodzina wtedy była trwała. Najczęściej domy były wielopokoleniowe ich mieszkańców łączyły silne więzi emocjonalne. „Rodzice a w szczególności ojciec był autorytetem, który jednocześnie był jedynym żywicielem rodziny, zapewniał jej byt materialny ale dbał również o potrzeby duchowe. Matka w takiej rodzinie zajmowała się wychowywaniem dzieci, nie pracowała zawodowo, opiekowała się dziećmi, dbała o nie. Była stróżem ogniska domowego. I takiej rodzinie nie brakowało niczego, była niezależna materialnie. Celebrowano wspólne posiłki przy stole, przestrzegano tradycji. Stół był niejako centralnym miejscem w domu, przy którym, omawiano wszystkie sprawy”¹³⁹.

A dzisiaj? Jak wygląda współczesna rodzina? Najczęściej oboje rodzice pracują zawodowo. W pogoni za pieniądzem, karierą... bo trzeba kredyt spłacić oddalają się od siebie. Nie ma tej więzi emocjonalnej pomiędzy rodzicami i dziećmi jak w rodzinach w których myśmy się wychowywali. Dzisiejsza rodzina jest nietrwała. Bo mało to rozwodów? A dzieci wychowuje „Uniwersytet Uliczny”. Dom traktowany jest jak hotel, do którego można wpaść na chwilę, przebrać się, zjeść coś (aczkolwiek niekoniecznie bo przecież można zjeść coś na mieście) i przespać się. Rodzice tracą autorytet u swoich dzieci a te z kolei izolują się od nich. To powoduje, że więzi rodzinne się rozluźniają, członkowie rodziny się kłóć. Dzieci już nie przychodzą ze swoimi problemami do rodziców, nie ma podejmowania prób wspólnego ich rozwiązywania. Najczęściej dzieci zamykają się w swoich pokojach. Tam jest wirtualny świat Internetu i gier komputerowych. Zanika celebrowanie wspólnych

---

¹³⁷ Tamże, str. 20.

¹³⁸ A. Markiewicz, *Środki odurzające a młodzież*, Warszawa 1997, str. 70.

¹³⁹ C. Cekiera, *Psychoprofilaktyka uzależnień oraz terapia i resocjalizacja osób uzależnionych*, Lublin 1993, str. 32.

posiłków, rozmowy, wyjazdy do rodziny. Często rodzice przenoszą do domu swoje problemy w pracy, a swoją złość i niezadowolenie usiłują odreagować na dzieciach. To również powoduje osłabienie wzajemnych więzi. W tej sytuacji dziecko szuka wzorców do naśladowania w innym miejscu wśród kolegów. Bo tam jest akceptowane. Kontakty w rodzinie stają się powierzchowne, rozwody popularne podobnie jak życie dla przyjemności. A gdy do tego dochodzą nałogi rodziców? Alkoholizm? Nie można nie wspomnieć o zmorze współczesności czyli o bezrobociu jednego lub obojga rodziców. Wynikający z tego brak środków na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, długi finansowe również z znacznej mierze osłabiają więzy rodzinne. Gdybym miała wyliczyć podstawowe determinanty zagrożeń w środowisku rodzinnym to wskazałabym następująco:

- Alkoholizm jednego lub obojga rodziców.
- Bezrobocie.
- Rozwody.
- Zaangażowanie w pracę zawodową.
- Brak autorytetu.

Środowisko szkolne

Poza zagrożeniami wynikającymi ze środowiska rodzinnego istnieją jeszcze te w środowisku szkolnym. Dzisiaj uczeń nie jest nastawiony na zdobywanie wiedzy. Jego plan minimum to przejście z klasy do klasy. Po co się wysilać? A nauczyciele? Czy są również wychowawcami i aktywnie uczestniczą w kształtowaniu charakteru młodego człowieka? Czy może tylko realizują program nauczania narzucony im przez Ministerstwo.

Najczęstszą przyczyną, kiedy uczeń sięga po narkotyki w oparciu o środowisko szkolne są problemy z nauką. Samo pójście do szkoły czy też zmiana systemu nauczania, przejście z klasy III do IV jest to sytuacja stresogenna i ma ogromny wpływ na przebieg nauki. Jeśli dziecko nie zaakceptuje zmian (a od tego żeby pomóc zrozumieć są rodzice i nauczyciele) może mieć problemy w nauce. Nowe środowisko uczniowskie, oderwanie od rodziców jest również dla dziesięciolatka sytuacją stresującą. Utrudnia to proces socjalizacji a dziecko może czuć się wyalienowane. Ponadto mogą pojawić się pierwsze konflikty w szkole, agresywni koledzy itp. Te wszystkie sytuacje a do tego nadmiar obowiązków szkolnych może spowodować zaburzenia emocjonalne u dziecka. W starszych klasach można zaobserwować że rodzice i nauczyciele tracą autorytet. To koledzy i grupa

rówieśnicza są na pierwszym miejscu. Jedną z przyczyn może być również przeładowanie klas i nadmierne obciążenie szkół. Uważam, że problem tkwi również w niskim poziomie wiedzy psychologiczno – pedagogicznej wśród nauczycieli i braku empatii. Wielokrotnie zdarza im się szablonowo oceniać uczniów.

„Muszę zwrócić uwagę, że pierwsze lata dziecka w szkole to naprawdę trudne doświadczenie. To istny poligon doświadczalny dla młodego pokolenia”¹⁴⁰, pole minowe. To czas wyborów. A weźmy do tego pod uwagę, że to również okres dojrzewania, gwałtownego rozwoju fizycznego i emocjonalnego, okres pierwszych zauroczeń, miłosnych niepowodzeń. Budzą się potrzeby związane z kontaktem z płcią przeciwną. I pojawia się największa zmora rodziców - bunt przeciwko ustalonym dotychczas normom, normom starszego pokolenia.

Wraz z upływem czasu życie coraz więcej wymaga od człowieka. Pojawia się konieczność przystosowania się po raz kolejny do nowych warunków. Trzeba prawidłowo funkcjonować w rodzinie i szkole. Ale jak to zrobić kiedy nauczyciel jawi nam się jako wróg? Jako ktoś, kto stoi po przeciwnej stronie barykady, kto nas nie rozumie i stawia tylko wymagania. Co robić w tej sytuacji? A może by tak uciec ze szkoły? A może by tak odstresować się zapalając trawkę?

Nauczyciele powinni być przygotowani na ten trudny okres. Oni również uczestniczą w procesie kształtowania osobowości każdego młodego człowieka, z którym mają kontakt. „To także cała gama ważnych kontaktów, które rozwijają i prowadzą dziecko do dorosłości. Nauczyciel jawi się jako osoba godna zaufania, sprawiedliwa, kompetentna, uczciwa w najszerszym słowa tego znaczeniu, pomocna w każdej sytuacji”¹⁴¹. Pamiętajmy, że młody człowiek jest doskonałym obserwatorem, bezlitosnym w wyszukiwaniu wad i słabych stron. W tej sytuacji do utraty autorytetu może dojść bardzo szybko. „Jeden bolesny zawód w kontakcie z cenionym nauczycielem może naznaczyć psychikę ucznia na całe życie”¹⁴². Szkoła to miejsce gdzie uczeń spędza jedną trzecią doby. To miejsce, w którym najczęściej dokonuje wyborów. Nikt z nas nie urodził się z umiejętnością dokonywania właściwych wyborów. Uczymy się ich na przestrzeni czasu i doskonalimy w ciągu całego życia. Im mniej wiedzy, samoświadomości, doświadczenia, im jaśniej i szerzej określony jest cel, tym wybór

---

¹⁴⁰ M. Moneta Malewska, *Narkotyki w szkole i w domu. Zagrożenie*, Warszawa 2001, str. 30.

¹⁴¹ Tamże str. 30

¹⁴² Tamże str. 31

jest trafniejszy. „Weźmy po uwagę to, że w wieku szkolnym dzieci nie posiadają umiejętności wybierania. Ich wybory są bardzo ważne, a skutki dalekosiężne. Nierzadko ważą one na całym życiu młodej osoby. Zestresowany, nie mający odpowiedniej wiedzy, nieakceptowany, nie mający szansy na sprawdzenie się uczeń – może dokonać niewłaściwego wyboru”¹⁴³.

„Należy tutaj wziąć również pod uwagę, że to nie tylko kontakty z nauczycielami mogą stanowić sytuację stresogenną dla ucznia. Stresujące mogą być również kontakty z rówieśnikami, konieczność poprawnego współżycia w grupie rówieśniczej. Nie mówię tu tylko o kolegach i koleżankach z tej samej klasy. Mówię również o tych młodszych i starszych. Nawiązują się przyjaźnie i antypatie. Młody człowiek chce być akceptowany w grupie. Dowiaduje się o swojej atrakcyjności towarzyskiej. Walczy o własne miejsce w społeczności uczniowskiej. Podpatruje starszych od siebie. Wykorzystuje swój intelekt, urok osobisty, siłę fizyczną, poczucie humoru lub bezradność i bezsilność”¹⁴⁴.

Grupa rówieśnicza

Jedną z przyczyn jaka istnieje przy podejmowaniu przez młodzież decyzji o sięgnięciu po narkotyki jest moda i obawa przed wypadnięciem z towarzystwa. Grupa rówieśnicza jest bardzo ważnym elementem w życiu każdego młodego człowieka. Każdy z nas czy to kiedy był w wieku szkolnym, czy również teraz chce być akceptowanym. Kiedy w społeczności w której funkcjonujemy ktoś zaczyna brać narkotyki, my również po nie sięgamy, ponieważ taka jest moda, to jest cool. Nie chcemy być odrzuceni. Nawet kiedy nie ma się ochoty na narkotyki, bierze się je i człowiek nawet nie wie, kiedy wpada w sidła uzależnienia.

Zdarza się również że dzieci sięgają po narkotyki, ponieważ jest im zbyt ciężko, stawia się im zbyt duże wymagania. Często jest tak, że rodzice swoje niespełnione aspiracje zawodowe przelewają na dzieci, nie licząc się z tym czego one pragną. Bądź też wręcz odwrotnie. Rodzice niczego nie wymagają od swoich dzieci i te nie wiedzą jaka drogą pójść. Takie dzieci nie wiedzą jak mają funkcjonować, są z siebie niezadowolone. Dzieci takie mają kłopoty z odnalezieniem się w rzeczywistości, nie wiedzą jak mają reagować. Jeśli młody człowiek ma problemy z przystosowaniem się do życia w szkolnej społeczności, jeśli nie znajduje zrozumienia ani wśród nauczycieli ani wśród rówieśników,

---

¹⁴³ Tamże str. 32

¹⁴⁴ Tamże str. 31

współuczniów, będzie go szukał gdzie indziej „...i będzie szukał tak długo, aż znajdzie. Może w grupie narkomanów, może wśród innej grupy społecznej”¹⁴⁵.

„Musimy wziąć pod uwagę fakt, iż nastolatek to istota niejednoznaczna. Niby już człowiek wchodzi w dorosłe życie, ale jednak mentalnie jeszcze dziecko. Dlatego też jest ten okres poszukiwań. Chce być akceptowane. Chce się dopasować nawet poprzez upodobnienie się do swoich rówieśników”¹⁴⁶.

Grupy rówieśnicze to środowisko obarczone pewnym ryzykiem. Jednakże jest to niekwestionowana cześć życia nastolatków. Niejednokrotnie stanowi dla niego oparcie. Tam właśnie znajdują odpowiedzi na nurtujące ich pytania na temat własnej osobowości, człowieczeństwa itp. Grupa rówieśnicza pomaga czuć się młodemu człowiekowi rozumianym. I tu dotykamy sedna sprawy. „AKCEPTACJA” Daje poczucie przynależności. Nastolatek jest świadomy, że nie jest sam. Może się identyfikować z daną grupą.

W takiej grupie nastolatek może tworzyć nowe role. Może grać od naukowca, poprzez rockmana do punka. Może próbować... nie tylko nowego sposobu ubierania się czy uczesania. Może próbować również różnych substancji jakie proponują członkowie danej grupy.

I tak z jednej strony grupy rówieśnicze pomagają przejść nastolatkowi trudny okres, wejść w świat dorosłych z drugiej zaś niosą ze sobą ryzyko. Same w sobie mogą stanowić zagrożenie dla młodego człowieka, źródło stresów i konfliktów. Każdy młody człowiek na pewnym etapie swojego życia próbuje odnaleźć własną tożsamość poza najbliższą rodziną. Tym samym ryzykuje odrzucenie przez grupę. Stara się odrzucić normy jakie panują w danej rodzinie. Chce być akceptowanym przez daną grupę i przestrzega normy w niej panujące ponieważ nie chce być wyśmiany. Pierwsza i podstawowa zasada brzmi „nie wolno się różnić od innych”.

Reasumując grupy rówieśnicze mogą działać konstruktywnie dla młodego człowieka, mogą mu pomóc w zrozumieniu świata i odnalezieniu własnego ja, swojej tożsamości społecznej, dają poczucie przynależności. Pomagają wejść młodemu człowiekowi w świat dorosłych. Stają się również polem do działania dla młodego człowieka.

Jest jednak również ciemna strona takich grup. Mogą działać destrukcyjnie. Członkowie takich grup nie mogą się odnaleźć w świecie dorosłych, są odrzucani, nieakceptowani. Zazwyczaj mają narastające konflikty w środowisku domowym i szkolnym.

---

¹⁴⁵ Tamże str. 31

¹⁴⁶ R. Maxwell, *Dzieci, alkohol, narkotyki. Przewodnik dla rodziców*, Gdańsk 1994, str. 29.

Mogą pojawić się również konflikty z prawem. Grupa taka zamiast pomóc nastolatкови łagodnie przejść przez okres dojrzewania, tylko utrudnia jego rozwój.

Bibliografia

Aleksandrowicz J. Duda H., *U progu medycyny jutra*, Warszawa 1988.

Cekiera C., *Psychoprofilaktyka uzależnień oraz terapia i resocjalizacja osób uzależnionych*, Lublin 1993.

Gawlik J., *W poszukiwaniu lepszego świata. Problemy opiekuńczo wychowawcze*, Warszawa 1996.

Moneta Malewska M., *Narkotyki w szkole i w domu. Zagrożenie*, Warszawa 2001.

Markiewicz A., *Środki odurzające a młodzież*, Warszawa 1997.

Maxwell R., *Dzieci, alkohol, narkotyki. Przewodnik dla rodziców*, Gdańsk 1994.

Centrum Współpracy Policyjnej i Celnej w Trstanie i jego rola w zakresie wymiany informacji pomiędzy Polską a Republiką Słowacji

Abstract:

Article brings subject related to the restructuring of the Border Guard of the Republic of Polish Center for Police and Customs in Triesten and its role in the exchange of information between the Slovak Republic and the Polish Republic. First of all, the authors figured the historical background associated with the creation and functioning of the Focal Point in Trieste, which in 2009 under interstate agreements, has been transformed into a Centre for Cooperation Police and Customs in Triesten. In the remainder of this article were presented legal basis, organizational structure and the scale of issues from 2007 to the present. In addition, the role of the Centre in ensuring the safety of the Polish state and the Member State of the European Union has been also analyzed.

Key-words: cooperation, police, border guard.

Słowa-kluczowe: współpraca, policja, straż graniczna.

Wprowadzenie

Centra Współpracy Policyjnej i Celnej zostały utworzone po wejściu Polski do Układu z Schengen co związane było ze zniesieniem dotychczas występujących kontroli granicznych na granicach państwowych. Celem utworzenia tych jednostek była realizacja nowych zadań, kompensujących zniesienie kontroli granicznej, mających na celu zwiększanie możliwości zwalczania przestępczości transgranicznej i zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego

pomimo braku kontroli na granicach państwowych znajdujących się wewnątrz strefy Schengen. Zgodnie z art. 39 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 roku, w szczególności ust. 4 i 5 „ w obszarach przygranicznych współpraca może być realizowana w oparciu o uzgodnienia między właściwymi ministrami Umawiających się Stron. Postanowienia niniejszego artykułu nie naruszają bardziej szczegółowych, obowiązujących lub przyszłych dwustronnych umów między Umawiającymi się Stronami posiadającymi wspólne granice. Umawiające się Strony informuje się o takich umowach”¹⁴⁷.

W 2007 roku na terenie ówczesnego przejścia granicznego w Trstenie został otwarty Punkt Kontaktowy zgodnie z Porozumieniem zawartym między Komendantem Głównym Straży Granicznej Rzeczypospolitej Polskiej a Urzędem Policji Granicznej oraz do spraw Cudzoziemców Prezydium Korpusu Policji Republiki Słowackiej podpisanego w dniu 21 czerwca 2005 roku. Ponadto w ograniczonym zakresie dotyczących zagadnień związanych z łącznością „zgodnie ze stosownymi umowami międzynarodowymi oraz biorąc pod uwagę lokalne okoliczności i możliwości, Umawiające się Strony zainstalują w szczególności na obszarach przygranicznych, łączność telefoniczną, radiową i teleksową oraz inną bezpośrednią łączność w celu ułatwienia współpracy policyjnej i współpracy służb celnych, szczególnie dla natychmiastowego przekazywania informacji do celów transgranicznego nadzorowania granicy oraz pościgu. Oprócz powyższych środków krótkoterminowych Umawiające się Strony rozważą w szczególności następujące możliwości;

- a) wymianę sprzętu lub wysłanie oficerów łącznikowych wyposażonych w odpowiedni sprzęt radiowy,
- b) poszerzenie pasm częstotliwości wykorzystywanych na obszarach przygranicznych,
- c) ustanowienie wspólnych jednostek policji i służb celnych działających na tych samych obszarach,
- d) koordynowanie programów dotyczących zamówień sprzętu łączności w celu zainstalowania ujednoliconych i kompatybilnych systemów łączności”¹⁴⁸.

Na podstawie porozumienia z dnia 31 lipca 2009 roku zawartego między Ministrem Spraw Wewnętrznych Republiki Słowacji, Ministrem Finansów Republiki Słowacji a Ministrem Finansów Rzeczypospolitej Polskiej i Komendantem Głównym Straży Granicznej

¹⁴⁷ DUWE, L239/19/22.9.200, art. 39. u.4 i 5.

¹⁴⁸ DUWE, L239/19/22.9.200, art. 44. u.1 i 2.

oraz Komendantem Głównym Policji w dniu 01 sierpnia 2009 roku Punkt Kontaktowy w Trstanie został przeorganizowany w Centrum Współpracy Policyjnej i Celnej w Trstanie. Załogę Centrum stanowią funkcjonariusze Śląsko - Małopolskiego Oddziału Straży Granicznej po stronie polskiej i funkcjonariusze Policji po stronie Republiki Słowacji. W celu zapewnienia prawidłowego wykonywania powierzonych obowiązków każda ze stron skierował do służby po sześciu funkcjonariuszy.

Do głównych zadań Centrów Współpracy Policyjnej i Celnej należy:

- a. „ gromadzenie i wymiana informacji istotnych dla zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz wykrywanie przestępczości na terenach przygranicznych, w tym korzystanie z dostępnych baz danych,
- b. udzielanie pomocy w działaniach związanych z poszukiwaniem osób i rzeczy,
- c. pośredniczenie w przekazywaniu wniosków dotyczących wzajemnej pomocy zgodnie z Umową, w tym wniosków związanych z weryfikacją śladów zabezpieczonych na miejscu zdarzenia,
- d. udzielanie pomocy w nawiązywaniu kontaktów pomiędzy właściwymi organami Umawiających się Stron,
- e. opracowywanie analiz, statystyk, ocen na podstawie informacji uzyskanych w wyniku działania Centrum Współpracy,
- f. udział w przygotowaniu propozycji rozwoju transgranicznej współpracy policyjnej i celnej oraz ewentualne współdziałanie przy organizowaniu i wdrażaniu wspólnych szkoleń,
- g. udzielanie pomocy w działaniach w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępczości na terenach przygranicznych oraz koordynacja działań wspólnych patroli,
- h. udzielanie pomocy w działaniach związanych z prowadzeniem obserwacji transgranicznej,
- i. udział w koordynacji działań związanych z prowadzeniem pościgu transgranicznego,
- j. udział w koordynacji czynności związanych z przygotowaniem i realizacją przekazywania oraz przyjmowania osób,

- k. udział w organizowaniu grup roboczych, wysyłaniu konsultantów i odbywaniu spotkań roboczych dotyczących konkretnych przypadków działalności przestępczej¹⁴⁹.

Z uwagi na zniesienie kontroli granicznych, zadania wykonywane przez Centra Współpracy Policyjnej i Celnej kompensują dotychczas prowadzone działania w rejonach granicy państwa. Mając powyższe na uwadze głównymi celami obecnie realizowanymi przez Centra jest zwalczania przestępczości transgranicznej oraz zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego. Centrum Współpracy Policyjnej i Celnej w Trstanie pomimo, iż jest to najmłodsza tego typu jednostka Straży Granicznej na terenie kraju zajmuje czołowe miejsce w skali prowadzonych działań w odniesieniu do pozostałych placówek działających na terenie Polski. W celu przedstawienia skali prowadzonych działań niezbędnym jest przybliżenie wartości sumarycznych prowadzonych spraw z rozbiciem na poszczególne lata to jest od 2007 do 2012 roku.

W 2007 roku funkcjonariusze Karpackiego Oddziału Straży Granicznej pełniący służbę w Punkcie Kontaktowym w Trstanie na zlecenie jednostek Straży Granicznej, Policji i Sądów wszystkich szczebli oraz jednostek Policji Republiki Słowacji zrealizowali dwadzieścia osiem spraw. Z uwagi na stosunkowo nieduże zainteresowanie działalnością Punktu Kontaktowego w Trstanie, funkcjonariusze tam pracujący podjęli się szeregu działań mających na celu przybliżenie oraz rozpropagowanie potencjału ich placówki wobec innych służb mogących z mocy ustawy pozyskiwać oraz przekazywać stosowne informacje.

W wyniku podjętych działań w 2008 roku na terenie Punktu Kontaktowego w Trstanie zrealizowane zostało sześćset siedemdziesiąt dziewięć spraw. Należy stwierdzić, iż w odniesieniu do 2007 roku nastąpił 96 % wzrost prowadzonych spraw przez Punkt Kontaktowy Trstanie w odniesieniu do roku poprzedzającego. W dniu 10 grudnia 2008 roku w pomieszczeniach Punktu Kontaktowego w Trstanie doszło do spotkania roboczego w którym udział wzięli przedstawiciele Policji Republiki Słowacji, Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie, Karpackiego Oddziału Straży Granicznej w Nowym Sączu. Podczas spotkania omówione zostały zasady oraz określono zakres współpracy pomiędzy wymienionymi podmiotami. Ponadto zespół roboczy wymienił nabyte doświadczenia w dziedzinie współpracy międzynarodowej oraz opracowano wytyczne precyzujące zasady wymiany informacji o charakterze kryminalnym.

---

¹⁴⁹ art. 2, Porozumienia Wykonawczego z dnia 31.07.2009 r .

W kolejnym roku Punkt Kontaktowy a od 01 sierpnia 2009 roku Centrum Współpracy Policyjnej i Celnej w Trstenie zanotowało kolejny wzrost realizowanych działań. Poniższa tabela ukazuje skalę prowadzonych spraw z rozbiem na stronę polską i słowacką.

Tabela nr 1

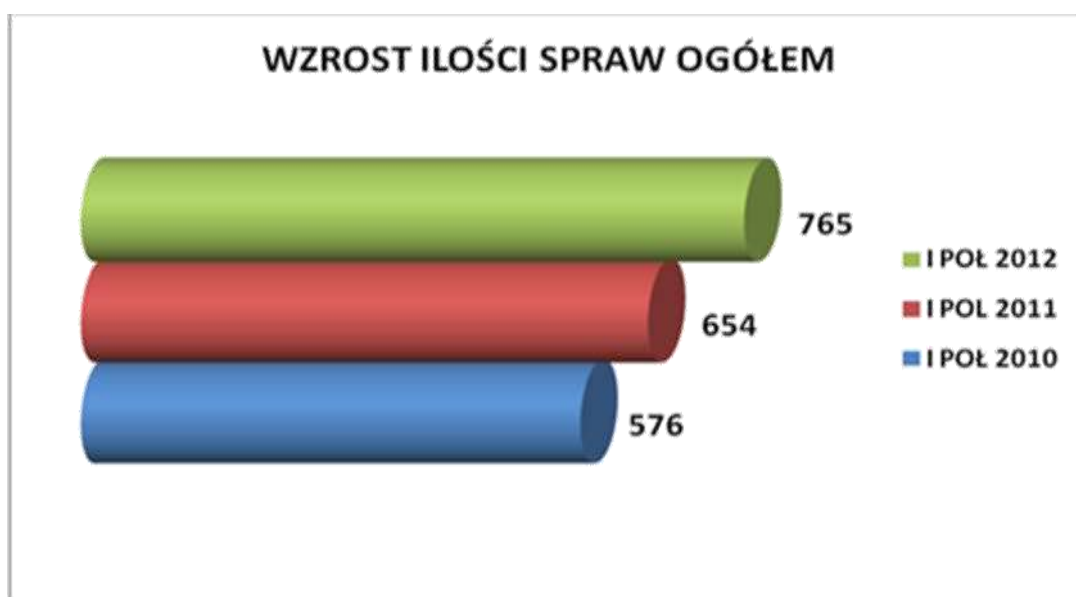
RODZAJ PRZEKAZYWANYCH INFORMACJI	ILOŚĆ PRZEKAZANYCH INFORMACJI
NA RZECZ STRONY POLSKIEJ RAZEM	4364
samochodów	388
ochrony granicy	492
tożsamości osób	1290
dokumentów	1250
inne	944
NA RZECZ STRONY SŁOWACKIEJ RAZEM	3349
samochodów	331
ochrony granicy	290
tożsamości osób	992
dokumentów	1058
inne	678

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystyczne uzyskanych z KOSG w Nowym Sączu

W tabeli nr 1 przybliżono sumaryczne podsumowanie prowadzonych spraw przez Centrum Współpracy Policyjnej i Celnej w Trstanie. Należy stwierdzić, że ponownie zanotowany został wzrost prowadzonych spraw w odniesieniu do lat poprzednich. Ponadto na podstawie przedstawionych danych statystycznych ustalono, że na ogólną liczbę siedmiu tysięcy siedmiuset trzynastu informacji największy odsetek dotyczyły zagadnienia związane z dokumentami co stanowiło prawie 30 % ogółu spraw zrealizowanych przez Centrum Współpracy Policyjnej i Celnej w Trstanie w 2009 roku. Na poszczególnych miejscach uplasowały się kolejno informacje dotyczące tożsamości osób z wynikiem dwóch tysięcy dwustu osiemdziesięciu dwóch co stanowiło 29,6%, następnie inne zagadnienia w wielkości jednego tysiąca sześciuset dwudziestu dwóch spraw co wyniosło 21% ogółu informacji. Dalsze miejsca zajęły zagadnienia dotyczące ochrony granicy państwa w wielkości siedmiuset osiemdziesięciu dwóch informacji to jest 10,1% ogólnej liczby a kończąc na przestępczości samochodowej w wielkości siedmiuset dziewiętnastu spraw co stanowi 9,3% ogółu.

W kolejnych latach to jest od 2010 roku do pierwszej połowy 2012 roku ponownie odnotowano wzrosty prowadzonych spraw przez Centrum Współpracy Policyjnej i Celnej w Trstanie. Poniższy wykres przedstawia stosunek najcięższych gatunkowo spraw które realizowane były w pierwszych półroczach poszczególnych lat przez funkcjonariusz Centrum w Trstanie.

Wykres 1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych z KOSG w Nowym Sączu

Patrząc na wykres nr 1 należy stwierdzić, iż w pierwszej półroczu 2010 roku zanotowano pięćset siedemdziesiąt sześć spraw co stanowi 29% w odniesieniu do kolejnych badanych czasookresów. W 2011 roku ponownie został odnotowany wzrost prowadzonych zagadnień do stanu sześciuset pięćdziesięciu czterech spraw to jest 33%. Kolejny czasookres który poddano kwerendzie to jest 2012 rok przyniósł ponownie wzrost do liczby siedmiuset sześćdziesięciu pięciu spraw to jest 38% ogółu realizowanych zagadnień przez funkcjonariuszy Centrum. Przedstawione dane ukazują stały wzrost prowadzonych spraw w analizowanym okresie, gdzie w 2012 roku odnotowano 5% wzrost w stosunku do 2011 roku oraz 4% wzrost 2011 roku wobec 2010 roku.

Z przedstawionych danych można wnioskować, że na granicy Polski z Republiką Słowacji skala przestępczości granicznej z roku na rok wzrasta, na co wskazuje między innymi ilość przekazywanych informacji. Mając powyższe na uwadze należy zaznaczyć, że obecna organizacja wymiany informacji pomiędzy państwami partnerskimi poprzez Centrum Współpracy Policyjnej i Celnej w Trstanie wydaje się być najwłaściwszym rozwiązaniem dla współpracujących stron. Ponadto należy zaznaczyć, iż w przypadku reorganizacji dotychczasowej struktury należy spodziewać się możliwości negatywnej efektywności prowadzonych działań na wszystkich płaszczyznach współpracy.

Obecnie realizowane zadania przez Centra Współpracy Policyjnej i Celnej w związku ze zniesieniem kontroli granicznych kompensują wcześniej prowadzone działania przez jednostki Straży Granicznej w zakresie zwalczania przestępczości transgranicznej i zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego kraju. Mając powyższe na uwadze należałoby rekomendować działania zmierzające do dalszego rozwoju wszystkich tego typu Placówek. Ponadto doświadczenia państw, które są dłuższymi beneficjentami strefy Schengen jednoznacznie potwierdzają tezę, że zasadnym jest funkcjonowanie tego typu placówek oraz ich systematyczny ich rozwój.

Analizowane dane wskazują, jakim ważnym elementem systemu bezpieczeństwa wpływającym na skuteczność działań służb mundurowych odpowiedzialnych za utrzymanie porządku, ładu oraz bezpieczeństwa państwa są Centra Współpracy Policyjnej i Celnej. Przekazywanie informacji z zachowaniem najważniejszych cech tego przekazu to jest precyzyjność i krótkiego czasokresu przekazania poszczególnych zagadnień, ma niebagatelne znaczenie dla skuteczności i efektywności działań przez nich realizowanych. Obecny system przekazywania informacji poprzez Centra, biorąc pod uwagę ograniczone zasoby sił i środków, przynosi stałe efekty z uwagi na stały dostęp do bieżących i potwierdzonych jak

i nie potwierdzonych informacji. Zniesienie kontroli granicznej spowodowało wzrost zagrożenia ze strony zorganizowanych grup przestępczych o charakterze transgranicznym. Skuteczne przeciwdziałanie rozwojowi tych negatywnych zjawisk wymaga ciągłej współpracy transgranicznej służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wewnętrzne. W tym wypadku Centra Współpracy są kluczowym elementem systemu, bez którego wymiana informacji byłaby bardzo utrudniona. Oszczędności związane z ograniczaniem działalności wymienionych jednostek mają się nijak do zapotrzebowania jakie występuje na ich usługi, a co za tym idzie i efekty, które przynosi ich funkcjonowanie. Działania obecnie podjęte przez Komendę Główną Straży Granicznej mające na celu rozwiązanie Centrum Współpracy Policyjnej i Celnej w Trstanie wydają się być nieprzemysłane i nierozważne. Jedną z przesłanek mających wpływ na rozwiązanie Centrum wydaje się być uzyskane oszczędności finansowych, jednakże takie twierdzenie wydaje się być dalece złudne w odniesieniu do zapewnienia bezpieczeństwa państwa. Skala prowadzonych działań w odniesieniu do poniesionych kosztów na funkcjonowanie placówki w Trstanie w porównaniu do innych tego typu instytucji jest znacząco niższa z uwagi na fakt, iż koszty funkcjonowania Centrum w Trstanie ponoszą partnerzy po stronie Słowacji. Uzyskane oszczędności w przypadku likwidacji tego typu placówek mogą być nieporównywalne do poniesionych nakładów finansowych na powstrzymanie przestępczości w rejonach przygranicznych oraz pozostałych częściach kraju.

Zaangażowanie oraz sposób realizowanych działań przez porucznika S.G. Andrzeja Karkoszki oraz innych funkcjonariuszy Śląsko-Małopolskiego Oddziału Straży Granicznej w Raciborzu pełniących służbę w Centrum Współpracy Policyjnej i Celnej w Trstanie winny być wzorem dla pozostałych funkcjonariuszy pracujących w tego typu placówkach na terenie kraju oraz innych służb mundurowych. Obecnie prowadzony system wymiany informacji poprzez Centra wydaje się być właściwą formą a próby rozwiązania tego typu placówek może znacząco wpłynąć na zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego Polski ale także innych krajów należących do strefy Schengen. Należy zadać sobie podstawowe pytanie czy poprzez uzyskanie niedużych oszczędności finansowych w skali kraju w wyniku redukcji omawianych placówek nasze bezpieczeństwo będzie na takim samym poziomie na jakim jest obecnie.

Bibliografia

Akty prawne:

Dziennik Ustaw Wspólnoty Europejskiej, L239/19/22.9.200

Porozumienia Wykonawczego z dnia 31.07.2009

Motywacja wyboru zawodu funkcjonariusza Policji - raport z badań

Abstract: Motivation of choose an occupation police officer - research report

In the article the author presents his piece on the conducted survey in 2013 in the garrison of Malopolska Police and in the Police Academy in Katowice. Research concerned themes of choose an occupation police officer. The author compares the results obtained from a group of officers in active service with the statements of newly admitted officers taking basic training. The conclusion of this article is to identify important factors of motivation and perception of reorientation the hierarchy of these factors changes observed in the group of police officers entering the service.

Key-words: Motivation, motivators, Police

Słowa-kluczowe: motywacja, czynniki motywacyjne, Policja

Wstęp

Na dokonanie wyborów w życiu codziennym, obojętne jest to drobny dylemat czy też decyzja, która znacząco może zmienić nasze życie, wpływ mają różnego rodzaju czynniki, które bierzemy pod uwagę przy rozstrzygnięciu. Część z nich to czynniki natury emocjonalnej a część to racjonalne, przemyślane argumenty postrzegane oczywiście z naszej subiektywnej perspektywy. Te czynniki a więc przyczyny naszego działania nazywane są motywami i stanowią przedmiot badania psychologii.¹⁵⁰ Determinantami, które mają wpływ na ich kształtowanie oraz na siłę ich działania są nasze predyspozycje osobnicze, nabyte doświadczenie oraz otoczenie w którym aktualnie się znajdujemy.

---

¹⁵⁰ Zob. Sperling P. Abraham. Psychologia. Poznań 1995. s. 269-290.

Jedną z decyzji, która w znacznym stopniu będzie miała wpływ na dalsze nasze życie jest postanowienie o wyborze zawodu wykonywanego czyli decyzja o podjęciu pracy. Szczególnie jeżeli praca ta ma charakter wyjątkowy, tak jak służba w Policji. Zawód policjanta należy do tych specyficznych zawodów, których pragmatyka wyłącza w całości stosowanie przepisów *kodeksu pracy*.¹⁵¹ Aktem prawnym regulującym regulujący kompetencje, zasady hierarchii służbowej a także prawa i obowiązki funkcjonariuszy jest Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji (Dz.U. 1990 Nr 30 poz. 179). Zapisy ustawy zawierają także zasady dyscypliny służbowej oraz kary za jej naruszenie. Policjant zatem nie *pracuje*, lecz *służy w umundurowanej i uzbrojonej formacji służącej społeczeństwu i przeznaczony do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego*. Policja jest zorganizowana w sposób hierarchiczny. Sposób tej organizacji reguluje Zarządzenie nr 21 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 maja 1993 r. w sprawie funkcjonowania organizacji hierarchicznej w Policji. Zarządzenie definiuje pojęcia przełożony, podwładny, określa ich uprawnienia i obowiązki oraz precyzuje sposób wzajemnych relacji. Bardziej szczegółowo specyfice zawodu policjanta możemy przyrzeć się analizując Międzynarodową Kartę Charakterystyki Zagrożeń Zawodowych¹⁵².

W latach 2011-2013, ze służby w Policji odeszła spora ilość funkcjonariuszy¹⁵³, którzy nabyli uprawnienia emerytalne a obawiali, że nowe przepisy emerytalne¹⁵⁴ zmienią korzystne dla nich rozwiązania. Żeby uzupełnić wakaty, Policja rozpoczęła intensywny nabór kandydatów do służby i okazało się że zainteresowanie służbą w policji jest bardzo duże.

Projekt badawczy

Głównym celem przeprowadzonych przeze mnie badań było zweryfikowanie hipotezy czy zmiana zasad uzyskiwania praw emerytalnych przez policjantów obowiązująca od dnia 1 stycznia 2013 roku, będzie miała wpływ na rekrutację do zawodu policjanta oraz na związane z tym odejścia ze służby przez policjantów którzy nabyli uprawnienia

---

¹⁵¹ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – *Kodeks pracy* (Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94).

¹⁵² Takie karty, zostały opracowane dla większości zawodów przez specjalistów z Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO), Izraelskiego Instytutu Bezpieczeństwa i Higieny Pracy (IIOSH) oraz Międzynarodowego Centrum Informacji o Bezpieczeństwie i Higienie Pracy (CIS)

¹⁵³ Zob. http://www.zer.msw.gov.pl/images/stories/statystyki2/2015-01/stat1_01-2015.pdf

¹⁵⁴ Chodzi o: Ustawa z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin, ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin oraz niektórych innych ustaw

emerytalne. W ramach tego projektu badawczego posłużyłem się badaniami ankietowymi, analizą dokumentów oraz wywiadem eksperckim.

Wartością dodaną wynikłą z przeprowadzonych badań jest zdiagnozowanie motywacji do podjęcia służby w Policji przez osoby przyjęte do służby po dniu 1 stycznia 2013 r. w więc stosunkowo młode, i w chwili ankietowania odbywające szkolenie podstawowe w ramach tzw. okresu przygotowawczego w konfrontacji z funkcjonariuszami Policji, których zmiany ustawy emerytalne nie dotyczą. I takie wyniki w oparciu o badania ankietowe a także wnioski na podstawie tych wyników pragnę zaprezentować w niniejszym opracowaniu.

Badania ankietowe przeprowadziłem w okresie luty-kwiecień 2013, na grupie **N=332** funkcjonariuszy małopolskiego garnizonu Policji (N=254) oraz szkoły Policji w Katowicach-Piotrowicach (N=78).

Do przeprowadzenia ankietowych badań użyłem dwóch różnych kwestionariuszy:

- kwestionariusz „A” przeznaczony był dla funkcjonariuszy przyjętych do służby po dniu 1 stycznia 2013, odbywających szkolenie w szkole Policji w Katowicach, których dotyczą nowe przepisy emerytalne;
- kwestionariusz „B” przeznaczony był dla funkcjonariuszy garnizonu małopolskiego Policji, którzy zostali przyjęci do służby przed dniem 1 stycznia 2013 roku i którzy nabywają prawa emerytalne na starych zasadach.

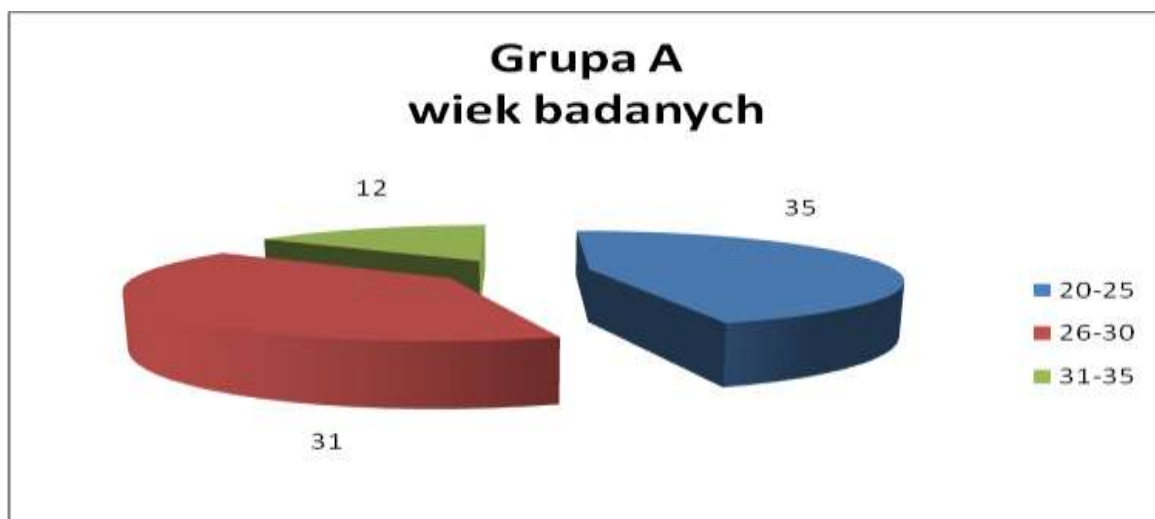
Charakterystyka grup poddanych badaniom ankietowym

Funkcjonariuszy przyjętych do służby po dniu 1 stycznia 2013 roku oznaczyłem jako grupę „A”. W grupie tej liczącej 78 osób było 70 mężczyzn i 8 kobiet.

Wykres 1. Płeć badanych w grupie „A”. N=78
Źródło: Opracowanie własne

Wiek badanych w tej grupie podzieliłem na trzy przedziały tj. 20-25 lat i w tym przedziale znalazło się 35 osób, 26-30 lat – 12 osób oraz 31-35 lat przedział w którym znalazło się 31 osób.

Wykres 2. Wiek badanych w grupie „A”. N=78
Źródło: Opracowanie własne

Wykształcenie w tej grupie badanych zostało przeze mnie wyróżnione zarówno jako poziom w kategoriach średnie i wyższe a także jako rodzaj (profil) w kategoriach techniczne i humanistyczne. Wykształcenie średnie zadeklarowało 27 osób badanych wykształcenie wyższe 50 osób badanych jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

Wykres 3. Wykształcenie badanych w grupie „A”. N=78
Źródło: Opracowanie własne

Na pytanie o profil wykształcenia deklarowanego wcześniej 41 osób nie udzieliło odpowiedzi, 21 osób zadeklarowało wykształcenie techniczne a 16 osób wykształcenie humanistyczne.

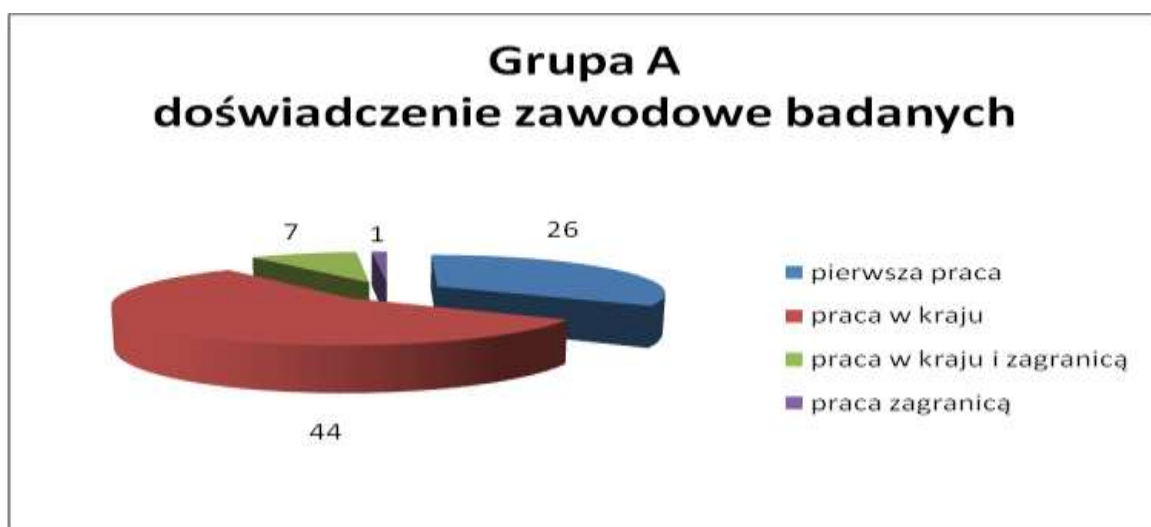
Wykres 4. Profil wykształcenia badanych w grupie „A”. N=78
Źródło: Opracowanie własne

Interesującym wydało mi się zbadanie jaki procent policjantów nowoprzyjętych do służby zostało przyjętych za pierwszym razem w procesie kwalifikacji a ilu z nich kolejny raz rozpoczynało procedurę kwalifikacyjną. I tak za pierwszym razem zostało przyjętych 64 osoby, 14 osób po raz kolejny przystępowało do procedury rekrutacyjnej z czego 13 osób nie zostało przyjętych za pierwszym razem a jedna osoba sama zrezygnowała w procesie rekrutacji.

Wykres 5. Ilość prób przyjęcia do służby w grupie „A”. N=78
Źródło: Opracowanie własne

Aby określić uprzednie doświadczenie zawodowe badanych w grupie „A”, ankietowani odpowiadali na pytanie czy praca w Policji jest ich pierwszą pracą a jeśli nie, czy podejmowali wcześniej pracę w kraju lub zagranicą. Dla 26 osób badanych praca w Policji jest pierwszą pracą, 44 osoby pracowały wcześniej w kraju, 1 osoba zadeklarowała wcześniejszą pracę zagranicą natomiast 7 osób zadeklarowało wcześniejszą pracę zarówno w kraju jak i zagranicą.

Wykres 6. Doświadczenie zawodowe badanych w grupie „A”. N=7
Źródło: Opracowanie własne

Motywacja do pracy w Policji

Zarówno w Grupie „A” jak i w Grupie „B” ankietowani mieli możliwość wybrania podstawy motywacji z katalogu półotwartego, gdzie jako motywacje do wyboru zostały przez mnie zaproponowane:

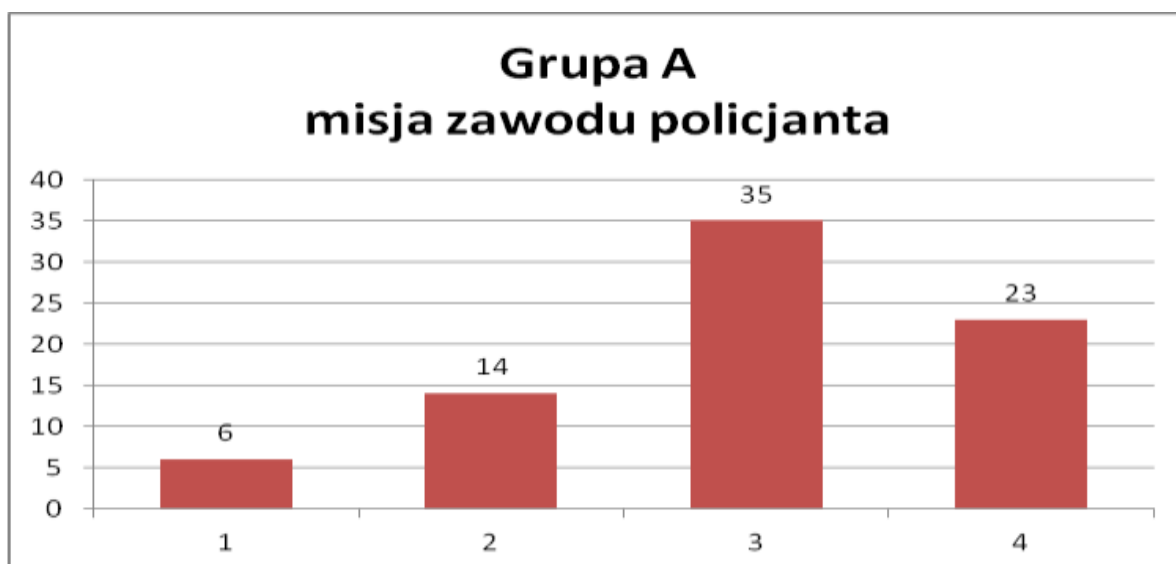
- 1) misja zawodu policjanta,
- 2) prestiż zawodu,
- 3) stabilność pracy,
- 4) wysokość uposażenia,
- 5) możliwości kariery zawodowej,
- 6) zabezpieczenie socjalne i emerytalne.

Ponadto, każdy z ankietowanych mógł dodać dowolną określoną przez siebie podstawę motywacji z poza wskazanego katalogu.

Każdy z ankietowanych proszony był o oszacowanie w skali 0-4 stopnia różnicującej natężenia każdej z w podstaw motywacji, przyjmując „0” jako wartość oznaczającą: „nie występuje”, wielkość „4” jako maksimum oznaczającą: „najbardziej”, „w największym stopniu”¹⁵⁵.

Deklarowane podstawy motywacji do służby w policji w grupie „A”

Na *misję zawodu policjanta* jako jedną z motywacji podjęcia do służby w Policji wskazali wszyscy z 78 osób ankietowanych zakwalifikowanych do tej grupy. Wartość „1” dla tego rodzaju motywacji wskazało 6 osób, wartość „2” wskazało 14 osób, wartość „3” wskazało 35 osób a 23 osoby wskazały wartość „4”. Ogółem ten rodzaj motywacji uzyskał w opinii badanych wartość 2,48.

Wykres 7. Misja zawodu policjanta jako motywacja do służby. Grupa „A”. N=78
Źródło: Opracowanie własne

Prestiż zawodu jako motywacja do podjęcia służby nie miała wpływu na decyzję jednej z osób ankietowanych, która zakreśliła wartość „0”. Na „1” oceniło udział tej motywacji w swojej decyzji 5 osób, 38 osób wskazało wartość „3” zaś 23 wartość „4”. Ogółem udział tego rodzaju motywacji badanych uzyskał wartość 2,99.

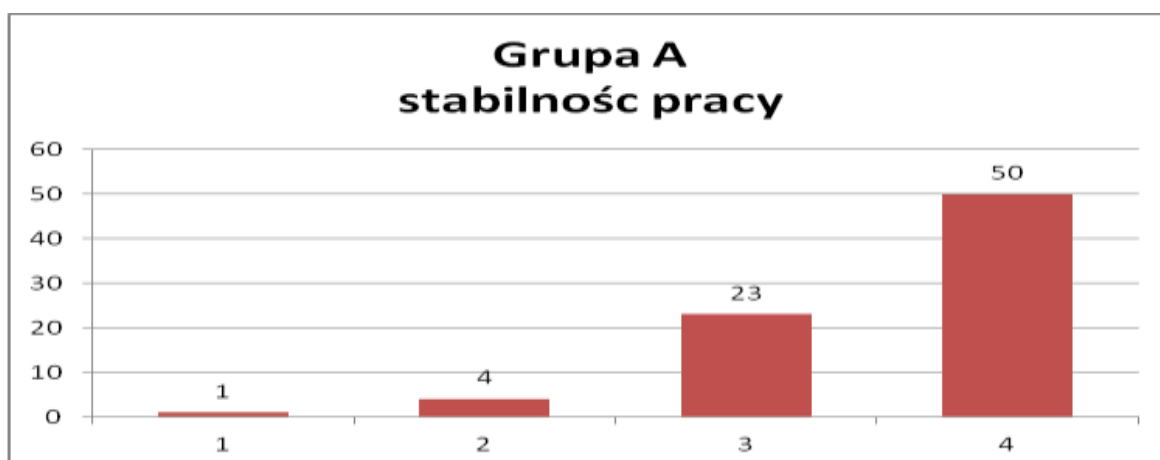
¹⁵⁵ Zob. Pilch T. Zasady badań pedagogicznych. Warszawa 1995. s. 104.

Wykres 8. Prestiż zawodu policjanta jako motywacja do służby. Grupa „A”.

Źródło: Opracowanie własne

Stabilność pracy jako motywacja do podjęcia służby w Policji także została wskazana przez wszystkich ankietowanych tej grupy. Na poziomie „1” udział tej motywacji został wskazany przez jedną osobę na poziomie „2” przez 4 osoby, na poziomie „3” przez 23 osoby a na poziomie „4” aż przez 50 osób. Ogółem *stabilność pracy* jako motywacja do podjęcia służby w Policji uzyskała wartość 3,54.

Wykres 9. Stabilność pracy jako motywacja do służby. Grupa „A”. N=78

Źródło: Opracowanie własne.

Wysokość uposażenia miała miejsce w motywacji do decyzji o podjęciu służby w Policji u 77 badanych. Dla jednej osoby, która wskazała wartość „0” nie miała ona znaczenia, dla 11 osób znaczenie określone na poziomie „1”, 29 osób wskazało wartość „2”, 27 osób wartość „3” a jedynie dla 10 osób motywacja ta miała znaczenie zasadnicze na co wskazuje wybrana przez nie wartość „4”. Ogółem średnia 2,44.

Wykres 10. wysokość uposażenia jako motywacja do służby. Grupa „A”. N=78

Źródło: Opracowanie własne

Możliwość kariery zawodowej była motywacją dla wszystkich 78 osób ankietowanych. Przy czym jej wartość 2 osoby określiły jako „1”, 12 osób jako „2” 39 osób jako „3” a 25 osób jako „4”. Średnia wartość dla tego wskaźnika - 3,12.

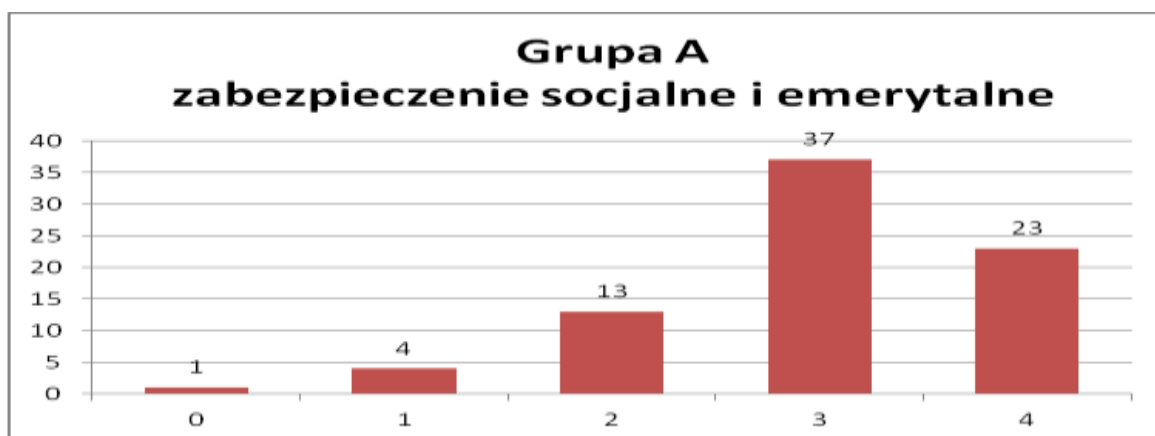

Wykres 11. Możliwość kariery zawodowej jako motywacja do służby. Grupa „A”. N=78

Źródło: Opracowanie własne

Zabezpieczenie socjalne i emerytalne stanowiło motywację do podjęcia służby w Policji dla 77 osób z pośród 78 ankietowanych. Należy jednak przy tym zwrócić uwagę, że ankietowani należący do grupy „A” zostali objęci nowymi przepisami emerytalnymi a także czekają na nich zmiany w zabezpieczeniach socjalnych. Dla czterech osób ankietowanych ta motywacja miała wartość „1”, 13 osób oceniło jej wartość na „2”, 37 osób „wybrało wartość „3” zaś dla 23 osób miała wpływ zasadniczy, gdyż one wskazały wartość

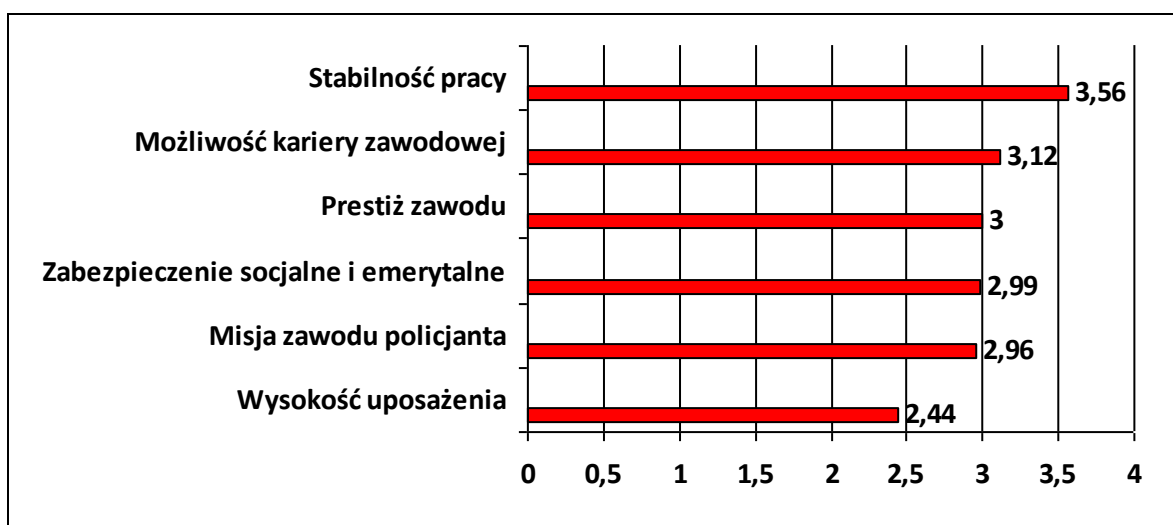
„4”. Ogółem w tej grupie badanych wpływ *zabezpieczenia socjalnego i emerytalnego* na decyzję o podjęciu pracy w Policji oszacowany został wartością 2,99.

Wykres 12. Zabezpieczenie socjalne i emerytalne jako motywacja do służby. Grupa „A”. N=78
Źródło: Opracowanie własne

Jako motywację „inne” jedna osoba z posród ankietowanych w tej grupie podała *brak monotonii*, nie określając jednak natężenia tej motywacji w decyzji o podjęciu służby. W dalszej części motywacja ta będzie przezemnie pomijalna z uwagi na brak wpływu na wyniki badań.

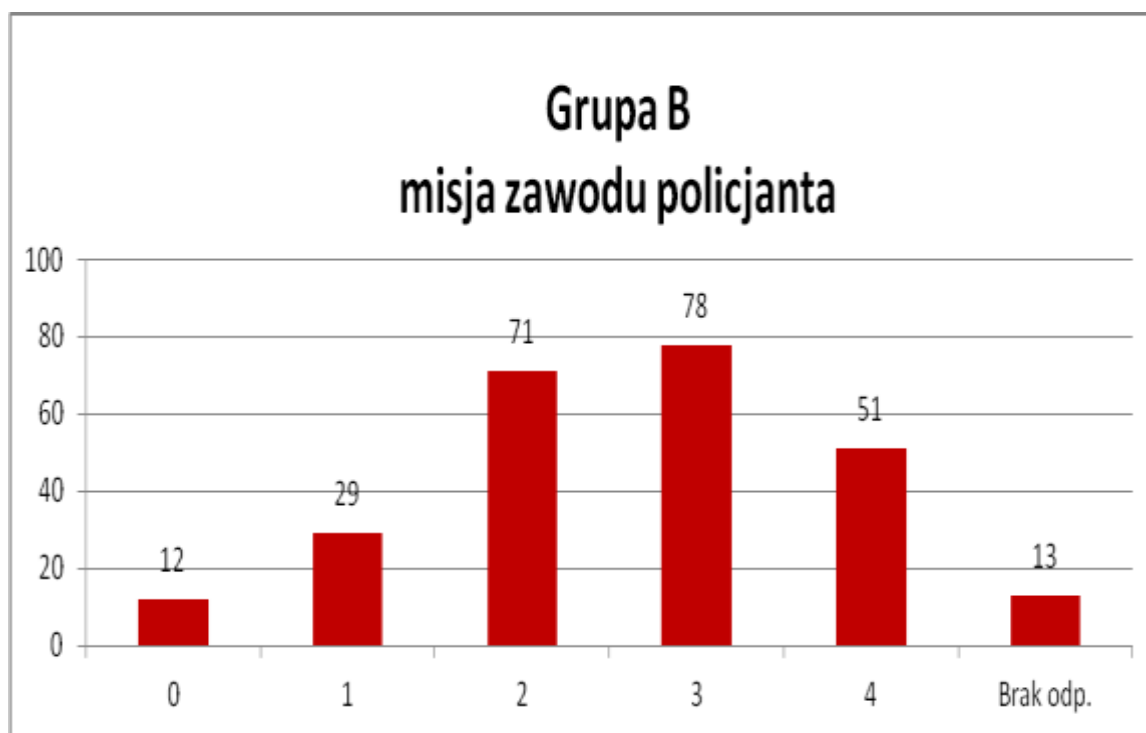
W ujęciu statystycznym na podstawie otrzymanych wyników badań w grupie „A” można przyjąć, że największą wpływ na podjęcie służby w Policji mają zaproponowane czynniki w kolejności jak obrazuje to wykres 13.

Wykres 13. Ranking czynników motywacyjnych do służby w policji. Grupa „A”. N=78
Źródło: Opracowanie własne

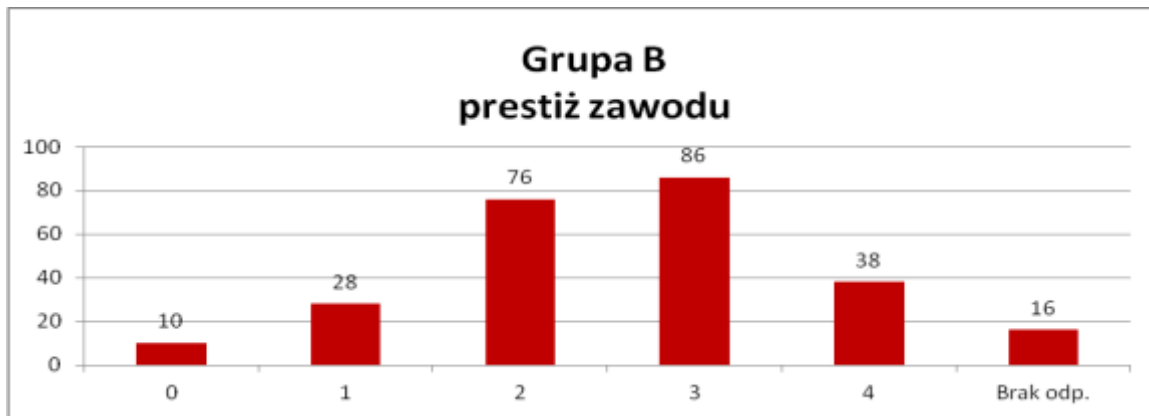
Deklarowane podstawy motywacji do służby w Policji w grupie „B”

Na *misję zawodu policjanta* jako podstawę motywację do pracy w Policji wskazało 230 osób z 254 badanych. Przy czym 13 osób nie udzieliło odpowiedzi a 12 osób rolę tej motywacji w ich decyzji o podjęciu służby określiło jako „0”. Jako wartość „1” wskazało 29 osób badanych, „2” – 71 osób badanych, „3” 51 osób badanych i „4” 51 Osób badanych. Łącznie *misja zawodu policjanta* jako motywacji do wyboru tego zawodu oszacowana została średnio na 2,53.

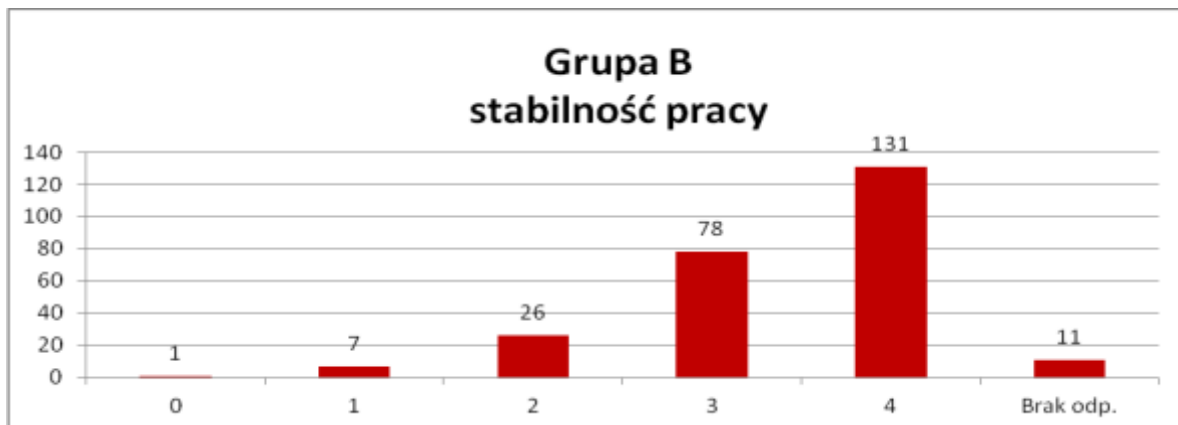
Wykres 14. Misja zawodu policjanta jako motywacja do służby. Grupa „B”. N=254
Źródło: Opracowanie własne

Prestiż zawodu jako motywację do podjęcia służby w Policji wskazało 239 osób przy czym 16 osób nie udzieliło odpowiedzi a 10 osób zaznaczając „0” a więc ten rodzaj motywacji nie miał udziału w podejmowaniu przez nich decyzji o służbie w Policji. I tak 28 osób określiło jako wartość „1”, 76 osób jako wartość „2”, 86 osób jako wartość „3” i 38 osób jako wartość „4”. Łącznie prestiż zawodu jako motywacja do podjęcia służby w Policji uzyskał wartość 2,48

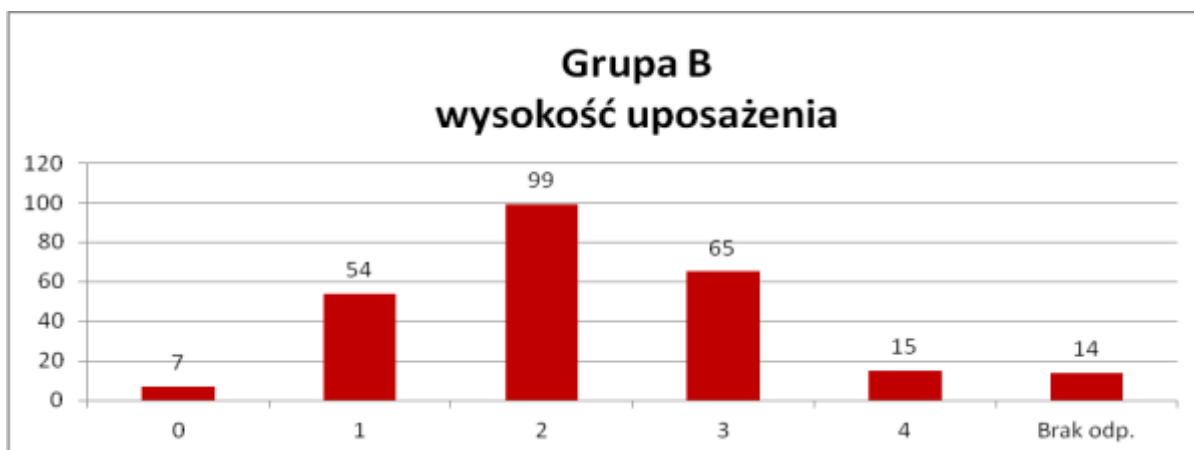
Wykres 15. Prestiż zawodu jako motywacja do służby. Grupa „B”. N=254
Źródło: Opracowanie własne

Na *stabilność pracy* jako motywację do podjęcia służby wskazało 233 osoby ankietowane, 11 osób nie określiło natężenia występowania a jedna osoba zakreśliła wartość „0”. Na poziomie „2” tę motywację określiło 7 osób, 26 osób na poziomie „1”, 78 osób na poziomie „2” i aż 131 osób na poziomie „4”. Łącznie *stabilność pracy* jako motywacja do podjęcia służby w Policji uzyskała wartość 3,36.

Wykres 16. Stabilność pracy jako motywacja do służby. Grupa „B”. N=254
Źródło: Opracowanie własne

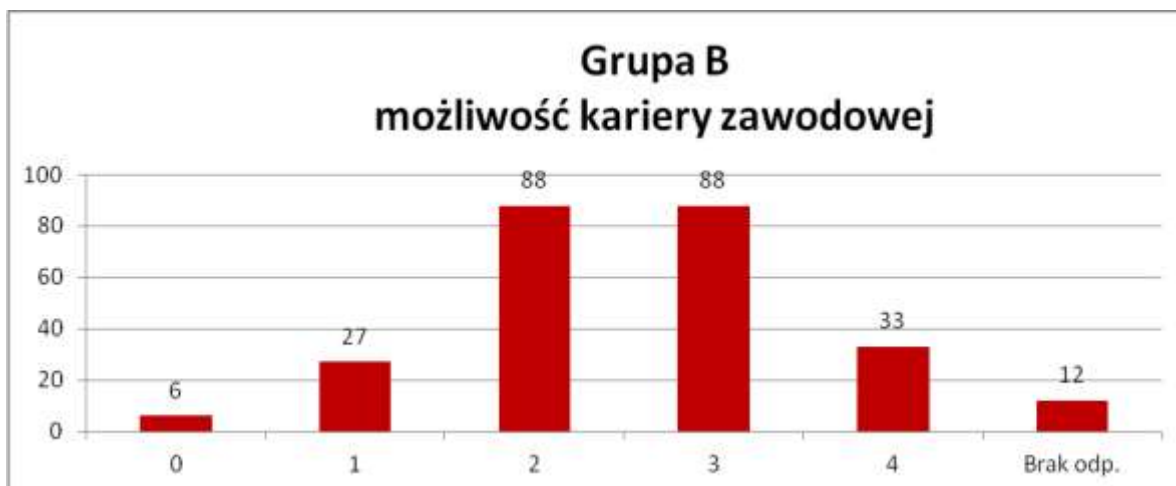
Jako *wysokość uposażenia* mającą wpływ na decyzję o wstąpieniu do służby wskazało 233 badanych. Nie udzieliło odpowiedzi 14 ankietowanych, siedem osób wskazało tę motywację jako nie mającą wpływu. Na poziomie „1” wpływ tej motywacji oceniło 54 osoby, na poziomie „2” wpływ oceniło 99 osób, na poziomie „3” wpływ oceniło 65 osób zaledwie cztery osoby wskazały tę motywację jako najmocniej mającą wpływ to jest na poziomie „4”. Łącznie *wysokość uposażenia* jako motywacja do podjęcia służby w Policji uzyskała u ankietowanych wartość 2,1.

Wykres 17. Wysokość uposażenia jako motywacja do służby. Grupa „B”. N=254
 Źródło: Opracowanie własne

Kolejną wskazaną w katalogu kwestionariusza motywacją do podjęcia służby w Policji była *możliwość kariery zawodowej*. Nie odpowiedziało na pytanie 12 osób, zaś dwanaście osób wskazało tę motywację jako niemającą wpływu. Jako mającą wpływ wskazało ją 236 osób z czego 27 osób określiło jej wpływ jako „1”, 88 osób jako „2” 88 osób jako „3” a 33 osoby jako „4”.

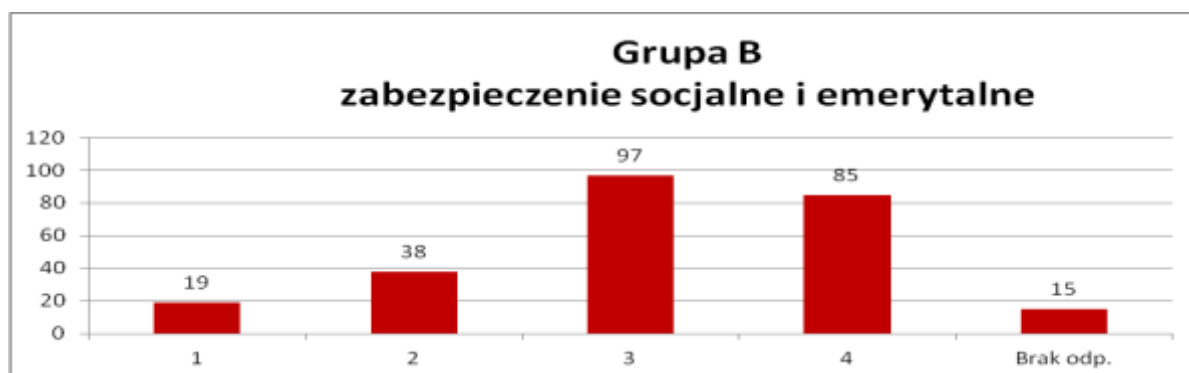
Łącznie *możliwość kariery zawodowej* jako motywacja do podjęcia służby w Policji uzyskała u ankietowanych wartość 2,48

Wykres 18. Możliwość kariery zawodowej jako motywacja do służby. Grupa „B”. N=254
 Źródło: Opracowanie własne

Prezentując wyniki dotyczące wyboru i określenia wpływu jaki w decyzji badanych o wstąpieniu do służby miało *zabezpieczenie socjalne i emerytalne* należy podkreślić,

że badanych grupy „B” obejmowały w momencie podjęcia służby bardziej korzystne przepisy regulujące te kwestie. Na *zabezpieczenie emerytalne i socjalne* jako motywację do podjęcia służby w Policji wskazało 239 osób. Nie udzieliło odpowiedzi 15 osób a żadna osoba nie wskazała tej motywacji na poziomie „0”. Na poziomie „1” oceniło te motywację 19 osób, 38 osób wskazało „2”, 97 osób oceniło jej wpływ na poziomie „3” zaś 85 osób na poziomie „4”. Łącznie *zabezpieczenie socjalne i emerytalne* jako motywacja do podjęcia pracy w Policji otrzymała wartość 3,04.

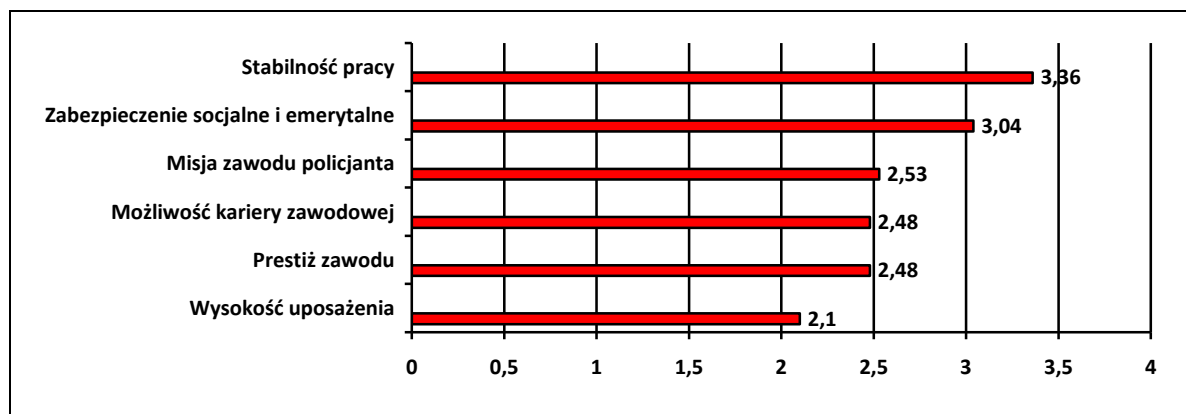
Wykres 19. Zabezpieczenie socjalne i emerytalne jako motywacja do służby. Grupa „B”. N=254
Źródło: Opracowanie własne

Jako motywację *inne*, 8 osób wpisało do kwestionariusza motywację nie wymienioną w katalogu nie oceniając jednak wielkości jej wpływu. Te rodzaje motywacji zostały przeze mnie pominięte w dalszych rozważaniach z uwagi na brak istotnego wpływu na wyniki badań.

Lp.	Rodzaj motywacji (pisownia oryginalna)	Ilość wskazań
1.	<i>Ciekawa praca</i>	2
2.	<i>Możliwość podnoszenia kwalifikacji, szkolenia, nowe umiejętności</i>	1
3.	<i>Służba w jednostkach specjalnych</i>	1
4.	<i>Tradycja</i>	1
5.	<i>Władza</i>	1
6.	<i>Zainteresowanie</i>	1
7.	<i>Zainteresowanie, pomoc ludziom</i>	1

Tabela 1. Motywacje do podjęcia służby wskazane przez ankietowanych. Grupa „B”. N=254
Źródło: Opracowanie własne

Na podstawie otrzymanych wyników badań w grupie B można przyjąć, że hierarchia czynników motywacyjnych do wyboru zawodu funkcjonariusza Policji wygląda jak na wykresie 20.

Wykres 20 . Ranking czynników motywacyjnych do służby w policji. Grupa „B”. N=254

Źródło: Opracowanie własne

Porównanie zatem rankingu deklarowanych wyborów motywacji do podjęcia pracy w Policji pomiędzy grupą „A” a grupą „B” przedstawia się jak w tabeli poniżej. Zwraca uwagę – na podstawie otrzymanych wyników – fakt, iż obie grupy badane jako największą motywację do podjęcia pracy wskazały *stabilność pracy* (zatrudnienia) *natomiast* *wysokość uposażenia* obie grupy uznają za najmniej istotną.

Ranking	Grupa „A”	Grupa „B”
1.	Stabilność pracy,	Stabilność pracy,
2.	Możliwość kariery zawodowej	Zabezpieczenie socjalne i emerytalne
3.	Prestiż zawodu	Misja zawodu policjanta
4.	Zabezpieczenie socjalne i emerytalne	Możliwość kariery zawodowej
5.	Misja zawodu policjanta	Prestiż zawodu
6.	Wysokość uposażenia	Wysokość uposażenia

Tabela 2. Porównanie rankingu motywacji wskazanych przez grupę „A” i grupę „B”

Źródło: Opracowanie własne

Wyniki badań wskazują również, że o ile w drugiej grupie („B”) silną motywację do pracy stanowiło zabezpieczenie socjalne i emerytalne – druga pozycja w rankingu – o tyle

w grupie pierwszej („A”) motywacja ta znalazła się na czwartej pozycji. Może to o tym, że młodzi ludzie nie przywiązują wagi do zabezpieczenia socjalnego i emerytalnego ale także o tym, iż po zmianie przepisów emerytalnych oraz wprowadzaniem coraz to szerszych ograniczeń w przepisach dotyczących zabezpieczenia socjalnego, ten element nie ma już tak dużej siły przyciągania do zawodu.

Zwraca także uwagę, że na pozycji drugiej w grupie „A” znalazła się „możliwość kariery zawodowej. Można zatem zaryzykować tezę, że dla młodych ludzi dokonujących w obecnej rzeczywistości wyboru zawodu, bardziej liczy się możliwość kariery zawodowej w a więc w domyśle możliwość rozwoju, lepszych perspektyw płacowych itd. niż świadczenia socjalne i emerytalne w ogóle.

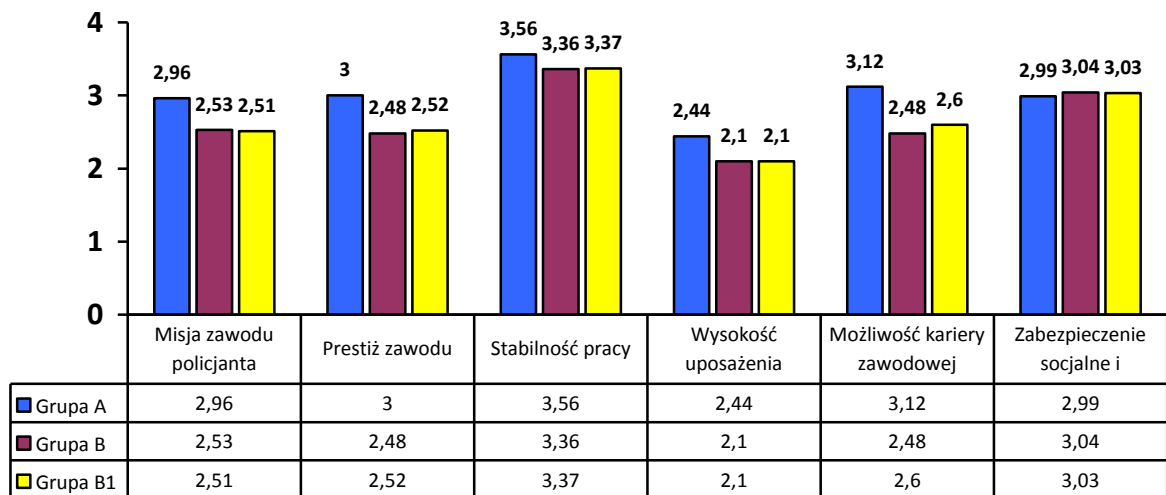
Tezę tę można próbować zweryfikować porównując dokonane wybory w grupie „A” i analogiczne wskazania w grupie „B” lecz uwzględniając jedynie funkcjonariuszy o stażu pracy 0-3 lat oraz przedziale wieku analogicznym do przedziału wieku osób z grupy „B” a więc pomiędzy 20-35 roku życia, których oznaczyłem jako grupa „B1”.

Ranking	Grupa „A”	Grupa „B1”
1.	Stabilność pracy,	Stabilność pracy,
2.	Możliwość kariery zawodowej	Zabezpieczenie socjalne i emerytalne
3.	Prestiż zawodu	Możliwość kariery zawodowej
4.	Zabezpieczenie socjalne i emerytalne	Prestiż zawodu
5.	Misja zawodu policjanta	Misja zawodu policjanta
6.	Wysokość uposażenia	Wysokość uposażenia

Tabela 3. Porównanie rankingu motywacji wskazanych przez grupę „A” i grupę „B1”

Źródło: Opracowanie własne

Zatem w grupie „B1”, do której należą funkcjonariusze z niewielki stażem i relatywnie młodzi – porównywalni z grupą „A”, *zabezpieczenie socjalne i emerytalne* jako motywacja znajduje się również – jak w przypadku wyników całej grupy „B”, na drugim miejscu. Wykres 21 obrazuje jakie wartości uzyskały wskazane czynniki motywacyjne odpowiednio w trzech zestawionych grupach badanych.

Wykres 21 Porównanie rankingów motywacji wskazanych przez grupę „A”, grupę „B” i grupę „B1”
Źródło: Opracowanie własne

Co ciekawe jednak to, że w przypadku grupy „B1”, na trzecim miejscu pojawia się *możliwość kariery zawodowej* a *misja zawodu policjanta* zepchnięta jest na czwarte miejsce. Zestawienie danych na wykresie 21 obrazuje jednak, że funkcjonariusze grupy „B” w podobnym wieku jak ankietowani grupy „A” i o niewielkim (porównywalnym) stażu służby wykazują w ocenie motywacji większe podobieństwa do swojej grupy niż zdawać by się mogło do podobnych i m wiekiem i doświadczeniem nowoprzyjętych funkcjonariuszy.

Porównanie hierarchii motywacji w grupie badanej „A” przy zastosowaniu wybranych kryteriów podziału grupy

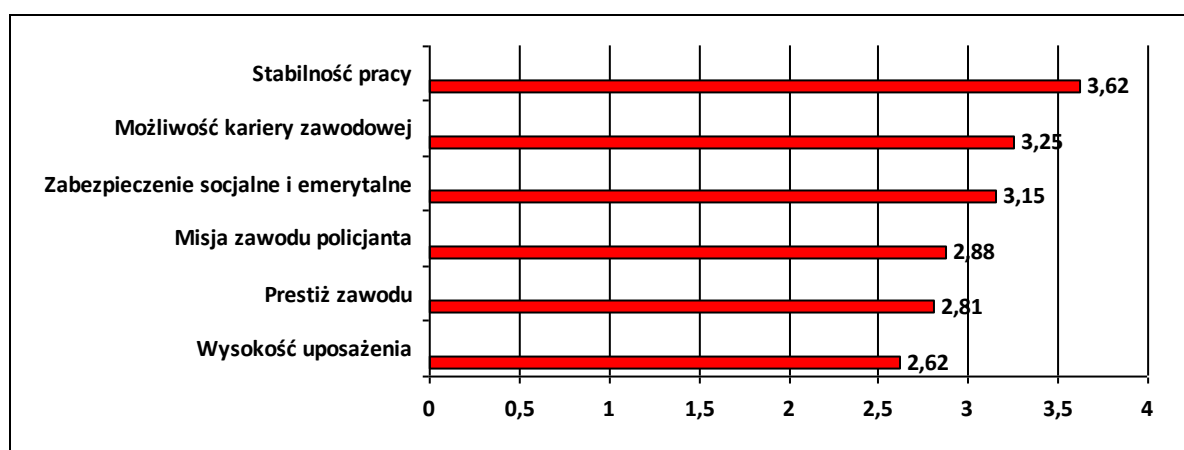
Grupa badana „A” to osoby młode, nowoprzyjęte do służby w Policji, u progu swojej drogi zawodowej i niejednokrotnie życiowej. Poglądy tej ze grupy mogą stanowić punkt odniesienia dotyczący motywacji w orientacji zawodowej ich rówieśników a więc społecznej młodzieży podejmującej decyzję o wyborze zawodu. Z tego właśnie powodu tę grupę objąłem szczególnym zainteresowaniem badawczym. Interesującym dla mnie było zdiagnozowanie jak wygląda hierarchia motywacji w zależności od takich czynników jak:

- uprzednie doświadczenie zawodowe badanych.
- poziom wykształcenia badanych,
- wiek badanych

- poziom wykształcenia badanych,
- płeć badanych.

Hierarchia motywacji ankietowanych z podziałem na osoby dla których praca w Policji jest pierwszą pracą i które wcześniej pracowały w kraju lub zagranicą

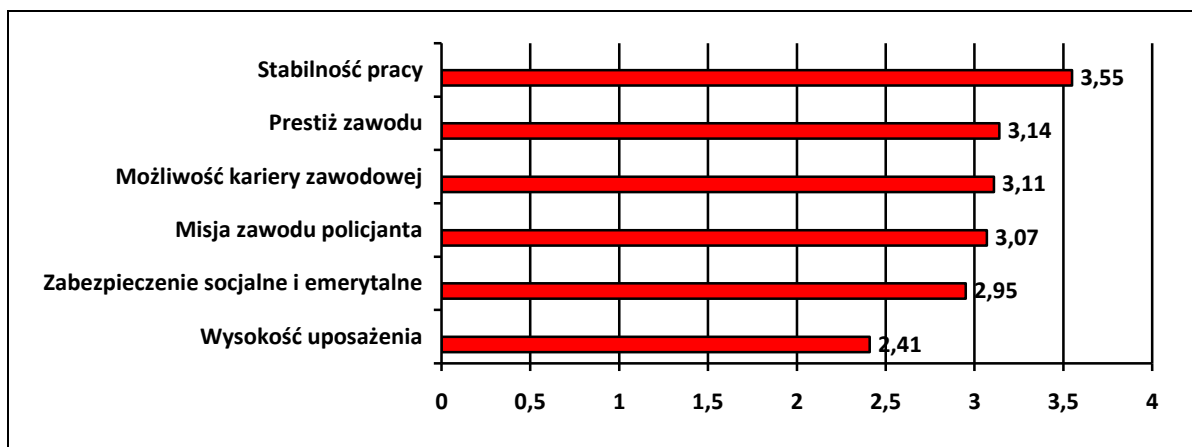
Ranking czynników motywacyjnych osób dla których praca w Policji jest pierwszą pracą, obrazuje wykres 22. Porównując go z danymi dla całej grupy „A”, widoczna jest zmiana pozycji czynnika „prestiz zawodu” który ta część grupy zakwalifikowała na pozycji przedostatniej. Moim zdaniem może to wynikać z braku wcześniejszych doświadczeń ankietowanych w pracy zawodowej a więc subiektywnego odczucia pozycji jaką w odbiorze społecznym stanowi wykonywany zawód. Świadczy o tym, że ankietowani obniżyli natężenie tej motywacji nie o jedno, ale o dwa miejsca a wartość oceny *zabezpieczeń socjalnych i emerytalnych* wzrosła nieznacznie.

Wykres 22 . Ranking czynników motywacyjnych do służby w Policji. Osoby dla których praca w Policji jest pierwszą pracą. N =26.

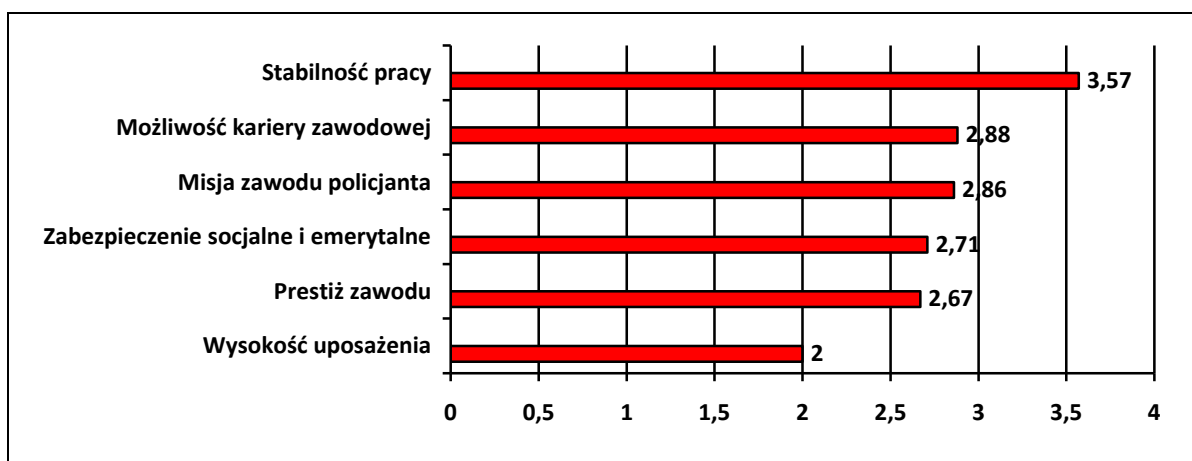
Źródło: Opracowanie własne

Wykres 23 obrazuje hierarchię czynników ustanowioną przez osoby które wcześniej pracowały w kraju. I to zwraca uwagę bardzo wysoka pozycja czynnika *prestiz zawodu* wyżej niż *możliwość kariery zawodowej*, który to czynnik był drugim w kolejności w wynikach dla całej grupy.

Wykres 23 . Ranking czynników motywacyjnych do służby w Policji. Osoby, które przedpodjęciem służby w Policji pracowały wcześniej w kraju. N =44.
Źródło: Opracowanie własne

Uprzednią pracę zarówno w kraju jak i zagranicą zadeklarowało 7 osób. Uśredniony ranking tych danych obrazuje wykres 24. W hierarii tej zwraca uwagę bardzo niska pozycja czynnika prestiż zawodu szczególnie w kontekście ocen dokonywanych przez osoby deklarujące uprzednią pracę w kraju. Ten wynik przeczy tezie, że dla osób które wcześniej doświadczyły już pracy zawodowej, jednym z bardziej istotnych czynników motywacyjnych jest prestiż zawodu. Drugim istotnym spostrzeżeniem są znaczne rozbieżności w ocenie czynnika *stabilność pracy* (3,57) i *wysokość uposażenia* (2,0). Dodatkowo ankietowani wskazali jednoznacznie na siłę czynnika *stabilność pracy* w kontekście czynników zajmujących pozycję 2-5, oszacowanych podobną wielkością natężenia.

Wykres 24 . Ranking czynników motywacyjnych do służby w Policji. Osoby, które przedpodjęciem służby w Policji pracowały wcześniej w kraju i zagranicą. N =7.
Źródło: Opracowanie własne

Z obowiązku badacza przytaczam wskazania jedyne go z ankietowanych, który deklarował wcześniejszą pracę wyłącznie zagranicą. W swoim kwestionariuszu jako najważniejszy czynnik motywacyjnych wskazał *prestiz zawodu*, przyporządkowując mu wartość „4”, na drugim miejscu wskazał *stabilność pracy*- wartość „3”, na trzecim w kolejności z wartością „2” uplasował *ex aequo uposażenie, prestiż zawodu oraz zabezpieczenie socjalne i emerytalne*, na ostatnim zaś *misję zawodu policjanta* oceniając wartością „1”.

Tabela 4 obrazuje hierarchię poszczególnych motywacji deklarowaną przez osoby ankietowane, w zależności od uprzedniego doświadczenia zawodowego.

Pozycja w hierarchii motywacji	Pierwsza praca	Wcześniej praca w kraju	Wcześniej praca w kraju i zagranicą	Wcześniej praca zagranicą
1.	Stabilność pracy	Stabilność pracy	Stabilność pracy	Prestiż zawodu
2.	Możliwość kariery zawodowej	Prestiż zawodu	Możliwość kariery zawodowej	Stabilność pracy
3.	Zabezpieczenie socjalne i emerytalne	Możliwość kariery zawodowej	Misja zawodu policjanta	Uposażenie, Możliwość kariery zawodowej, zabezpieczenie socjalne i emerytalne.
4.	Misja zawodu policjanta	Misja zawodu policjanta	Zabezpieczenie socjalne i emerytalne.	Misja zawodu policjanta
5.	Prestiż zawodu	Zabezpieczenie socjalne i emerytalne	Prestiż zawodu	Xx
6.	Uposażenie	Uposażenie	Uposażenie	Xx

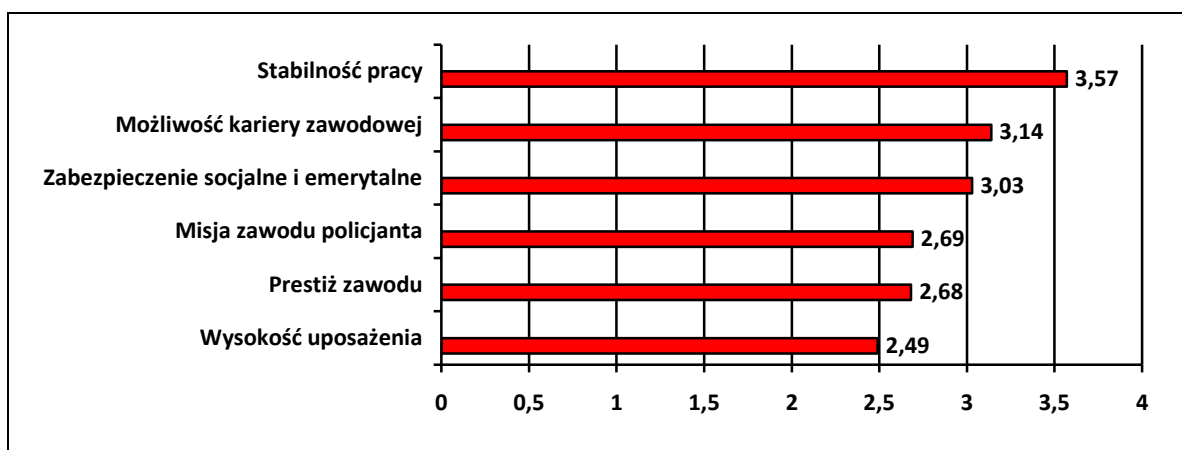
Tabela 4. Ranking czynników motywacyjnych do służby w Policji w zależności od uprzedniego doświadczenia zawodowego badanych. N =78.

Źródło: Opracowanie własne

Hierarchia motywacji ankietowanych z podziałem na grupy wiekowe

Ustawa o Policji zapisach dotyczących wymagań wobec kandydatów do służby, nie określa górnego limitu wiekowego. Ja, w ramach swoich badań postanowiłem grupę badaną „A” podzielić względem wieku na przedziały 20-25 lat, 26-30 lat, 31-35 lat.

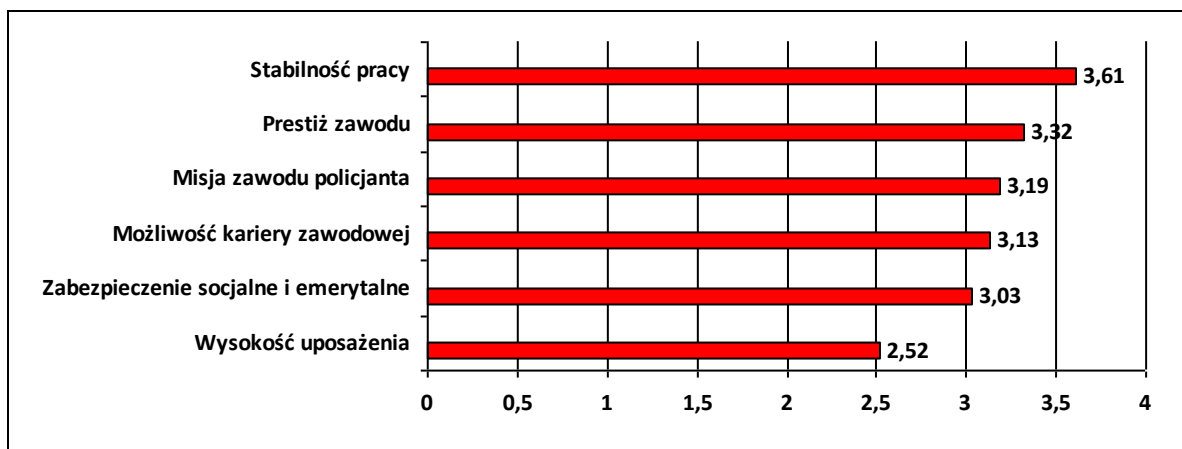
Ranking czynników motywacyjnych deklarowanych przez badanych w wieku 20-25 lat obrazuje wykres 25. Porównując go do wyników uśrednionych dla całej grupy zwraca uwagę niska pozycja czynnika *prestiz zawodu*.

Wykres 25 . Ranking czynników motywacyjnych do służby w Policji. Osoby z grupy A, w przedziale wieku 20-25 lat. N=35.

Źródło: Opracowanie własne

Ranking czynników motywacyjnych deklarowanych przez badanych w wieku 26-30 lat obrazuje wykres 26. Porównując go do wyników uśrednionych dla całej grupy jak i osób z pierwszego przedziału wiekowego, zwraca uwagę wysoka pozycja czynnika *prestiz zawodu* oraz czynnika *misja zawodu policjanta*

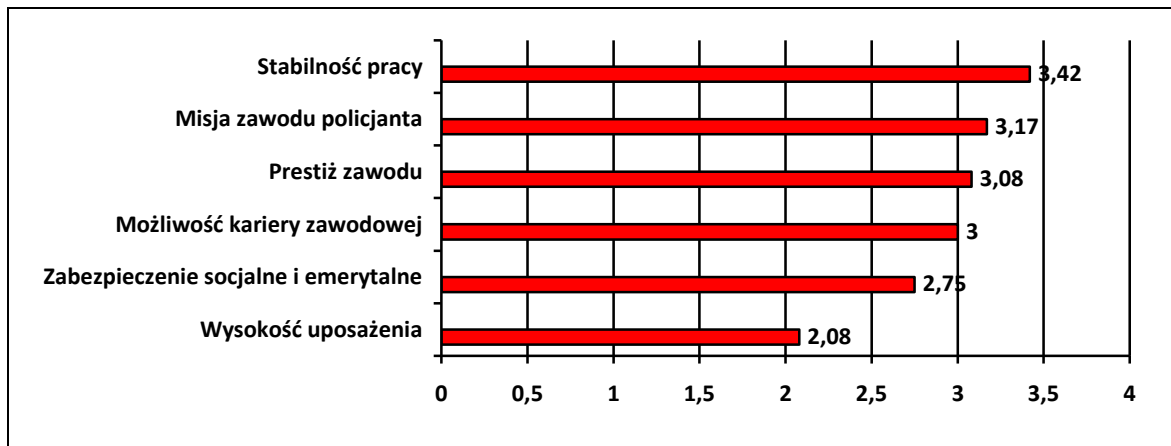

Wykres 26 . Ranking czynników motywacyjnych do służby w Policji. Osoby z grupy A, w przedziale wieku 26-30 lat. N=31.

Źródło: Opracowanie własne

Ranking czynników motywacyjnych deklarowanych przez badanych w wieku 31-35 lat obrazuje wykres 27. Porównując go do wyników uśrednionych dla całej grupy zwraca uwagę bardzo wysoka pozycja o ocena czynnika *misja zawodu policjanta* a także wysoka pozycja czynnika *prestiz zawodu* natomiast dość wysoka ocena czynnika *zabezpieczenie socjalne i emerytalne*. Ciekawym również, co widoczne jest też w grupie środkowego

przedziału wiekowego, jest w porównaniu do uśrednionych wyników całej grupy, przeciętna pozycja czynnika *możliwość kariery zawodowej*.

Wykres 27 . Ranking czynników motywacyjnych do służby w Policji. Osoby z grupy A, w przedziale wieku 31-35 lat. N=12.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 5 obrazuje hierarchię poszczególnych motywacji deklarowaną przez osoby ankietowanych w zależności od wieku.

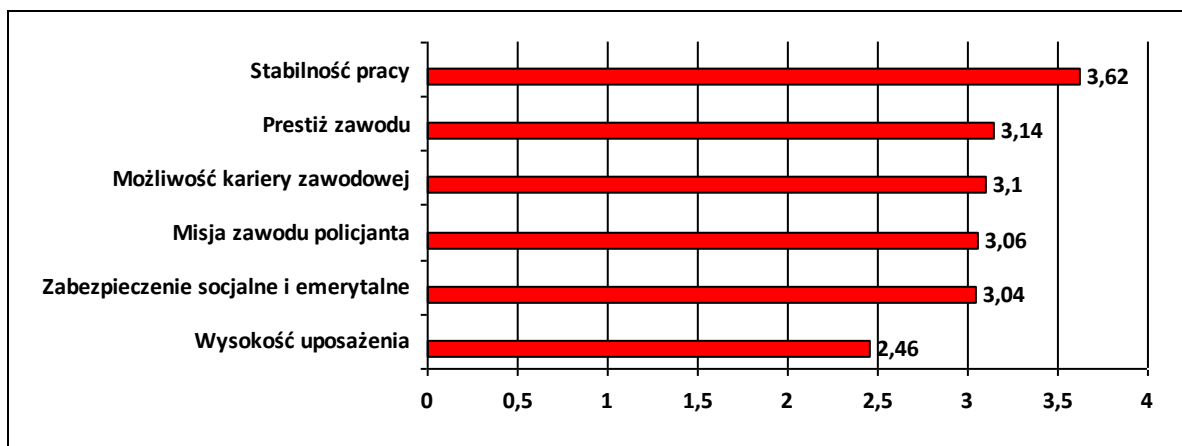
	Wiek 20-25 lat	Wiek 26-30 lat	Wiek 31-35 lat
1.	Stabilność pracy	Stabilność pracy	Stabilność pracy
2.	Możliwość kariery zawodowej	Prestiż zawodu	Misja zawodu policjanta
3.	Zabezpieczenie socjalne i emerytalne	Misja zawodu policjanta	Prestiż zawodu
4.	Misja zawodu policjanta	Możliwość kariery zawodowej	Możliwość kariery zawodowej
5.	Prestiż zawodu	Zabezpieczenie socjalne i emerytalne	Zabezpieczenie socjalne i emerytalne
6.	Uposażenie	Uposażenie	Uposażenie

Tabela 5. Ranking czynników motywacyjnych do służby w Policji w zależności wieku badanych. N=78.

Źródło: Opracowanie własne

Hierarchia motywacji ankietowanych z podziałem na poziom wykształcenia

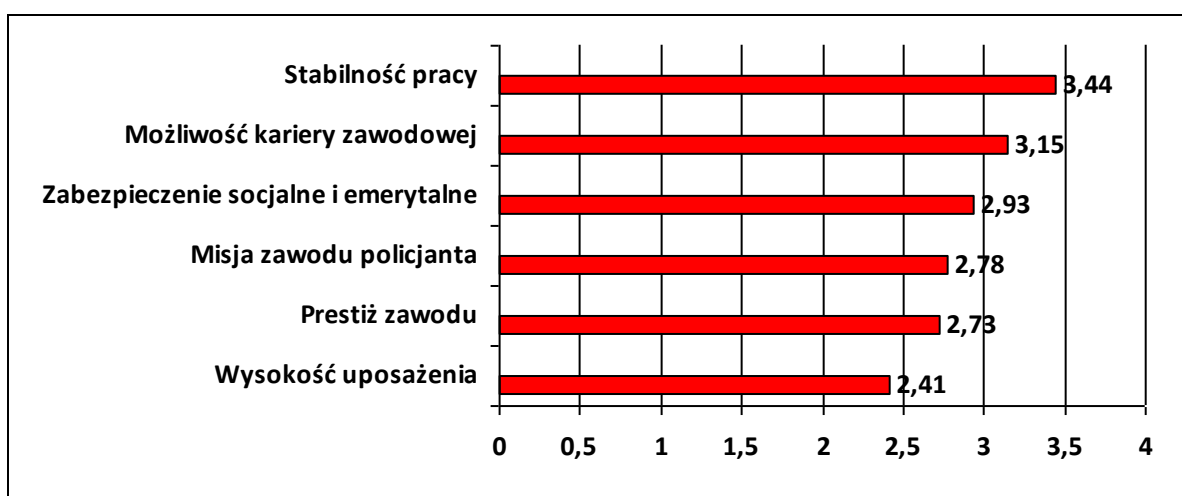
Jak wynika z wykresu 28, dla osób deklarujących wyższe wykształcenie bardzo ważnym czynnikiem motywacyjnym jest *prestizż zawodu*, a także *poza możliwością kariery zawodowej misja zawodu policjanta*, którą ci ankietowani stawiają wyżej niż *zabezpieczenie socjalne i emerytalne*.

Wykres 28 . Ranking czynników motywacyjnych do służby w Policji. Osoby z grupy A, z deklarowanym wykształceniem wyższym. N=50.

Źródło: Opracowanie własne

Ankietowani deklarujący wykształcenie średnie jak wiudać z wykresu 29, bardzo wysoko szacują możliwość kariery zawodowej co spójne jest z wynikami dla całej grupy „A” jednak co znacznie odmienne to niska pozycja czynnika *prestizż zawodu*.

Wykres 29. Ranking czynników motywacyjnych do służby w Policji. Osoby z grupy A, z deklarowanym wykształceniem średnim. N=27.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 6 obrazuje hierarchię poszczególnych motywacji deklarowaną przez osoby ankietowanych w zależności od poziomu wykształcenia.

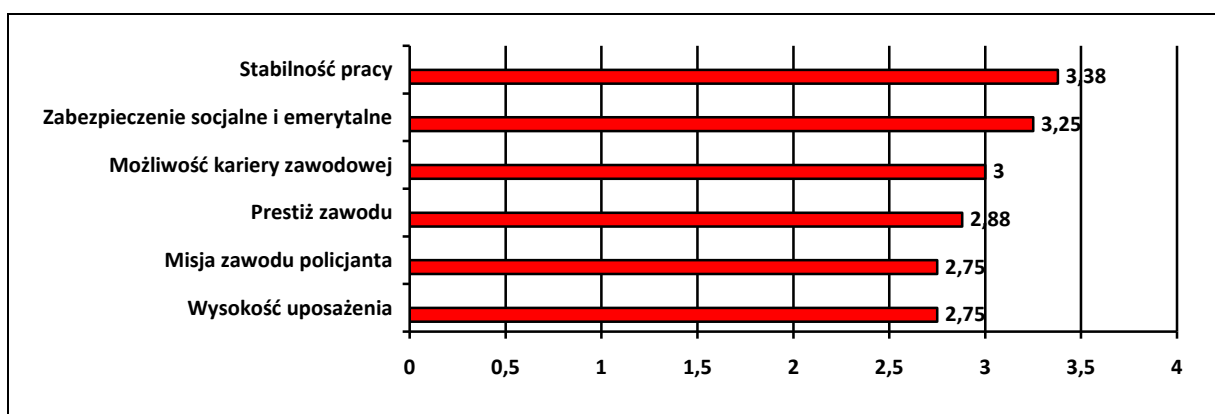
	Wykształcenie wyższe	Wykształcenie średnie
1.	Stabilność pracy	Stabilność pracy
2.	Prestiż zawodu	Możliwość kariery zawodowej
3.	Możliwość kariery zawodowej	Zabezpieczenie socjalne i emerytalne
4.	Misja zawodu policjanta	Misja zawodu policjanta
5.	Zabezpieczenie socjalne i emerytalne	Prestiż zawodu
6.	Uposażenie	Uposażenie

Tabela 6. Ranking czynników motywacyjnych do służby w Policji w zależności poziomu wykształcenia badanych. N =78.

Źródło: Opracowanie własne

Hierarchia motywacji ankietowanych z podziałem na grupy wiekowe z podziałem na płeć

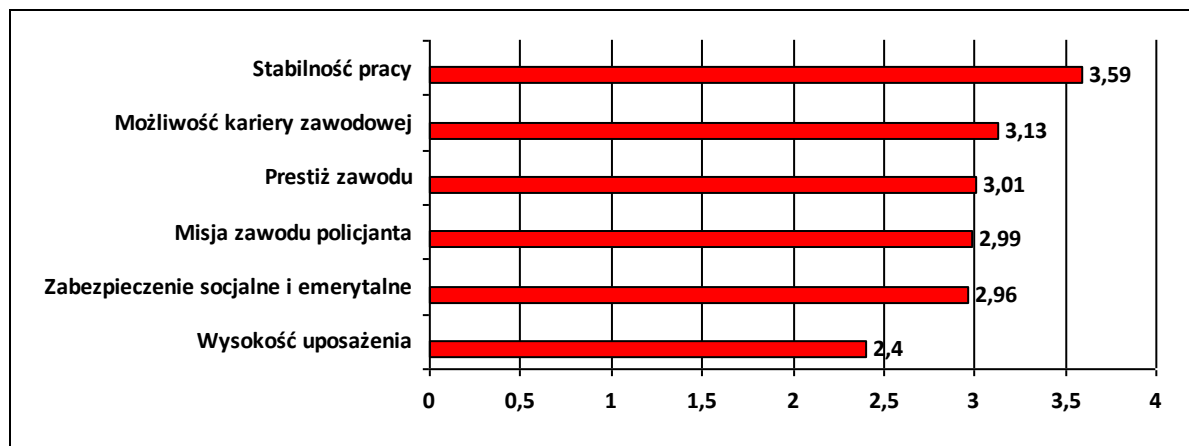
Wykres 30 obrazuje hierarchę czynników motywacyjnych w opiniach ankietowanych kobiet. Zwraca uwagę bardzo wysokie znaczenie czynnika *zabezpieczenie socjalne i emerytalne*, co znacznie odbiega od pozycji tego czynnika w zestawieniu całości wyników grupy „A”.

Wykres 30. Ranking czynników motywacyjnych do służby w Policji. Osoby płci żeńskiej z grupy A. N=7

Źródło: Opracowanie własne

Hierarchię czynników motywacyjnych deklarowanych przez mężczyzn przedstawia wykres 31. Hierarchia ta jest prawie identyczna z uśrednioną hierarchią całości badanej grupy „A”.

Wykres 31 . Ranking czynników motywacyjnych do służby w Policji. Osoby płci męskiej z grupy A. N=70
Źródło: Opracowanie własne

Tabela 7 przedstawia ranking czynników motywacyjnych w zależności od płci badanych.

	Kobieta	Mężczyzna
1.	Stabilność pracy	Stabilność pracy
2.	Zabezpieczenie socjalne i emerytalne	Możliwość kariery zawodowej
3.	Możliwość kariery zawodowej	Prestiż zawodu
4.	Prestiż zawodu	Misja zawodu policjanta
5.	Misja, uposażenie	Zabezpieczenie socjalne i emerytalne
6.	Xx	Uposażenie

Tabela 7. Ranking czynników motywacyjnych do służby w Policji w zależności płci badanych. N =78.
Źródło: Opracowanie własne

Wnioski z badań

Wyniki przeprowadzonych przeze mnie badań wskazują jednoznacznie, że najsilniejszą motywacją ankietowanych do podjęcia służby w Policji stanowił czynnik określony przeze mnie jako *stabilność pracy*. Ten wynik badania wydawał się raczej oczywisty. Rynek pracy w Polsce jest nie zapewnia stabilizacji zawodowej. Pracodawcy

niechętnie podpisują z pracownikami umowy na czas nie określony. Często spotykana praktyką są niskie stawki płac na oficjalnej umowie rekompensowane nieoficjalną „wypłatą” tzw. „kamizelki”. Nierzadko zdarza się, że pracodawca nie odprowadza od przychodów pracowniczych należnych składek na ubezpieczenie zdrowotne lub społeczne. Niestabilność rynku wiąże się także z brakiem lub ograniczeniem możliwości sprzedaży a więc z redukcją zatrudnienia. Stąd właśnie pracodawca, który oferuje stabilność, jest pracodawcą poszukiwanym i cenionym. A Policja jest właśnie takim pracodawcą. Zgodnie z zapisami *ustawy o Policji*, ryzyko utraty pracy przez policjanta w więc zwolnienia ze służby policjanta, pomijając przypadki losowe (utrata zdrowia), lub własne działanie (popęlnienie przestępstwa lub rażącego naruszenia dyscypliny służbowej) jest bardzo niewielkie.

Zastanawia jednak niska pozycja w rankingu *wysokości uposażenia* jako czynnika motywacyjnego w wynikach wszystkich ankietowanych. Zgodnie z danymi GUS Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw w grudniu 2014 r. wyniosło brutto 4 379 PLN. Na tym tle zarobki początkujących policjantów tj. netto 1693 zł dla kursanta podczas szkolenia podstawowego (1. grupa zaszeregowania), czy też netto 2364 zł dla policjanta po ukończeniu szkolenia (2. grupa zaszeregowania) a w perspektywie znacznie wyższe, wydają się bardzo atrakcyjne. Tym bardziej, że do podstawy uposażenia dochodzą jeszcze różnorodne dodatki takie jak np. trzynasta pensja, mundurówka czy inne świadczenia socjalne.¹⁵⁶

Drugą pozycję w grupie „A” zajął czynnik *możliwość kariery zawodowej* z wynikiem punktowym 3,12. Co ciekawe ta motywacja dla porównania w ankietowanej grupie „B” zajęła dopiero trzecią pozycję z wynikiem punktowym 2,48. Pod pojęciem „kariery zawodowej” kryje się zarówno możliwość własnego rozwoju jak i perspektywa większego prestiżu z racji zajmowanego stanowiska oraz wyższych zarobków. Można zatem postawić tezę, że młodzi policjanci nastawieni są na robienie kariery w Policji i widzą możliwości robienia takiej kariery. W tej grupie jako drugi w hierarchii ten czynnik motywacyjny, wskazują ankietowani w przedziale wieku 20-25 lat, osoby z wykształceniem średnim, osoby które wcześniej pracowały w kraju i zagranicą oraz ci, dla których praca w Policji jest pierwszą pracą.

Na trzeciej pozycji uplasowany został czynnik *prestiż zawodu*. Na istotną rolę tego czynnika umieszczając go na drugim miejscu, wskazywały osoby z grupy „A”, które

---

¹⁵⁶ Zob. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 grudnia 2001 r. w sprawie *szczegółowych zasad otrzymywania i wysokości uposażenia zasadniczego policjantów, dodatków do uposażenia oraz ustalania wysługi lat, od której jest uzależniony wzrost uposażenia zasadniczego*. [Dz.U. z 2001 nr 152 poz. 1732](#)

wcześniej pracowały w kraju, osoby w przedziale wieku 26-30 lat, oraz osoby deklarujące wykształcenie wyższe. Na czwartym miejscu ankietowani umieścili *zabezpieczenie socjalne i emerytalne*. Ten czynnik wyższe notowanie uzyskał w kwestionariuszach wypełnionych przez kobiety, gdzie znalazł się jako drugi w hierarchii, a także jako trzeci w hierarchii w kwestionariuszach wypełnionych przez osoby, dla których praca w Policji jest pierwszą pracą. *Misja zawodu policjanta* jako czynnik motywacyjny dla całej grupy „A” zajęła w rankingu piątą czyli przedostatnią pozycję. Jednak ankietowani w wieku pomiędzy 31 a 35 rokiem życia ocenili ją na drugie miejsce w hierarchii uzyskując wartość 3,17 a u ankietowanych w wieku pomiędzy 26 a 30 rokiem życia uzyskała ona wartość 3,19 co dało jej trzecie miejsce w rankingu.

Na podstawie uśrednionych dla grupy „A” uzyskanych wyników można stwierdzić, że decydując się na służbę w Policji dla ankietowanych nowoprzyjętych funkcjonariuszy najważniejszym czynnikiem motywacyjnym była *stabilność pracy* (wartość średnia 3,56) oraz *możliwość kariery zawodowej* (wartość średnia 3,12). Z kolei *misja zawodu policjanta*, *prestż zawodu*, *zabezpieczenie socjalne i emerytalne* również stanowiły czynnik, jednak w mniejszym stopniu niż dwie poprzednie a względem siebie wzajemnie porównywalne (średnie wartości odpowiednio 2,96, 2,99, 3,0). Natomiast *wysokość uposażenia* jako czynnik motywacyjny miała znaczenie niewiele ponadprzeciętne (wartość średnia 2,44).

Zrozumiała jest pierwsza pozycja w rankingu motywacyjnym czynnika *stabilność pracy*. Zastanawia jednak wysoka wartość przyporządkowana *możliwościom kariery zawodowej* i w tym kontekście stosunkowo niska *misji zawodu policjanta*.

Odnosząc się zatem do przedstawionych wyników można zaryzykować stwierdzenie, że wstępując do Policji, ankietowani bardziej traktują to jako pracę porównywalną z innymi zawodami niemundurowymi niż z powołaniem do służby na rzecz obywateli. Interesującym zatem byłoby zbadanie, czy następstwem tego stanu rzeczy nie będzie czasem osłabienie identyfikacji z zawodem a także większa rotacja kadr co w efekcie może przełożyć się na jakość pracy policjantów a więc na obniżenie poziomu bezpieczeństwa obywateli.

Bibliografia

Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1995.

Sperling P., Abraham. *Psychologia*, Poznań 1995.

Akty prawne:

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – *Kodeks pracy* (Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94)

Ustawa z dnia 11 maja 2012 r. *o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin, ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin oraz niektórych innych ustaw.* (Dz. U. z 2012 r. poz.664).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 grudnia 2001 r. *w sprawie szczegółowych zasad otrzymywania i wysokości uposażenia zasadniczego policjantów, dodatków do uposażenia oraz ustalania wysługi lat, od której jest uzależniony wzrost uposażenia zasadniczego.* (Dz. U. z 2001 nr 152 poz. 1732).

Źródła internetowe:

www.zer.msw.gov.pl

Bibliografia

- Aleksandrowicz J. Duda H., *U progu medycyny jutra*, Warszawa 1988.
- Anderson S. M., Berenson K.R., *Spostrzeganie, uczucia I pragnienia – rola poprzednich związków w obecnych relacjach interpersonalnych*, [w:] *Umysł społeczny. Poznawcze i motywacyjne aspekty zachowań interpersonalnych*, (red.) Forgas J. P., Williams K. D., Wheeler L., przeł. Nowak A., GWP, Gdańsk 2005.
- Antoszewski A., Herbut R. (red.), *Leksykon politologii*, Wydawnictwo Atlas, Wrocław 1996.
- Bauman Z., *Globalizacja: i co z tego dla ludzi wynika*, PIW, Warszawa 2000.
- Bauman Z., Tester K., *O pożytkach z wątpliwości. Rozmowy z Zygmuntem Baumanem*, przeł. Krasieńska E., Sic!, Warszawa 2003.
- Bolechów B., *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, Wydawnictwo Adam Marszałek Toruń 2002.
- Borucki M., *Terroryzm. Zło naszych czasów*, Wydawnictwo MADA Warszawa 2002.
- Bukowska A., *Palestyńczycy: ich życie i walka*, Wydawnictwo Czytelnik, Warszawa 1988.
- Bukowska B., Jabłoński P., Świątkiewicz G., *Profilaktyka w środowisku lokalnym*, Warszawa 2002.
- Cekiera C., *Psychoprofilaktyka uzależnień oraz terapia i resocjalizacja osób uzależnionych*, Lublin 1993.
- Cesarz Z., *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000.
- Cielecki T., *Realizacja przez Policję strategii prewencyjnej w zwalczaniu przestępczości i innych patologii*, Słupsk 1999
- Cielecki T., *Prewencja kryminalna, studium z profilaktyki kryminologicznej*, Opole 2005.
- Czapska J., Kuny H., *Mit represyjności albo o znaczeniu prewencji kryminalnej*, Kraków 2002.
- Davis E., *TechGnoza. Mit, magia + mistycyzm w wieku informacji*, Poznań 2002.
- Delson Ch., *Esej o człowieku późnej nowoczesności*, Kraków 2003.
- Donnelly T., *NATO przyszedł czas*, (w:) *Wprost* 2003, nr 1081.
- Duszkiewicz K., *Bioatak*, (w:) *Rzeczpospolita* 2001, nr 224.

Eichelberg W., w rozmowie z Arendt-Dziurdzikowską R., *Jesteśmy skazani na idola*, „Zwierciadło” 2003, nr 3.

Fromm E., *Rewizja psychoanalizy*, przedm. Funk R., Warszawa – Wrocław 1998.

Gardner L., *Pożegnajmy się*, Warszawa 2013.

Gawlik J., *W poszukiwaniu lepszego świata. Problemy opiekuńczo wychowawcze*. Warszawa 1996.

Gearty C., *Terroryzm*, Wydawnictwo Prószyński i S-ka Warszawa, 2002.

Grądzka-Tys A., *Rola nauczyciela kształcenia zintegrowanego w tworzeniu warunków bezpiecznego funkcjonowania uczniów w szkole*, [w:] pod red., Jałmużna T., Rosa R., *Pokój, bezpieczeństwo i prawa człowieka w teorii i praktyce edukacyjnej*, Łódź 2006.

Godziec W., *Telewizja i jej gatunki po „Wielkim Bracie”*, Kraków: Studium Dziennikarskie Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie 2004.

Grotowicz V., *Terroryzm w Europie Zachodniej, w imię narodu i lepszej sprawy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Wrocław 2000.

Górecka H., *Bezpieczeństwo dziecka w okresie transformacji ustrojowej*, Olsztyn 1997.

Górny G., *Najwyższa Prawda – największa kompromitacja*, Przewodnik Katolicki, nr 14/2004.

Guelke A., *The New Age of Terrorism and the International Political System*, I.B. Tauris London 2009.

Hoffman B., *Oblicza terroryzmu*, PWN, Warszawa 1999.

Hopfinger M., *Kultura audiowizualna u progu XXI wieku*, IBL, Warszawa 1997.

Jawłowska A., *Kultura popularna – nowe formy starego zjawiska*, [w:] *Kultura polska w dekadzie przemian*, pod red. Kostyrko T., Czerwiński M., Instytut Kultury, Warszawa 1999.

Kaczmarek J. *Problemy współczesnego świata: terroryzm i konflikty zbrojne a fundamentalizm islamski*, Wrocław 1999.

Kamiński R., Kowalski M., Krasnowska V., Pleśniak R., *Szkoła zbrodni*, (w:) Wprost 2001, nr 983.

Karolczak K., *Encyklopedia terroryzmu*, Wydawnictwo SPAR, Warszawa 1995.

Kołaczek A., *Księgowi a przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu*. Departament Informacji Finansowej Ministerstwa Finansów, Rachunkowość, nr 10 z października 2009.

- Kołakowski L., *Cywilizacja na ławie oskarżonych*, wybór Kłoczowski P., Res Publica, Warszawa 1990.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, WP, Warszawa 1983.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów polskojęzycznych*, Warszawa 1990.
- Lindstrom M., *Dziecko reklamy*, przeł. Kawalec A. M., Świat Książki, Warszawa 2005.
- Lipko - Chudzik D., Danieluk D., *Banki, a problem prania brudnych pieniędzy*, Warszawa 1993.
- Madej M., *Międzynarodowy terroryzm polityczny*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa, 2001.
- Markiewicz A., *Środki odurzające a młodzież*, Warszawa 1997.
- Marion J.-L., *Bóg bez bycia*, przeł. Frankiewicz M., wprowadzenie Tarnowski K., Znak, Kraków 1996.
- Mathews G., *Supermarket kultury. Kultura globalna a tożsamość jednostki*, Warszawa 2005.
- Maxwell R., *Dzieci, alkohol, narkotyki. Przewodnik dla rodziców*. Gdańsk 1994.
- Misiuk A., *Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego. Zagadnienia prawno-ustrojowe*, Warszawa 2008.
- Moneta Malewska M., *Narkotyki w szkole i w domu. Zagrożenie*, Warszawa 2001.
- Morbitzer J., *Główne zagrożenia ze strony technologii informacyjnej dla trzech sfer życia człowieka*, Kraków 2007.
- Muszyński J. (red.), *Terroryzm polityczny*, PWN, Warszawa 1981.
- Ociesa M., *Bezpieczeństwo w globalnym społeczeństwie informacyjnym*, „Edukacja Humanistyczna” 2005, nr 1/2.
- Ossowska M., *Ethos rycerski i jego odmiany*, PWN, Warszawa 2000.
- Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1995.
- Pływaczewski E. W., *Kierunki zagrożeń przestępczością zorganizowaną w nowych krajach członkowskich na przykładzie Polski*, Warszawa 2007.
- Pyżalski J., *Agresja elektroniczna i cyberbullyng - jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*, Kraków 2012.
- Rosa R., *Filozofia bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego*, Warszawa 1993.
- Różanowska A., *Lęk i agresja w szkole*, Słupsk 2001.
- Rylke H., *Pokolenie zmian. Czego boją się dorośli?*, Warszawa 1999.
- Stępień R., *O istocie bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego*, „Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2005, nr 2.

Schmidt A.P., Jongman A.I., *Political Terrorism: Research Guide*, SWIDOC, Amsterdam 1988.

Sperling P., Abraham. *Psychologia*, Poznań 1995.

Sylwestrzak A., *Historia doktryn polityczno-prawnych*, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1995.

Szczygielska S., *Bezpieczeństwo jako życiowa składowa*, „Edukacja Humanistyczna” 2003, nr 1/2.

Szmidt T. L., *Terroryzm a państwo. Studium poświęcone historycznym, socjologicznym i agnologicznym aspektom terroryzmu*, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1979.

Szymczak M., *Słownik języka polskiego*, t. I, Warszawa 1978.

Tibi B., *Fundamentalizm religijny*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1995.

Tomasiewicz J., *Terroryzm na tle przemocy politycznej*, Zarys Encyklopedyczny, Katowice 2000.

Van Ooik N., *Prewencja kryminalna w projektowaniu przestrzeni*, Holandia 2002.

Wardlaw G., *Terror as an instrument of foreign policy*, Journal of Strategic Studies 12/1987, nr 4.

Widacki J., Czapska J., *Bezpieczeństwo lokalne: społeczny kontekst prewencji kryminalnej*, Warszawa 2002.

Winiarski M., *Bezpieczeństwo w miejscu zamieszkania*, [w:] pod red. Lalak D., Pilch T., *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa 1999.

Akty prawne:

Konwencji o prawach dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.).

Dyrektywa Rady EWG z dnia 10 czerwca 1991 r. - w sprawie zapobiegania wykorzystania systemu finansowego w celu prania pieniędzy (91/308/EWG).

Dziennik Ustaw Wspólnoty Europejskiej, L239/19/22.9.200

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94)

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553).

Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. - o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz. U. Nr 116, poz. 1216).

Ustawa z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin, ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu

Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin oraz niektórych innych ustaw. (Dz. U. z 2012 r. poz.664).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad otrzymywania i wysokości uposażenia zasadniczego policjantów, dodatków do uposażenia oraz ustalania wysługi lat, od której jest uzależniony wzrost uposażenia zasadniczego. (Dz. U. z 2001 nr 152 poz. 1732).

Źródła internetowe :

www.abw.gov.pl

www.dyzurnet.pl

www.fdn.pl

www.helpline.org.pl

www.jmu.edu

www.mowanienawisci.info

www.msz.gov.pl

www.nask.pl

www.prawo.lex.pl

www.romowie.edu.pl

www.saferinternet.pl

www.sejm.gov.pl

www.zer.msw.gov.pl

Noty o autorach

Cichoń Tomasz, doktor, wykładowca w Akademii Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie.

Czop-Łanoszka Elżbieta, magister, funkcjonariusz KWP w Krakowie, doktorant.

Mazurek Witold, doktor, wykładowca w Akademii Ignatianum w Krakowie.

Orzeł – Dereń Kinga, doktor, wykładowca w Szkole Wyższej im. Bogdana Jańskiego.

Paszkowski Robert, magister, funkcjonariusz KWP w Olsztynie, doktorant w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie .

Skowroński Andrzej, magister, pedagog, wykładowca w Akademii Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie.

Suchoń Anna, magister, doktorant w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie.

Tokarczyk Elżbieta, magister, pedagog w Ochotniczych Hufcach Pracy – Centrum Kształcenia i Wychowania w Szczawnicy – Jabłonce.

Węglarz Wojciech, doktor, wykładowca w Akademii Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie.

Wrzoszczyk Izabela, student w Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.